

Σχολείο και Ζωή

1

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΟΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ
1966

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ Εκδίδεται τήν 1ην εκάστου μηνός. Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ Γραφεία: 'Ακαδημίας 57 — 'Αθήναι		ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ 'Εσωτερικού: Για τὰ Σχολεία . . . Δρχ. 100 Για τούς εκπαιδευτικούς . . . 60 'Οργανισμούς, Τραπεζας κλπ. » 250 Τὸ τεύχος . . . 10 'Εξωτερικού: Για 'Εκπαιδευτικούς: 1,5 λίρα 'Αγγλ. ἢ δολλάρια 4 ('Ετησίᾳ). Για σχολεία: 2 λίραι 'Αγγλίας ἢ δολ- λάρια 5 5 ('Ετησίᾳ). 'Η συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 'Ιανουά- ριο εκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὲς κλπ. στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς 'Ακαδημίας 57 'Αθή- νας (Κ). Τηλ. 633.461 Τ. Τ. 143.
«L'ECOLE ET LA VIE» REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE Directeur: G. ZOMPANAKIS Gérant: A. ZOMPANAKIS Rue: Acadimias 57 — Athènes Année 13 JANVIER 1966		
ΕΤΟΣ ΙΔ'	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966	ΤΕΥΧΟΣ 1
Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ Ἔργασίαι: Γερ. Α. Γεωργιάδου Ὁδὸς Βαλτετσίου 62 — 'Αθήναι — Τηλ. 624-692		

Ἐγγράφονται συνδρομηταὶ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
 χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» στὰ Γραφεία μας
 ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 57 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 633.461 Τ. 143

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανάκη: 'Ακουστικά διδακτικά μέσα	σελ. 1
Εύρ. Σούρλα: "Ένα ψυχολογικό test	» 6
Γ. Α. Ρούσκα: 'Ο χαρακτήρας τοῦ παιδιοῦ μας	» 10
Ε. Ζαμπετάκη: Τὸ διαφέρον καὶ ἡ σχολικὴ ἐργασία εἰς τοὺς μικροὺς μα- θητὰς	» 15
'Ιωάννου Δ. 'Αγγελῆ: Γιατὶ ἀπορρίπτονται 75.000 μαθητὲς στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο	» 18
'Ιωάννου Κ. Θάνου: Τὸ παιδί: "Ένας ἄγνωστος κόσμος	» 28
Νικ. Κ. Παπανικολάου: Τὸ παραμῦθι στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἀγωγῆς	» 34
Isoko Hasano: 'Η οἰκογενειακὴ ἀγωγή στὴν Ἰαπωνία	» 40
Διεθνὴς Ἐκπαιδευτικὴ Κίνηση:	» 45
Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Θεοδώρου Δούκα	» 48

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

"Ετος ΙΔ'

'Ιανουάριος

Τεύχος Γ

'Ακουστικά διδακτικά μέσα

"Οπως ἡ κινηματογραφικὴ ταινία στρέφεται πρὸς τὴν παιδικὴ
 ψυχὴ μὲ τὸ μέσο τῆς ὁράσεως, ἔτσι τὰ ἀκουστικά μέσα φέρνουν στὴν
 ψυχὴ τὸ θαῦμα τῆς παγκόσμιας συνδέσεως μὲ τὸ μέσο τῆς ἀκοῆς. Τὰ
 σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ ἡχητικὴ πλάκα καὶ τὸ ραδιόφωνο.

'Η ἀκτὶνὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ἡχητικῆς πλάκας στὸ σχολεῖο εἶναι
 πολὺ περιορισμένη. Μὲ αὐτὴ μπορούμε νὰ ἀποδώσωμε τὸν προφορικὸ
 λόγο ἢ τὸ τραγούδι κάθε φορὰ πού θέλομε. Για τὴ διδασκαλίαν τῶν
 ξένων γλωσσῶν π.χ. εἶναι πολὺ χρήσιμη, ὅταν ὁ μαθητὴς μπορεῖ νὰ
 ἀκούσῃ κατ' ἐπανάληψιν τὴν πρωτότυπην γλῶσσαν ἐνὸς Γάλλου ἢ Ἀγγλου,
 εἴτε ὑπὸ τὴ μορφὴ τῆς ἀπαγγελίας εἴτε τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας.
 Τὴν ἀγωγή τοῦ λόγου μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἡ δραματικὴ ἀπαγγελία.
 Ἐνὸς ποιήματος ἢ πεζογραφήματος. Για τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς μουσικῆς
 διδασκαλίας μπορούμε μὲ τὴ βοήθειαν τῆς ἡχητικῆς πλάκας νὰ διασα-
 φήσωμε μὲ τὸ τραγούδι ἢ μὲ τὸ ὄργανο καὶ νὰ κάνωμε ἀντιληπτὰ διά-
 φορα μουσικὰ θέματα.

'Εξυπακούεται ὅτι τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ διαθέτῃ γι' αὐτὸ ἓνα
 γραμμόφωνο, ἓνα μαγνητόφωνο μὲ μεγάφωνο καὶ ἀρκετὸν ἀριθμὸ
 δίσκων.

'Ασύγκριτα μεγαλύτερες δυνατότητες παρουσιάζει τὸ ραδιόφωνο
 στὴν περιοχὴ τῆς ἀγωγῆς. Βλέπε «Σχολεῖο καὶ Ζωή» τεύχη 1, 2 καὶ 3
 τοῦ 1957 «τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο» Γ. Ζομπανάκη. Τώρα καὶ 20 χρό-
 νια γίνονται ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς γιὰ τὰ παιδιά καὶ τοὺς νέους. Χρη-
 σιμοποιοῦνται ὅμως κυρίως γιὰ ψυχαγωγίαν. Τὰ παραμῦθια καὶ οἱ παι-
 δικὲς ἱστοριοῦλες τῆς Ἀντιγόνης Μεταξᾶ (τῆς θείας Λένας) εἶναι γνω-
 στὰ στὸν παιδικὸν κόσμον. Οὐσιαστικὰ νέα ὅμως εἶναι ἡ καθιέρωσις κα-
 νονικῆς σχολικῆς ἐκπομπῆς. Ἡ ἐκπομπὴ αὕτη ἔχει σκοπὸ νὰ ἐξυπηρε-
 τήσῃ τὰ σχολικὰ παιδιά. Εἶναι ἓνα ὄργανον τῆς μεταδόσεως γνώσεων,

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

K. Κονδιδά

20-7-90

44433

τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἀγωγῆς. Σὲ ἄλλες χῶρες (Ἀμερική, Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία κλπ.) τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο ἀνεξάρτητο τμήμα τοῦ ραδιοσταθμοῦ μὲ δικό του προσωπικὸ καὶ δικές του ὥρες. Βρίσκεται σὲ καθημερινή ἐπαφὴ μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας.

Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ

Γιὰ τὸν σύνδεσμο τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου μὲ τὴ σχολικὴ πράξι ὑπάρχει εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν δασκάλων, τῶν διευθυντῶν τῶν σχολικῶν βαθμίδων, τῶν εἰδικῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ εἰδικοῦ τμήματος τοῦ ραδιοσταθμοῦ. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς εἶναι νὰ ἀξιοποιῇ τις παροτρύνσεις, τις ἐπιθυμίες καὶ κριτικὰς γνώμες τῶν ἀκροατῶν, πρὸ πάντων τῶν σχολείων καὶ τῶν παιδαγωγῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ πέραν τούτου προγραμματίζει ἀπὸ κοινοῦ τις σχολικὰς ἐκπομπὰς καὶ συνεργάζεται γενικὰ στὴν ὁργάνωσιν τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὑποδιαίρεται σὲ μικρότερες ὑποεπιτροπὰς ἐργασίας. Μποροῦν ἔτσι νὰ συνέρχωνται συχνὰ γιὰ νὰ συζητοῦν ἐπείγοντα ζητήματα. Στις ὁμοσπονδιακὰ ὁργανωμένους χῶρες ὑπάρχει μόνιμη Γραμματεία στὴν πρωτεύουσα, ποὺ συνδέει τὴν Ἐπιτροπὴ μὲ τὰ σχολεῖα καὶ τὸ τμήμα τοῦ σχολικοῦ ραδιοσταθμοῦ.

Θὰ εἶχεν ἀποφασιστικὴ σημασία γιὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου στὸν τόπο μας, ἂν τὸ Κράτος ἔπαιρνε τὴ γενναία ἀπόφασιν νὰ ἀποστείλῃ στις χῶρες αὐτὲς νέους πρὸς μετεκπαίδευσιν στὰ πολυποίικιλα προβλήματα τοῦ ἀκουστικοῦ τούτου ὁργάνου.

Μορφὲς τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου

Οἱ ἐκπομπὰς παντοῦ πραγματεύονται στὴν ἀρχὴ θέματα ἀνάλογα μὲ τὴν ἀντιληπτικὴ δύναμιν καὶ τὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου. Οἱ ἐκπομπὰς αὐτὲς γίνονταν στὴν ἀρχὴ ἐκτὸς τῆς σχολικῆς διδασκαλίας. Ἡ οἰκογένεια καθώριζεν ἂν ἓνα παιδί μπορούσε ἢ ἤθελε νὰ ἀκούσῃ μιὰν ἐκπομπή. Σὲ μερικὰς περιπτώσεις καὶ στὸ σχολεῖο γίνονταν συζήτηση γιὰ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἀντικείμενον τῆς σχολικῆς ἐκπομπῆς. Φωτισμένοι δασκάλοι ζητοῦσαν νὰ πραγματοποιήσουν ἐκπομπὰς μὲ ἀντίστοιχον παιδαγωγικὴν ἀξίαν καὶ περιεχόμενον. Ἦθελαν τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο νὰ διαπραγματεύεται πράγματα ποὺ συμφωνοῦν μὲ τὸ διδακτικὸ ὕλικόν τοῦ προγράμματος ἢ τοῦλάχιστον βρίσκονται σὲ κάποια συνάρτηση μὲ αὐτό. Πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν τοῦ σχολείου, τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο ἔκανε μεγάλη στροφὴν προσαρμογῆς. Ἔτσι ἔγινε πραγματικὰ «σχολικόν», ἓνα ὄργανον τῆς διδασκαλίας.

Οἱ σχολικὰς ἐκπομπὰς θὰ πρεπε νὰ ὁργανώνωνται ἔτσι, ὥστε νὰ εἶναι μόνες τους κατανοητὰς. Ἐπειτα πρέπει νὰ ἔχωμε ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι δὲν εἶναι ὅλα τὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ κατάλληλα γιὰ σχολικὴν ἐκπομπή. Πολλὰς φαρὲς ἐπίσης ἐκλέγονται μορφὰς πολὺ ἀφηρημένους γιὰ

τὴν παιδικὴν ἀντιληπτικὴν δύναμιν. Ὁδηγοῦν τὴν παιδικὴν φαντασίαν σὲ δρόμους ἀπροσπέλαστους γι' αὐτή. Στις ἐκπομπὰς παραμυθιῶν τότε δὲν ἐπιδρά τὸ παραμῦθι ὡς παραμῦθι. Αὐτὸ συμβαίνει, ὅταν ὁδηγοῦνται παιδιὰ στὸ χῶρον τῶν ἐκπομπῶν καὶ συμμετέχουν στὴ συζήτηση. Τότε τὰ παιδιὰ τοῦ ἀκροατηρίου ποὺ ἀκοῦνε τὸ megάφωνο, προσέχουν παρὰ πολὺ στὰ παιδιὰ ποὺ στέκονται στὸ μικρόφωνο καὶ ἀποτρέπονται ἀπὸ τὸ παραμῦθι. Θάπρεπε ἐπίσης νὰ ἐρευνηθῇ ἐπίμονα τί μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ στὸ παιδί ὁ ἐκφωνητὴς στὸ μικρόφωνο μὲ λέξεις. Γιὰ πολλὰ περιεχόμενα οἱ ἐκφράσεις ἔχουν παιδικὴν ἔννοια. Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαφορετικὴ, ἀπὸ τὴν ἔννοια ποὺ δίνουν στις ἐκφράσεις αὐτὲς οἱ ἐνήλικοι. Ἐδῶ ἀνοίγεται ἓνα νέο πεδίου γιὰ τὴν ἐρευναν τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου. Ἀπὸ τὸν πομπὸν θὰ πρεπε νὰ ἐλέγχεται ἢ ἐπίδραση τῶν ἐκπομπῶν στὰ σχολεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πείραν αὐτὴ ἔπειτα νὰ συνάγονται συμπεράσματα γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐργασία.

Τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο δὲν ἐπεκτείνει μόνον τις γνώσεις ὁρισμένων περιοχῶν, ἀλλὰ συμβάλλει ἐπίσης οὐσιαστικὰ καὶ πραγματικὰ στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀγωγή τῶν μαθητῶν. Προσφέρει πολὺ φροντισμένες καὶ παιδαγωγικὰ θεμελιωμένες ἐκπομπὰς, ποὺ ἐνδιαφέρουν καὶ ἐπηρεάζουν μορφωτικὰ τὴ δύναμιν τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἠθικὴν βούλησιν τῆς ἀναπτυσσομένης προσωπικότητος τῶν νέων ἀνθρώπων. Τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο προβάλλει στὰ μάτια τῆς νεολαίας παραδείγματα μεγάλου καὶ γνήσιου ἀνθρωπισμοῦ. Μὲ αὐτὰ τῆς μορφώνει τὸ συναίσθημα τῆς ἀξίας καὶ παρακινεῖ πρὸς μίμηση. Προάγει τὴν καθαρὴν σκέψιν καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν κρίσιν. Ἐνισχύει τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν γενικὰ ἀνθρώπινον συνείδησιν τῆς εὐθύνης.

Μὲ τὴν ἀπλὴ ἀκρόασιν τῶν ἐκπομπῶν φυσικὰ, δὲν μποροῦν νὰ ἐπιτευχθῶν αὐτὲς οἱ ἐπιδράσεις. Τὸ ἀκρόαμα ποὺ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ συνακόλουθα ὀπτικὰ αἰσθήματα, προετοιμάζει συνήθως στὰ παιδιὰ μεγάλες δυσκολίες. Γιὰ κάθε σχολικὴν ἐκπομπὴ χρειάζεται ἀπὸ τὸ δάσκαλον ἀκόλῃ μεγαλύτερη προπαρασκευὴ καὶ ἐπεξεργασία ἀπὸ τὸ διδακτικὸν φιλμ. Ἐδῶ ἀκριβῶς προκύπτουν σοβαρὰ παιδαγωγικὰ προβλήματα. Δὲν περιμένουμε καμιάν ἐπιτυχίαν, ὅταν μιὰ τάξιν ἀκούῃ ἐκπομπὰς χωρὶς καμιά ἐσωτερικὴν προπαρασκευήν. Ἡ ἀστικὴ νεολαία πρὸ πάντων ποὺ μεγαλώνει μὲ τὸ ραδιόφωνο, πρέπει νὰ ἀσκηθῇ στὴν ἀκρόασιν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεσιν γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά μιᾶς σχολικῆς ἐκπομπῆς.

Ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος ρέπει πρὸς τὴν ἐπιπολαιότητα. Συνηθισμένος ὑπερβολικὰ στὴν ἀνάγνωσιν, ξεσυνήθισε σχεδὸν νὰ παρακολουθῇ μὲ προσοχὴ καὶ συγκέντρωσιν τὴν ἀνθρώπινον φωνήν. Αὐτὸ ἰσχύει πρὸ πάντων, ὅταν λείπουν ἢ παρουσία τοῦ χώρου καὶ ἡ προσωπικὴ ἐπίδραση. Χρειάζεται μεγάλη ὑπομονὴ τοῦ δασκάλου γιὰ νὰ διαπαιδαγωγήσῃ τὰ παιδιὰ σ' αὐτὴ τὴν ἱκανότητα. Ὅταν τὸ ραδιόφωνο ἀφυπνίσῃ τὸ διαφέρον τῶν νέων καὶ τοὺς παρακινεῖ νὰ ἀκροῶνται, βοη-

θεῖ τὸ δάσκαλο νὰ δημιουργήσῃ ἀπ' αὐτοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μποροῦν νὰ ἀκούουν καὶ νὰ συσκέπτονται. Ἔτσι τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο ἐξυπηρετεῖ μὲ ἓνα ἐντελὸς ἰδιαίτερο τρόπο τὴν πνευματικὴ μόρφωση καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἐμβάθυνση. Ὅταν ὁ μαθητὴς ἀποκτήσῃ τὴ λεπτότερη αἰσθησιὴ γιὰ τὸν ἦχο τῆς φωνῆς καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου, ὀξύνεται ἐπίσης ἡ δύναμή του νὰ διακρίνῃ τί ἡγεῖ ὥραϊα καὶ τί ἄσχημα. Τὸ συναίσθημα τοῦ ὕφους τοῦ θὰ διαμορφωθῇ ἀπὸ τὴν ἀκουστικὴ πλευρὰ.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐκπομπῶν

Ἀπὸ τὰ πολλὰ ποὺ προσφέρει σήμερα τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο, ὁ δάσκαλος ὀφείλει νὰ κάνῃ τὴν ὀρθὴ ἐκλογὴ. Εἶναι προτιμότερο νὰ δέχεται στὴν ἀρχὴ λίγες ἐκπομπές στὴ διδασκαλία, ἀλλὰ τὶς λίγες αὐτὲς νὰ ὀργανώσῃ καλὰ καὶ παιδαγωγικά, ὥστε νὰ εἶναι ἀποτελεσματικές. Ἡ ἐκλεγείσα ἐκπομπὴ πρέπει νὰ βρίσκεται σὲ συνάρτηση μὲ τὸ διδακτικὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου· δὲν πρέπει νὰ ἐνεργῇ σὰν ξένο σῶμα, ἀλλίως καταστρέφει τὴν ἐνότητα τοῦ προγράμματος τῆς διδασκαλίας καὶ φέρνει τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ποὺ πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ. Τὸ τυπωμένο ραδιοπρόγραμμα καὶ τὰ φυλλάδια τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου, ποὺ κυκλοφοροῦν κανονικά στὰ σχολεῖα, βοηθοῦν καὶ τοὺς πρὸ ἀπειρῶν ἀκόμη δασκάλους νὰ ἐπεξεργάζωνται προπαρασκευαστικά τὸ ὕλικό. Διευκολύνουν τὸν δάσκαλο νὰ κρίνῃ ἂν ὑπάρχουν οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν κατανόηση ἀπὸ τὰ παιδιά ἢ ἂν πρέπει πρῶτα νὰ δημιουργηθοῦν. Τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο μπορεῖ τότε μόνο νὰ ἐγγυηθῇ μιὰν ἀγαθὴ ἐπίδραση μέσα στὴν τάξη, ὅταν στὸ τέλος ἐπακολουθήσῃ ἐπεξεργασία τῆς ἐκπομπῆς. Ὁ διάλογος μεταξὺ δασκάλου καὶ τάξεως θὰ ἀποδείξῃ πόσῃ ἐπίδραση ἔκανε ἡ ἐκπομπὴ στὰ παιδιά καὶ τί περὶ αὐτοῦ ἔμεινε ἀκατανόητο.

Ἐδῶ πρὸ πάντων ἐξελίσσεται ἡ δύναμη τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου ποὺ μορφοποιεῖ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν κοινωνία. Τὰ παιδιά ποὺ αἰσθάνονται ὅτι συγκινοῦνται μὲ μιὰ ἐκπομπὴ ποὺ προσαρμόζεται στὴν ἀντιληπτικὴ τους δύναμη, θὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν ἐπιφυλακτικότητα, θὰ ἐπιθυμήσουν νὰ ἐκφράσουν τὶς ἐντυπώσεις τους καὶ νὰ ἀσκήσουν κριτικὴ. Καὶ τὸ κάνουν πολὺ εὐκολώτερα, γιατί καὶ αὐτὰ καὶ ὁ δάσκαλος βρίσκονται στὴν ἴδια ἐσωτερικὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν προσφορὰ ποὺ ἔγινε μὲ τὸ megάφωνο. Αὐτὸ δίνει στὸν καλὸ παιδαγωγὸ τὴν εὐπρόσδεκτη ἀφορμὴ νὰ ἀφυπνίσῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὴν κριτικὴ ἱκανότητα τῶν μαθητῶν. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐξῆς θὰ μπορῇ νὰ καθοδηγῇ εὐκολώτερα τοὺς νέους ἀνθρώπους νὰ παραμένουν θετικοὶ καὶ ἀντικειμενικοὶ στὶς κρίσεις τους. Τὶς προτάσεις καὶ ἐπιθυμίες τῶν παιδιῶν πρέπει νὰ ἀνακοινώσῃ ὁ δάσκαλος στὸ σχολικὸ ραδιόφωνο. Ἔτσι ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ συνεργάζεται στὴν προοδευτικὴ βελτίωση τῶν σχολικῶν ἐκπομπῶν.

Ἡ ὀρθὴ παιδαγωγικὴ χρῆσι τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου προβάλλει στὸ δάσκαλο ὠρισμένες ἀπαιτήσεις, σχετικὲς μὲ τὴ μέθοδο καὶ τὸ περιεχόμενο. Ἔτσι ὅμως ὁ δάσκαλος παρακινεῖται, νὰ ἀσχολῇ μὲ τὰ πράγματα καὶ νὰ διευρύνῃ τὸν ὀπτικό του ὁρίζοντα. Προφυλλάσσεται ἀπὸ τὴν στασιμότητα καὶ ἀποκτᾷ ἓνα ζωντανὸ σύνδεσμο μὲ τὰ ἔξω, μὲ τὸν κόσμον τῆς ἐπιστήμης, τῶν ἐφευρέσεων καὶ τῆς τέχνης. Ὁ κόπος ποὺ καταβάλλει θὰ ἀποφέρει πλούσιους καρποὺς καὶ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τοὺς τροφίμους του.

Μεγάλον ἐμπόδιον γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν χρησιμοποίησιν τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ περισσότερα σχολεῖα δὲν διαθέτουν δικούς τους δέκτες. Πρῶτον χρὴς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ τῶν ἀρμοδίων Ἐπιτροπῶν εἶναι νὰ ἐφοδιάσουν ὅσον μποροῦν ἐνωρίτερα ὅλα τὰ σχολεῖα μὲ ραδιόφωνα. Δεύτερον χρὴς τοὺς εἶναι νὰ ἀποστέλλουν συχνὰ ἐγκύκλιες ὁδηγίαι γιὰ τὴ σημασίαν καὶ σπουδαιότητα τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου καὶ μεθοδικὰς ὑποδείξεις στοὺς δασκάλους, γιὰ νὰ τοὺς διευκολύνουν τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τοῦ ἀκουστικοῦ τούτου ὀργάνου. Πέραν τούτου ὅμως εἶναι ἀπαραίτητη ἡ πρόθυμη συνεργασία τῶν προοδευτικῶν καὶ φωτισμένων διδακτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας.

Μὲ τὸν συνδυασμὸ τῶν εὐνοϊκῶν αὐτῶν προϋποθέσεων θὰ ἀρθοῦν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ οἱ προκαταλήψεις ἐναντίον τοῦ σχολικοῦ ραδιοφώνου. Καὶ δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ ξημερώσῃ ἡ ἡμέρα, ὅπου κάθε σχολεῖο θὰ διαθέτῃ τὸν δικόν του δέκτη καὶ δὲν θὰ ἐννοῇται πιά διδασκαλία χωρὶς σχολικὸ ραδιόφωνο καὶ μορφωτικὸν κινηματογράφον.

Ἐδῶ ἐπιβάλλεται νὰ τονισθῇ ἰδιαίτερα ὅτι οἱ ἐρχόμενες γενεαὶ τῶν δασκάλων θὰ πρέπει κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν σπουδῶν τοὺς στίς Παιδαγ. Ἀκαδημίας νὰ ἐνημερώνωνται στὴ μέθοδον τῆς διδασκαλίας μὲ τὸ σχολικὸ ραδιόφωνο. Ἐχομε βέβαια νὰ ὑπερηγήσωμε τεράστιες τεχνικὰς καὶ οἰκονομικὰς δυσκολίας καὶ πολλὰς ἴσως πνευματικὰς ἀντιδράσεις· καὶ γνωρίζομε ὅλοι, ὅτι δὲν διαθέτομε τὰ ἀφθονὰ μέσα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου οἱ ἐνώσεις καὶ οἱ σύνδεσμοι ἀνὰ ἑκατὸν σχολείων (πολιτεία Νέας Ὑεσέης) ἔχουν ἰδικόν τους σχολικὸν ραδιοσταθμόν, ἀλλὰ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ ξεκινήσωμε. Στὴ νέα ἐκπαιδευτικὴ μας μεταρρύθμισιν δὲν συγχωρεῖται ἡ ἀγνοία τῆς μεγάλης σημασίας καὶ ἀποστολῆς τοῦ σχολ. ραδιοφώνου.

Ἄν θέλωμε μιὰ νέα ἀγωγὴν, ποὺ θὰ μορφώσῃ τὴ ζωντανὴν καὶ ἀνοικτομάταν νεολαίαν τοῦ μέλλοντος, μιὰ νεολαίαν ποὺ ὁρμᾷ πρὸς τὴν πρόοδον, ἀλλὰ σέβεται ἐξίσου τὶς μεγάλας ἀξίας τοῦ παρελθόντος· ἂν θέλωμε νὰ μορφώσωμε ἀληθινούς ἀνθρώπους, πρέπει νὰ ὑπερηγήσωμε ἀποφασιστικὰ ὅλες αὐτὰς τὶς δυσκολίας, ποὺ ἔχομε νὰ καταπολεμήσωμε σήμερα.

Πρέπει νὰ χρησιμοποίησωμε ὅλα τὰ μέσα καὶ τὰς μεθόδους ποὺ

αναγνωρίζουμε καλές και όρθές. Τα τεχνικά μέσα, τύπος και εικόνα, φιλμ και ραδιόφωνο μπορούν να μᾶς είναι ὄριστοι βοηθοὶ στὸ δρόμο που μᾶς ὁδηγεῖ στὸν τελικὸν σκοπὸ: νὰ οἰκοδομήσουμε μιὰ νέα Ἑλλάδα, εἰρηνικὴ καὶ δημοκρατικὴ καὶ νὰ δημιουργήσουμε τὸ νέο παιδαγωγικὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπιάς.

Γ. Ζομπανάκης

Ἡ ψυχολογία εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ψυχικῆς ἀνάδοις τῶν Γυμνασίουπαίδων μας

ΕΝΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΝ TEST

Ἐὰν χρειάζεται ἀναδιάρθρωσις τῆς μεθόδου διδασκαλίας γύρω ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν τῶν κλασικῶν συγγραφέων μας, χρειάζεται ἐπίσης ριζικὴ ἀναδιάρθρωσις τῆς μεθόδου διδασκαλίας τῆς ψυχολογίας.

Σούρλας

I. Μὲ ἓνα συγκεκριμένον test ἐκ μέρους τῆς ταπεινότητός μας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν Ζ' τάξιν τοῦ τέως ὀκτατάξιου Γυμνασίου θὰ καταβληθῇ προσπάθεια ὥπως διευκρινισθῇ ἡ μορφή διδασκαλίας τῆς ψυχολογίας μὲ καλλιέργειαν ἀνάδοις ψυχικῆς τῶν τροφίμων τῶν Γυμνασίων μας.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν διαγωνισμῶν τοῦ Β' ἑξαμήνου καὶ μίαν ἀκριβῶς ἑβδομάδα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν διαγωνισμῶν, ἔδωκα εἰς τὴν τάξιν τὴν κάτωθι ψυχολογικὴν ἐκθεσιν πρὸς πραγματείαν.

Σημειωτέον ὅτι ἡ πραγματεία ἐκθέσεων ψυχολογικῶν ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν τῆς τάξεώς μου συνῴδευε κάθε κεφάλαιον τῆς ψυχολογίας, τὸ ὁποῖον ἐπραγματευόμεθα καὶ ἀνεφέρετο εἴτε εἰς ἐκθέσεις αὐτοπαρατηρήσεως μὲ τοῦ παιδαγωγικοῦ ἀπορρήτου τὴν προοπτικὴν, εἴτε εἰς ἐκθέσεις ἐτεροπαρατηρήσεως.

Ὁ στενὸς δηλαδὴ σύνδεσμος τῆς διδασκαλίας τῆς ψυχολογίας μὲ τὸ μάθημα τῶν Νεοελληνικῶν καὶ τῶν Ἑκθέσεων, ἦταν ἓνα εἶδος πειραματισμοῦ καὶ ἀνεπλήρωνε τὸν ἐπιβεβλημένον συνδυασμὸν πειραμάτων ψυχολογικῶν.

Αἱ διδόμεναι ἐκθέσεις συνδυάζοντο πάντοτε μὲ προβλήματα ἀξιολογικῆς κατὰ τὸ πλεῖστον μορφώσεως.

Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν ἐξίχνιασιν ἀξιολογικῶν κριτηρίων περιστρέφετο καὶ ἡ δοθεῖσα ἐκθεσις.

Εἶναι γνωστὰ αἱ χρησιμοποιούμενες μέθοδοι ἀντιγραφῆς κατὰ τοὺς διαγωνισμοὺς ἢ συνεργασίας, ἐπίσης, ἐφόσον διέφευγον τὴν ἀνακάλυψιν ἐκ μέρους τῶν ἐπιτηρητῶν καθηγητῶν.

Ἀκριβῶς δὲ διὰ νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἀξιολογικὴν συγκρότησιν τῶν μαθητῶν τοῦ ὥς ἄνω τμήματος κατὰ τὴν περίοδον τῶν διαγωνισμῶν ποὺ θὰ ἐπηκολούθουν μετὰ μίαν ἑβδομάδα, κατὰ μὲν τὴν πρώτην ὥραν τῆς ψυχολογίας ἡσχολήθημεν μὲ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ κάτωθι ποιήματος, τὸ ὁποῖον ὑπηγορεύσαμεν εἰς τὴν τάξιν, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ὥραν διδασκαλίας μὲ ἀπάντησιν ἐπὶ θέματος ψυχολογικοῦ, ὅπερ ἔδωσαμεν πρὸς πραγμάτευσιν.

Τὸ δοθὲν θέμα ἦταν ἓνα εἶδος test ψυχολογικοῦ.

Ἀναγράφομεν τὸ δοθὲν ψυχολογικὸν ἐρέθισμα διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ κάτωθι ποιήματος, τὸ ὁποῖον ὑπηγορεύσαμεν εἰς τὴν τάξιν.

II. Ἀνοδος¹.

Α'. Ἀνέβα ψηλά, ὦ ψυχὴ μου! Ἀνέβα!

Ἀνέβα καὶ κατάκτησε τὰς ὑψηλότερας κορυφάς!

Μὲ ἓνα χτύπημα φτεροῦ προσπάθησε νὰ ἀνταμώσῃς τὴν πηγὴ τοῦ φωτός σου.

Τὸ πῦρ τῶν ἀβύσσων δὲν εἶναι ἀντιληπτὸν παρὰ εἰς τὸν κρατῆρα καὶ οἱ ἄνεμοι οἱ μαινόμενοι δὲν τὸ σβήνουν ποτέ.

Β'. Ἀνέβα ψηλά, ὦ ψυχὴ μου, Ἀνέβα!

Στὸν φανταστικὸν ὄχλον ἀντίταξε τὴν ὑπερήφανη σιωπὴ τῆς ἐρήμου!

ἀλλά... μὴ ἀντιμετωπίσεις τὸν ὄχλον μὲ ξέσκεπο πρόσωπο,

γιατὶ θὰ πληγᾷθῃς μὲ τὸ γέλοιον τοῦ προσώπου τοῦ καὶ τῆς μάσκας τοῦ.

Γ'. Ἀνέβα ψηλά, ὦ ψυχὴ μου, Ἀνέβα!

Ἔτσι ὅπως μιὰ λευκὴ ὑπέρκειται τῶν ἐφθαρμένων κλώνων ποὺ προβάλλουν εἰς τὸ διάστημα, προσπάθησε ὅμως στὸ ἀνέσσυμά τοῦ αὐτὸ πρὸς τὰ ὑψίστα σφιχταγκυλισμάτα τῶν Ἀγγέλων, ποὺ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀγρυπνοῦν γιὰ σένα, νὰ μὴ σὲ ὑποβλέψῃ κάποιος βέβηλος,

Δ'. Ἀνέβα ψηλά, ὦ ψυχὴ μου, Ἀνέβα!

Ἀφίσε κατὰ μέρος καὶ παραμέρισε τὴν κυκλικὴν περιφορὰ καὶ τὴν ἔφοδον γύρω ἀπὸ τὰ παιχνίδια τῆς τύχης, γύρω ἀπὸ τὴν ἀνόητες εἰκασίες καὶ προγνώσεις καὶ ὅταν ὅλοι οἱ τριγύρω σου πειρασμοὶ σὲ ἐγκαταλείψουν, ποράμεινε στὰ αἰθέρια ὕψη ποὺ κυριαρχοῦν τοῦ κόσμου.

George Day²

Δὲν βρήκαμε πῶς κατάλληλον ποίημα μέσα στὴν παγκόσμια καὶ στὴν δική μας λογοτεχνία, ποὺ νὰ ἐκφράζει κατὰ ὑπέροχον τρόπον τὴ μορφή τῆς ψυχικῆς ἀνάδοις ποὺ πρέπει νὰ συνοδεύει καὶ τὴν ὥραϊαν ἐφηβικὴν ψυχὴν, ἐὰν καὶ ἐφόσον θὰ ἔχει ἐνστερνισθῇ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ Ἀνθρωπιστικοῦ Γυμνασίου, τὰ ἰδεώδη ποὺ πρέπει νὰ συνοδεύουν τὴ συγκράτησιν τοῦ χαρακτήρος καὶ διὰ τὴν μετέπειτα κοινωνικὴ ζωὴ καὶ ὁρᾷ τῶν ἐφήβων μας ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Ἡ ὑπαγόρευση καὶ ἡ ἀνάλυση τοῦ ὥς ἄνω ποιήματος γέμισε μὲ χαρὰ τὴν ψυχὴ τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως.

Ἐπηκολούθησε διάλειμμα.

III. Τὴν ἐπομένην ὥρα παρεκλήθησαν οἱ μαθητρίες νὰ ἀντιγράψουν τὴν κάτωθι ἐκθεσιν, τὴν ὅποیان ἐμεῖς εἴχαμε ἀναγράψῃ ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος καὶ νὰ ἀπαντήσουν εἰς τὸ περιεχόμενόν της.

Τὸ κείμενον τῆς ἐκθέσεως εἶχεν ὥς ἀκολουθῶς:

Α'. «Ἐν ὅψει προσεχῶν ἐπιχειρήσεων!»

(Σημειωτέον ὅτι τὰ περίφημα διαγωνίσματα τὰ εἴχαμε βαφτίσει στὰ ψυχολογικά μας μαθήματα ὥς ἐπιχειρήσεις στρατιωτικές, δεδομένου ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῶν τελικῶν διαγωνισμῶν θὰ εἴχαμε νεκρούς, βαρέως τραυματιομένους καὶ ἐλαφροὺς τραυματίες).

Β'. «Ὅταν στοχάζομαι πῶς ἡ ἐσωτερικὴ περισυλλογὴ, ὁ αὐτοσεβασμὸς καὶ ἡ λειτουργία τοῦ αἰσθήματος τῆς εὐθύνης μου καὶ γενικὰ ἡ ποίη-

1. George Day — Ascension, Γάλου ποιητοῦ τῆς Σχολῆς Bordelais. (Κατὰ μετάφρασίν μας).

2. Secrétaire générale de la Société des Gens de lettres de France, né à Bordeaux.

οις αὐτῇ τοῦ καθήκοντός μου, μοιάζει σὰν μιὰ καινούργια θρησκεία, θρησκεία ὅμως καθαρῶς ἐσωτερική, χωρίς βωμούς καὶ αἰσθητὰ σύμβολα, πρὸ παντός ὅμως σὰν μιὰ θρησκεία ποὺ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῆς ἀρνησι τῶν ἀνοήτων ἐκδηλώσεων των, ἀνάτασι τῆς ἐσωτερικῆς ὑπερηφανείας των καὶ πρὸ παντός ἀποφυγὴν ἐν κρυπτῷ συνεργασίας πρὸς ἐκδηλον ἀπάτην».

Alfred de Vigny

Τὴν ὥς ἄνω ἔκθεσιν, πλέον ἢ κατὰλληλον ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως διὰ τὸ θέμα καὶ τὸ test τὸ ψυχολογικόν μας. συνώδευσε καὶ ἡ κάτωθι δὴλωσίς μας:

«Ἀπαντήσατε εἰλικρινῶς καὶ μὲ τὴν προοπτικὴν τοῦ παιδαγωγικοῦ ἀπορρήτου, ὅπως σὰς εἶναι τοῦτο γνωστὸν καὶ ἀπὸ ἄλλες μορφῆς ἐκθέσεων ψυχολογικῶν, ἐὰν κατὰ τὴν περίοδον τῶν προσεχῶν ἐπιχειρήσεων στο σχολεῖο μας θὰ ἐδέχεσθε εὐχαρίστως τὴν κατάργησιν τῶν ἐποπτῶν ἐπιτηρητῶν καθηγητῶν, ἀντιτάσσοντας ἐπίσημον δῆλωσιν ὅτι εἰς οἰονδήποτε μάθημα, ἐὰν ἐγνωρίζετε νὰ ἀπαντήσετε εἰς τὰ τεθέντα θέματα, θὰ ἐπρωτιμούσατε νὰ παραδώσετε τὴν κόλλαν τοῦ διαγωνισμοῦ λευκὴν, παρα νὰ καταφύγετε εἰς οἰανδήποτε μορφήν ἀπάτης, εἴτε διὰ συνεννοήσεως μετὰ τῶν συναδέλφων σας, εἴτε διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν γνωστῶν μέσων ἀπάτης».

Ἡ διατύπωσις τῆς ἐκθέσεως καὶ τῆς ἐπιβεβλημένης ἐπεξηγήσεως ἐκ μέρους μας ἐνέπιπτε ἀπολύτως εἰς τὰ πλαίσια ἐπιβεβλημένου ψυχολογικοῦ test, πλέον ἢ ἐπικαίρου καὶ σχετικοῦ μὲ τὴν διάγνωσιν τῆς ἀξιολογικῆς βάσεως τῶν μαθητῶν τοῦ ὥς ἄνω τμήματος τῆς Ζ' τάξεως, βάσεως δηλαδὴ ἀξιολογικῆς, ποὺ ἦταν ἡ ἀπόρροια τῆς ἐπιδράσεως ποὺ δέχθηκαν εἰς ἀτμόσφαιραν Ἀνθρωπιστικοῦ Γυμνασίου ἀπὸ ὅλα τὰ μαθήματά των καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν ἀσχολίαν των μὲ τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς.

Σημειωτέον ὅτι δὲν ἤμουν ὁ ordinaris τῆς τάξεως, ἀλλὰ ἀπλῶς ἐδίδασκα τὸ μάθημα τῆς ψυχολογίας.

Καὶ ἤδη—ὁ ἀναγνώστης καὶ ἡ ἀναγνώστρια τῶν γραμμῶν αὐτῶν—θὰ ἀναμένουν εὐλόγως νὰ ἀκούσουν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὥς ἄνω ψυχολογικοῦ πειράματός μας.

Τὸ διατυπώνωμε χωρίς ἀμφιταλατεύσεις, καὶ μὲ βάσι τὰς εἰς τὸ Παιδαγωγικὸν ἡμῶν Ἀρχεῖον τηρηθείσας ἐκθέσεις καὶ ἀπαντήσεις τῶν μαθητῶν τοῦ ὥς ἄνω τμήματος τῆς ἐβδόμης τάξεως,

Ἀναγράφωμεν ἐν πρώτοις μίαν σύντομη ἀπάντησι τῆς κάτωθι μαθητῆς καὶ ἐν κατακλείδι τὸ τελικὸ συμπέρασμα:

VI. «Κύριε καθηγητά!

Εἶσθε ἓνας φλογερὸς ἀπόστολος τοῦ Alfred de Vigny, καὶ προσπαθεῖτε ἀπὸ τὸν βράχον αὐτὸν ποὺ λέγεται ἔδρα, νὰ ἐμπνεύσετε στοὺς πιστοὺς του, ποὺ λέγονται μαθητῆς τῆς Ζ' τάξεως, τὸ συναίσθημα τοῦ σεβασμοῦ καὶ τοῦ αὐτοσεβασμοῦ, τὴν λειτουργίαν τοῦ αἰσθήματος τῆς εὐθύνης καὶ γενικὰ τὴν συνειδητοποίησιν τοῦ καθήκοντός μας.

Προσπαθεῖτε νὰ ἀνυψώσετε τὰς ἀσυγκίνητες πολλὰς φορὲς καρδίαις μας καὶ ἐνδιαφέρεσθε τόσο γιὰ τὸ μάθημά σας, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἀκόμη δὲ καὶ τὸ Χρονικὸν τῆς τάξεώς μας. τὸ ὅποιον καθιερώσατε, περιστρέφεται ἀκριβῶς γύρω ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῆς τάξεώς μας.

Καὶ σὰς ἀποκαλύπτω:

«Ἐσεῖς, κύριε Καθηγητά, μὲ κάνετε νὰ νοιώσω τὴν ἀξίαν τοῦ αὐτοσεβασμοῦ, τοῦ ὁποῦ ἡ δύναμις εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε μπορεῖ νὰ χαλιναγωγῇ τὴν ὀργὴν καὶ τὰ πάθη.

Τὸ καθήκον μας ἐπίσης πρέπει νὰ εἶναι διαρκὲς ὅσον καὶ ἡ ζωὴ μας. Ἡ ἀνεξάλειπτος συναίσθησις τοῦ καθήκοντος ἀποτελεῖ τὸ ἀληθὲς ὕψος τοῦ χαρακτήρος.

Οἱ ἐμπνευσμένοι ὑπὸ ὑψηλῶν ἀρχῶν εἶναι ἱκανοὶ νὰ θυσιάσουν πᾶν ὅ,τι ἔχουν ἀγαπητότερον, παρὰ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ καθήκον των.

Σὰς δὴλῶ ἐν τέλει ὅτι θὰ ἐθεώρουν ἐντροπὴν νὰ προβῶ εἰς οἰανδήποτε μορφήν ἀπάτης».

Ἀναστασία Χιόνη

(Μαθήτρια τῆς Ζ' τάξεως

Δ' Γυμνασίου Θηλέων Ἀθηνῶν, 1953)

V. Καὶ τώρα... ὁ ἀναγνώστης ἢ ἡ ἀναγνώστρια τῶν γραμμῶν αὐτῶν θὰ ἀνυπομονεῖ εὐλόγως γιὰ νὰ πληροφορηθεῖ καὶ γιὰ τὸ τελικὸν συμπέρασμα ἀπὸ ὅλας τὰς δοθείσας ἀπαντήσεις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ ὥς ἄνω τμήματος.

Ἀπαντῶμεν:

Ἐπειδὴ αἱ ἀπαντήσεις των εἰς τὸ λεπτὸν θέμα ποὺ ἐτέθη ἐνώπιόν των, ἐδόθησαν μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν των καὶ τὴν ρητὴν δῆλωσίν των:

«Ὡς ἄκρως ἐμπιστευτικαὶ καὶ ἀπόρρητοι, δὲν θὰ ἤμεθα ἡμεῖς οἱ ὅποιοι θὰ παρεβιάζομεν τὴν ἀξίαν τοῦ παιδαγωγικοῦ ἀπορρήτου ποὺ καθιερώσαμε».

Ἡ μόνη ἔκθεσις, εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν ἀνεγράφωσαν ἐπιφυλάξεις περὶ τοῦ ἀπορρήτου τῆς, ἦταν τῆς μαθητῆς Ἀναστασίας Χιόνη, τὴν ὁποῖαν καὶ ἐφέραμεν εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Ἄλλως τε οὔτε οἱ ἐπιτηρηταὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν διαγωνισμῶν εἶχον καταργηθῇ, οὔτε τὰ θέματα τῶν διαφόρων μαθημάτων ἦταν γνωστὰ ἐκ τῶν προτέρων, ὥστε νὰ λάβουν συγκεκριμένην θέσιν.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἀπέμεινε ζωντανὸν εἰς τὴν θύμισή μας κατὰ τὴν μακρυνὴν ἐκείνην περίοδον, ἦταν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τεραστίαν ἐντύπωσιν ποὺ ἀφῆκε εἰς τὴν ψυχὴν των ἡ ἀνάλυσις τοῦ ὥς ἄνω ποιήματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ συναισθήματα, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατεῖχοντο κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ διαγωνισματός των εἰς τὴν ψυχολογίαν.

Ἀνέμενον δηλαδὴ μὲ χαρὰν καὶ ἀνυπομονήσαν τὴν ὥραν καὶ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ διαγωνισμοῦ εἰς τὴν ψυχολογίαν, δεδομένου ὅτι τὰ τυπικὰ θέματα, ἅτινα ὥριζεν ἡ Διεύθυνσις τοῦ Γυμνασίου, συνωδεύοντο καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν διαγωνισμῶν μὲ τὰς καταλλήλους ψυχολογικὰς ἐκθέσεις ὥς ἐφαρμογήν.

Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἦταν ἡ ἀποδοτικὴ διδακτικὴ μορφή, ποὺ ἐγκαινιάσαμε κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ψυχολογίας.

VI Τρέφομε τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ ἀγαπητοὶ συνάδελφοι, οἱ διδάσκοντες τὴν ψυχολογίαν εἰς τὰ Γυμνάσιά μας, δὲν θὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὰς ὥς ἄνω διδακτικὰς παρεκτροπὰς τῆς ταπεινότητός μας.

Εὐριπίδης Σούρλας

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΑΣ

Α'. Γνωρίσματα του παιδικού χαρακτήρα

1. Δεν υπάρχουν στο δάσος δύο φύλλα δμοια, λέγει μια λαϊκή παροιμία. Και στην τάξη μας και στο σπίτι μας δεν υπάρχουν δυο παιδιά δμοια. Διαφέρουν ως προς τον χαρακτήρα. Τί είναι όμως χαρακτήρας; Ο Le Senne λέγει ότι είναι: «Τό σύνολο των κληρονομικών προδιαθέσεων, που συνθέτουν τον πνευματικό σκελετό του ανθρώπου»¹.

Συνολικώς όλα τα ιδιαίτερα γνωρίσματα κάθε παιδιού αποτελούν μέρος του χαρακτήρα του. Τό σύνολο δέ των διαθέσεων, που κανονίζουν την συμπεριφορά του παιδιού, τόσο στο οικογενειακό, όσο και στο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον, αποτελούν τον χαρακτήρα του...

2. Έξωτερικώς φαίνεται ότι ο χαρακτήρας του παιδιού είναι διαρκής και στατικός. Γι' αυτό λέμε πολλές φορές: «Αυτό δεν είναι το χαρακτήρα του», όταν το παιδί δεν ενεργή σύμφωνα με τό παρελθόν και με τις προβλέψεις μας.

Αναμφιβόλως όμως, όπως όλα, έτσι και ο χαρακτήρας υφίσταται μεταβολές. Η μεταβλητότητα του χαρακτήρα είναι κατά τά άτομα πολύ διαφορετική: Μερικά παιδιά φαίνονται σαν να είναι αίχμάλωτα ενός τρόπου ενεργείας και της συναισθηματικότητας, άλλα είναι αίχμάλωτα έσωτερικών έπαναστάσεων. Αλλά και σ' αυτά τα τελευταία κάτι τό πιο βαθύ μένει αμετάβλητο καμωμένο από στοιχειώδεις άρετές με την ψυχική και σωματική επίδραση και αναφέρονται περίπου στον έσωτερικό ρυθμό της συναισθηματικής ζωής. Στοιχεία, όπως ή συγκινητικότητα, ή βιαιότητα, ό ένθουσιασμός, ή πλουσιότητα ή ή πτωχότητα σέ ψυχικό κόσμο, ήμπορούν να μεταβληθούν πολύ, αλλά όχι όμως στο βάθος τους. Γι' αυτό σημασία μεγάλη έχει τί θα φέρη μαζί του τό παιδί, αλλά μεγάλη σημασία παίζει έδω και τό περιβάλλον του, όσον άφορά στην τροποποίηση ώρισμένων χαρακτηριστικών.

3. Όπως γνωρίζουμε, τό παιδί δεν είναι ένας μεγάλος ένήλικας. Η ποιότητα και ό έσωτερικός προσανατολισμός των συναισθημάτων του είναι βαθιά διαφορετικά από τά δικά μας. Η ψυχή του παιδιού είναι άκόμη αίχμάλωτη βιολογικών ρυθμών. Αλλά τό παιδί διαφέρει από τό μικρό ζωό. Τό πνεύμα του αρχίζει σιγά-σιγά ν' αναπτύσσεται με μια ζωτικότητα και μ' ένα συναισθηματικό ρυθμό ύψηλό, από τις πρώτες του περί ζώων έντυώσεις. Αλλά είναι όμως περιορισμένο από τη στενότητα αυτής της επιδράσεως της ζωτικότητας, άπ' όπου ό έγωκεντρισμός και ή αστάθεια των συναισθημάτων!.. Αυτή ή άνάμειξη της ζωηρης συναισθηματικότητας και του ψηλαφούντος και άπροσσημόστου πνεύματος, μας δίνουν τό κλειδί των αντίθεσεων παιδικής διαγωγής.

Τό παιδί νοιώθει συγχρόνως πιο άναδιπλωμένο στον έαυτό του και πιο άπομονωμένο από τον ώριμο, γιατί ή ψυχή του φυλάττει κάτι από τη ζωική ασφάλεια, βυθισμένο στον κόσμο του και που είναι κεκαλυμμένο προστατευμένο από την ανθρώπινη κοινωνία και πιο άπομονωμένο γιατί δεν ήμπορούν να τό έννοήσουν... Τό παιδί δεν διακρίνει τά όρια του πραγματικού και φανταστικού κόσμου. Ζή έντονα την ώρα που περνάει. Έτσι έρμηνεύεται ή άφροντισιά του δι' όλα. Αλλά για τον ίδιο λόγο τό πνεύμα

του, που είναι ή αιώνια έπιδεξιότητα του άπολύτου, άγνοεί τη σχετικότητα των ανθρώπινων καταστάσεων, όνειρευόμενο εύκόλως τό άπόλυτο και τό αιώνιο των γεγονότων που τό πλήττουν. Έτσι έρμηνεύεται ή δυναμικότητα της χαρής και της άπελπισίας του παιδιού...

4. Μετά άπ' όλα αυτά πρέπει να γνωρίζουμε ότι ή ψυχολογική πραγματικότητα δεν χωρίζεται από τη φυσική πραγματικότητα. Τό σώμα είναι ό καθρέπτης της ψυχής. Δεν υπάρχει έσωτερικό συναίσθημα, που δεν έρμηνεύει στο σώμα από μια κίνηση ή ένα έκδηλούμενο συναισθηματικό τόνο. Ποιός δεν γνωρίζει τις έκδηλώσεις του θυμού, του σεβασμού της θλίψης; Όλες αυτές οι έκδηλώσεις και χειρονομίες έχουν μεγάλη σπουδαιότητα στη μελέτη του χαρακτήρα. Οι σωματικές κινήσεις της ψυχής στους κρίκους της σίδα που ό ψυχολόγος μαζεύει τις άπηχίσεις της ψυχής, προκειμένου για παιδιά. Οι παρατηρήσεις αυτές είναι περισσότερο άληθινές, προκειμένου για παιδιά που έκφράζουν τά συναισθήματά τους μ' έναν τρόπο άπείρως πιο άυθόρμητο και όλιγώτερο συμπλεγματικό, παρ' όσον οι ένήλικοι.

5. Γι' αυτό ή πρακτική σημασία των ταξινομήσεων των χαρακτήρων είναι πάντοτε πολύ μικρή¹. Άπ' όσα γνωρίζουμε, ήμπορούμε να ποούμε ότι καμιά από τις χαρακτηρολογικές αυτές ταξινομήσεις δεν είναι τέλεια κι ούτε άνταποκρίνεται προς την άλήθεια. Οι έρευνητές προσφέρουν από ώρισμένη σκοπιά ό καθένας τό γενικό μάλλον σχήμα δομήσεως της προσωπικότητας και του χαρακτήρα του ανθρώπου και άναγνωρίζουν ταυτόχρονως όχι μόνο τη δυσκολία του θέματος, αλλά και τις άπειρες άποχρώσεις, από τις όποιες έμφανίζεται ή ανθρώπινη προσωπικότητα. Οι τυπολογίες αυτές άλλωστε έχουν γίνει κατά έναν τρόπο σύθαίρετο: Παίρνουν όποιοδήποτε συμπεριφορά (πολλές φορές καθαρώς έξωτερική) και την τοποθετούν, χωρίς να ήξεύρουν γιατί, ως πυρήνα της προσωπικότητας. Λησμονούν όταν μας όμιλούν π.χ. για τό άφηρημένο, τό άνήσυχο, τό δειλό παιδί, τον έπιμελή, τον άπειθή ή ύποκριτή μαθητή κλπ., ότι κάθε μια άπ' αυτές τις έξωτερικές στάσεις, ήμπορεί να προέλθι από έσωτερικές αιτίες άπολύτως διαφορετικές. Έτσι ένας ήμπορεί να είναι έπιμελής από άγάπη προς τά γράμματα, από πρώτη φιλοδοξία, και άγάπη προς τον διδάσκαλό του κλπ., χωρίς ν' άποκλείσμε όλες μαζί αυτές τις αιτίες.

Οι διάφορες τυπολογίες μας πληροφορούν περισσότερο ως προς την έξωτερική πλευρά του χαρακτήρα, παρ' ός προς τά έσωτερικά έλατήρια της διαγωγής. Όμως μας βοηθούν στη γενική γνώριμά μας με τό παιδί, καθώς λέγει και ό καθηγητής Σπ. Καλλιάφας: «Τό έργο της παρατηρήσεως και διαγνώσεως των μαθητών δύναται ν' αρχίσι από τάς κατωτέρας τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, διότι μόνιμοι τάσεις της ψυχικής συστάσεως, ύποδηλούσαι τον μέλλοντα ψυχικόν τύπον, έμφανίζονται ένίστε λίαν ένωρίς, δυνάμεναι ίσως να διαγνωσθώσι μάλλον ή ήττον άκριβώς και κατ' αυτήν την νηπιακήν ήλικίαν»².

6. Ο χαρακτήρας τώρα του παιδιού έχει σχέση με τό σώμα, τό έγώ και την ψυχή του; Όπως είναι γνωστό, τό σώμα κατευθύνει όλες τις άνάγκες και τά ένστικτα, που συνδέονται με την κυρίως ζωή του παιδιού. Η έπιθυμία του ύπνου, του φαγητού ή της μεγάλης άνησυχίας είναι σωματι-

1. Βλ. Γ. Α. Ρούσκα: Βασικά στοιχεία τυπολογίας. Περίοδ. «Νέα Άγωγή», έτος Α' τεύχος Γ' και Δ', 1961.

2. Σπ. Καλλιάφας — Φ. Ψαλίδα: Εισαγωγή εις την ψυχολογίαν του Krestchmer σελ. 33.

1. Traité de Characterologie, σελ. 9 P.U.F. Paris 1956.

κά έπακόλουθα. 'Η κατεύθυνση που θα πάρουν όλα αυτά, συντελούν στη στερέωση του χαρακτήρα.

Τό έγώ είναι ή έπιδεξιότητα της ούτοβεβαιώσεως. του έγώτισμο (με την πιο εύρεία έννοια της λέξεως). Τό να έκιτύχη τό παιδί σ' ένα διαγωνισμό, να καταβάλη έναν αντίπαλο κλπ., είναι χαρές του έγώ.

'Η ψυχή είναι τό βαθύτερο δώρο της αγάπης υπό όλες τις μορφές της. Τό να θαυμάση τό παιδί ένα ώραίο τοπίο, να βοηθήση τόν πλησίον του κλπ., είναι χαρές της ψυχής.

'Όλοι οί άνθρωποι έχουν ένα σώμα, ένα έγώ και μια ψυχή. αλλά ή επίδραση των τριών αυτών στοιχείων στα συταιοθήματά τους και στη διαγωγή τους μετοβάλλεται άπειρώς κατά τά άτομα, 'Υπάρχουν άνθρωποι που ζούν μόνο για τό σώμα, άλλοι για τό έγώ και άλλοι για την ψυχή.

Οί χαρακτήρες με βασική προϋπόθεση τό σώμα, τις ζωϊκές όρμες, δέν είναι σπάνιοι και μεταξύ των παιδιών. 'Εκδηλώνονται είτε από μια υπερκινητικότητα, είτε από μια άπάθεια, καθαρώς φυσιολογικής τάξεως. Στην περίπτωση αυτή ή συνήθεια των έξωτερικών μέσων της άγωγής και της πειθαρχίας, εύρίσκει κατάλληλη θέση.

Οί χαρακτήρες με βασική προϋπόθεση τό έγώ άνευρίσκονται σε παιδιά εύερέθιστα, δεσποτικά, σκυθρωπά, ζηλόφθονα, ματαιόδοξα, μυθομανή, σκληρά .. 'Η δίψα της υπεροχής και της έμφανίσεως γεννά καμμιά φορά ένα άξιοσημείωτο ζήλο και μια θαρρετή έπιμέλεια.

Οί χαρακτήρες με βασική προϋπόθεση την ψυχή, άνευρίσκονται σε παιδιά τρυφερά, συγκινητικά, εύπειθη, εύσεβη, σεβαστά, θρησκευτικά. 'Εδω συναντούμε τις παιδικές έκδηλώσεις της αγάπης και της εύσέβειας, που έχουν σαν άπότοκο την άληθινή άγνότητα και καθαρότητα του παιδιού.

Οί τρεις αυτοί χαρακτήρες δέν υπάρχουν άπαιγείς, παρά σπανίως. Είναι σύνθετοι. Συναντώνται και οί τρεις επίδρασεις και στην πιο μικρή ένεργητικότητα του παιδιού. Τό παιγνίδι π.χ. ενδιαφέρει συγχρόνως τό σώμα, τό έγώ και την ψυχή, αλλά για τό παιδί, ήμπορεί να είναι ένα ξεκούρασμα και μια άσκηση του σώματος, μια άπαίτηση του πνεύματος ή μια χαρά ψυχική. 'Αρκεί να παρατηρήση κανείς μια ομάδα παιδιών κατά τό διάλειμμα στην αύλή του σχολείου, για να διαπιστώση όλες αυτές τις περιπτώσεις.

7. Κάθε στοιχείο του χαρακτήρα δέν υπάρχει παρά σε σχέση με τό σύνολο των άλλων στοιχείων. Τό να πούμε ότι αυτό τό παιδί είναι νευρικό, δειλό ή άπειθές, δέν σημαίνει ψυχολογικώς πολλά πράγματα. 'Ενα παιδί νευρικό δέν έχει παρά νεύρα, ένα παιδί άπειθές δέν είναι ίσως άπειθές πάντοτε και σε όλους. Μπροστά σ' ένα τέτοιο παιδί ό άληθής ψυχολόγος θα έρωτήσει: α) Γιατί τό παιδί αυτό είναι άπειθές. (Μήπως ή φυχή του άποδοκιμάζεται ή τό έγώ του επαναστατεί;) β) Σε τί όφείλεται τοϋτο. (Στην σπουδή, στην πειθαρχία, στην τρυφερότητα;) γ) Σε ποιούς όφείλεται. (Στους γονείς του, στους διδασκάλους του, στους συμμαθητές του;) δ) Είναι πάντοτε άπειθές; Ποιός δέν έγνώρισε π.χ. ένα τέτοιο παιδί επαναστάτη πρός κάθε έξωτερική πειθαρχία, που μ' ένα λόγο προερχόμενο από καλή καρδιά, λυτρώθηκε άπ' όλα αυτά;

'Ενα άλλο παιδάκι χάνεται στο έσωτερικό όνειρο ή στη μυθομανία. Προέρχεται τοϋτο από μια άνικανοποίητη ματαιόδοξία ή από μια άκατανόητη αγάπη; 'Η και από τά δυό; Στην προσωπικότητα του παιδιού δέν ήμπορούμε εύκολα να ξεχωρίσωμε και να άπομονώσωμε προτερήματα και έλαττώματα.

8. Τό να έχη κανείς χαρακτήρα, κατά τόν Goethe, πρέπει να είναι προικισμένος από μοναδικές άρετές και να ακολουθή τό σκοπό του, χωρίς να διστάση καθόλου. Είναι ή βούληση όμως (με την ψυχολογική έννοια της λέξεως)¹ εκείνη που ίσχυροποιεί τόν χαρακτήρα να φθάση στο σκοπό του. 'Η βούληση είναι ή έπιδεξιότητα να εξέλιξη στο παιδί μια κλίση, μια έπιθυμία και ν' ακολουθήση την πραγματοποίησή της. Γι' αυτό τό να έχη τό παιδί χαρακτήρα, είναι πρό παντός να λήθ' ότι και τοϋτο προϋποθέτει ίσχυρή βούληση. Τό σκυθρωπό π.χ. παιδί που άρνείται τό γλυκό, που έπιθυμεί όμως, ως και τό εύπειθές, που για να εύχαριστήσει τη μαμά του, τρώγει τη σούπα του, που δέν τό εύχαριστεί. Έχει ήδη βούληση.

Κάθε άγωγή της βουλήσεως πρέπει να ύπολογίζει τά άκόλουθα δύο στοιχεία: α) Στο παιδί δέν λείπει ή βούληση. Λείπει ή ικανότητα να συνεχίζει τη δραστηριότητά του υπό ίσχυρή βούληση. Πρέπει συνεπώς να μάθ' ή τό παιδί πως να δρσ με δυναμική βούληση. β) Τό παιδί μεταχειρίζεται τη βούλησή του πολλές φορές σε τιποτένια άντικείμενα ή κοινά. Πρέπει να μάθ' αυτό που άρμόζει να έπιθυμή. Πρέπει να προσορμόση με τη βούλησή του τις πιο εύγενικές κλίσεις, που υπάρχουν μέσα του.

Β) 'Η επίδραση της άγωγής στον παιδικό χαρακτήρα

1. 'Η ψυχή του παιδιού ψηλαφεί συνεχώς και είναι άπροσάρμοστη· γι' αυτό πρέπει να βοηθηθή με την επίδραση της άγωγής για την εξέλιξη της και άποκάλυψή της. 'Ο διδάσκαλος και οί γονείς πρέπει ν' άποφύγουν δυό κινδύνους: α) Να μεταχειρίζονται τό παιδί σα να ήταν ένας μέγας άνθρωπος και β) Να τό μεταχειρίζονται σα να μη ώφειλε να γίνη ποτέ μέγας... Τά άποτελέσματα και στις δυό περιπτώσεις είναι παρόμοια: Τό φροϋτο που άργεί πολύ να ώριμάση, δέν άξίζει περισσότερο από τό φροϋτο που ώρίμασε παράκαιρα... Δέν πρέπει να έπιταχύνωμε την εξέλιξη του που ώρίμασε παράκαιρα... Δέν πρέπει να έπιταχύνωμε την εξέλιξη του παιδιού, αλλά να τη βοηθοϋμε άπλως. Πολλά πράγματα περιμένουν να έξελιχθούν σ' αυτό με την κηδεμονία και την κοινωνική πίεση. 'Ο χρυσός κανόνος είναι: 'Αγρυπνάτε και άνησυχήτε σε κάθε φάση εξέλιξεως, στην ιδέα μιας πραγματικής ανάγκης, αλλά άκόμη πολύ άδύνατης και σκιώδους, για να μεταφρασθή άθόρμητα από ένα ένστικτο ή μια έπιθυμία.

2. 'Ο διδάσκαλος παίρνει τό παιδί διαμορφωμένο σε μέγας βαθμό από την οικογένεια. 'Αλλά τό σχολείο με την άπότομη άλλαγή που εισάγει στη ζωή του παιδιού, εύνοεί την έκκόλαψη άπολύτως νέων αντιδράσεων. Στην οικογένεια ζή τό παιδί σ' ένα περιβάλλον συνεχώς προσαρμοσμένο σ' αυτό από τη γέννησή του, που έμποδίζει όπωσδήποτε την ψυχική του εξέλιξη. 'Εδω στο σχολείο τό παιδί μεταφυτεύεται σ' έναν κόσμο, που δέν είναι καμωμένος στα μέτρα του και που τό υποχρεώνει ν' αντιδράση πέρα από τις συνήθειες. να τις ξεπεράση. 'Η προσαρμογή του στον κόσμο αυτό τόν έρμηνεύεται από την άπόκτηση της κοινωνικής έννοιας, αλλά και από την έπίδραση ενός διδασκάλου, που γνωρίζει να παρακολουθή τό παιδί, να συνεργάζεται με τους γονείς, να μαντεύει τί γίνεται στην ψυχή του, που πτόσες μεγάλες κλίσεις δέν άποκαλύπτονται στο σχολείο! 'Εκεί φαίνεται πόσο άξίζει τό παιδί.

3. Για να έπιτύχη τη βαθύτερη άποκάλυψη της ψυχής του παιδιού, ό διδάσκαλος δέν πρέπει ν' ακολουθή μερικές παιδαγωγικές θεωρίες,

1. Βλ. Γ.Α. Ρούσκα: 'Η βούληση ως ό ίσχυρότερος ψυχολογικός παράγων της δημιουργίας. Περιοδ. «'Επιστημονικόν Βήμα του Διδασκάλου». Τεύχ. 5·6 'Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου 1962.

που υιοθετούν σχεδόν απόλυτα συγχρωτισμό μεταξύ διδασκάλου και μαθητοῦ. Βεβαιώνουμε ότι κάθε καρποφόρα άσκηση της έξουσίας, απαιτεί κάποια απόσταση. Δεν παίρνει κανείς τίποτε από τους όμοιους του. Δεν υπάρχει άληθινή επίδραση χωρίς γοητεία (κύρος) καὶ δεν επιτυγχάνεται γοητεία χωρίς απόσταση. Ο διδάσκαλος καὶ ο μαθητής πρέπει νά έχουν τις ψυχές των άνοικτές, αλλά μέχρις ενός βεβαίως σημείου νά παρσμένουν μυστηριώδεις. (Δεν υπάρχει βαθύτερη αλλαγή εκεί που δεν υπάρχει μυστήριο). Πρέπει νά αισθάνεται ότι αγαπάται τό παιδί, αλλά ή αγάπη αυτή νά προέρχεται άνωθεν. Για νά υψώσουμε έναν, πρέπει νά εΐμαστε ψηλότεροι από αυτόν. Ο διδάσκαλος όφείλει επίσης νά προσαρμόζη τις μεθόδους άγωγής στη φύση κάθε παιδιοῦ. Αυτή την παιδική φύση θά σεβασθῇ καὶ θά βοηθήσῃ. Ο καλός διδάσκαλος περιορίζει ή ούξάνει τις απαιτήσεις του, ακολουθώντας τόν χαρακτήρα τοῦ μαθητοῦ του. Μία κλίση άν κι άπορρέῃ από μία πλούσια ή πτωχή ψυχή, πρέπει νά χειραγωγηθῇ διαφορετικά. Ο ίδιος άέρας που υποδαυλίζει μία φλόγα, σβήνει μία άλλη.

Πρέπει επίσης ν' αποκαλύψωμε καὶ νά καλλιεργήσωμε στό κάθε παιδί τό θετικό στοιχείο τοῦ χαρακτήρα του. Δεν ήμπορούμε συνεπώς νά καταδικάσωμε μία επίθεση εκεί όπου ήμπορεί νά ώθη ή σύθορμησία... Θα έννοήσωμε την σύθορμησία καὶ θά συμπεριφερθούμε άναλόγως.

4. Αλλά δεν άρκεῖ μόνο ή άγωγή για την προσαρμογή της έξωτερικῆς καὶ κοινωνικῆς συμπεριφοράς τοῦ παιδιοῦ. Θα πρέπει επίσης νά καλλιεργηθῇ καὶ ή έσωτερική ζωή. Υπάρχει στην παιδική ψυχή ένας κόσμος συναισθημάτων, έμπνεύσεων καὶ ονείρων, που ή πείρα της ζωῆς τείνει προοδευτικώς νά καταργήσῃ. Αλλά ή ή άγωγή γνωρίζει ότι ή πιό ιερή ιδέα στόν άνθρωπο δεν εΐναι παρά ένα όνειρο της παιδικῆς ηλικίας, που άνθίζει στόν κατάλληλο καιρό!

Πρέπει ο διδάσκαλος νά διαχωρίζη καὶ νά καλλιεργῇ καὶ μέσα στό παιδικά όνειρα τις καθαρές ιδέες: ν' απαλλάξη πιό άκριβέστερα την ιδέα από τό όνειρο, όπως ο γλύπτης χαράσσει στην άμορφη πέτρα την εικόνα τοῦ Θεοῦ. Θα πρέπει νά φροντίζει νά μή περιλανῶται ο άναποφάσιτος άγγελος, ούτε νά τόν αφήνῃ νά πεθαινῇ.

5. Τέλος προβάλλει ένωπιόν μας ή δύναμις τοῦ παραδείγματος. Πέραν της διδασκαλίας, μεταξύ της ψυχῆς μας καὶ εκείνης τοῦ παιδιοῦ προάγεται ένας άλλος κόσμος σύθορμητος, που άποτελεῖ την πιό μεγάλη καὶ μοναδική πηγή επίδρασεως. Αυτό που σημειώνει ιδιαιτέρως τό παιδί, δεν εΐναι ό,τι τοῦ μαθαίνουμε, ό,τι τοῦ δώσωμε, δεν εΐναι τά λόγια μας, εΐναι ή εικόνα μας που την περικλείει μέσα του. "Αν αυτή ή εικόνα τό αηδιάζη ή τό σκανδαλίζη, όλίγο τό ένδιαφέρει ή αλήθεια της διδασκαλίας μας, ή καθαρότητα των σκοπών μας.

Η σύθεντικότητα, ο μαγνητισμός της προσωπικότητας, τό κύρος. φαινόμενα σύθορμητα, δεν διδάσκονται. Ένας από τους ουσιώδεις όρους συνεπώς της επίδρασεως μας στό παιδί εΐναι ή συνέπεια μεταξύ τοῦ χαρακτήρα μας καὶ της διδασκαλίας μας. Τό παιδί δεν ήμπορεί νά συγχωρήσῃ τις ανθρώπινες αδυναμίες καὶ ή μικρότερη αντίθεση μεταξύ λόγων καὶ πράξεων τοῦ διδασκάλου, ήμπορεί νά προξενήσῃ σ' αυτό μεγάλες καταστροφές. Από τό άλλο μέρος καὶ ο διδάσκαλος αποθαρρύνεται, όταν διαπιστώνῃ ότι καμμία φαινομενική αλλαγή στη διαγωγή τοῦ παιδιοῦ δεν στεφανώνει τις προσπάθειές του. Αυτή ή άμεση όμως άποτυχία δεν σημαίνει τίποτε.

Ο διδάσκαλος πρέπει νά εΐναι πιό ύπομονητικός καὶ από τόν σπο-

ρέα. Τόσο στό καλό, όσο καὶ στό κακό οί βαθειές μεταβολές δεν φαίνονται γενικώς παρά μετά από μία μακρά καὶ σιωπηρή έπώαση καὶ οί πιό πραγματικές επιδράσεις εΐναι ίσως οί άθέατες. Τέτοια διδασκαλία, τέτοιο παράδειγμα! Τά λόγια πρέπει νά εΐναι άπότοκα των πράξεων... Αυτό όδηγεί στόν μοναδικό καὶ άριστο χαρακτήρα. Αυτό θά μείνῃ στην ψυχή τοῦ παιδιοῦ ή συμφωνία λόγων καὶ πράξεων από διδασκάλους καὶ γονείς, μέχρις ότου εύρεθῇ ένα κατάλληλο κλήμα για την εκκόλαψη των επιδράσεων αὐτών.

Εΐναι δέ όλα αυτά τά μαθήματα που δεν καρποφοροῦν στην παιδική ηλικία παρά στην ώριμη ηλικία.... Γιατί ή ώριμη ηλικία, μετά την έφηβική κρίση, ποτίζεται με τις πηγές της παιδικῆς ζωῆς...

Γ. Α. Ρούσκας

ΤΟ ΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΙΚΡΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

Έχει ήδη παρέλθει ο δεύτερος μήν που τά παιδιά της Α' τάξεως με γεφυρωμένον περίπου τό χάσμα προσχολικῆς καὶ σχολικῆς ζωῆς φοιτοῦν εἰς τό σχολεῖον τους. Ο καιρός αυτός έχει γεμίσει την ψυχήν τοῦ παιδιοῦ με νέες γνώσεις, καινούριες έντυπώσεις. Ένα εύρύτερο στάδιο άνοίγεται τώρα στόν νέο μαθητή άφοῦ δύναται ήδη ο διδάσκαλος νά διευθύνῃ την προσοχήν του πρὸς προβλήματα πιό συνθετά από εκείνα που έχουν διδαχθῇ μέχρι σήμερα.

Εΐναι άξιον παρατηρήσεως ότι ο μαθητής εἰς τό μάθημα της άναγνώσεως δύναται νά μεταβιβάσῃ την προσοχήν του καὶ τό διαφέρον του από την λέξιν ή την φράσιν εἰς την έννοιαν τοῦ όλου περιεχομένου.

Η ήδη παρουσιαζόμενη μεγαλύτερα προσαρμογή του εἰς τό σχολικόν περιβάλλον, συντελεῖ ώστε τό παιδί νά αποβαίνῃ ικανώτερον διά την σχολικήν εργασία, τό διαφέρον διά την μάθησιν νά ούξάνῃ καὶ ἐπ' αυτής της βάσεως νά εμφανίζονται άλλα διαφέροντα των οποίων τό παιδί ζητά την ικανοποίησιν πέραν των ώρων εργασίας της τάξεως.

Πότε όμως τό παιδί δύναται νά επέκτείνῃ, λόγω της έπαιξήσεως των διαφερόντων του, την ένέργειάν του ώστε, τό μὲν νά εμφανισθοῦν ποικίλα διαφέροντα, τό δὲ νά επέκτείνῃ την μάθησιν του καὶ πέραν των σχολικῶν ώρων εργασίας;

Πιστεύουν τινές ότι τό νέον αυτό στάδιον τοῦ παιδιοῦ εμφανίζεται ύστερα από τέσσαρες ή πέντε μήνες φοιτήσεως εἰς τό σχολεῖον. Φανερὸν όμως εΐναι ότι τό χρονικόν αυτό όριον δεν δύναται νά καθορισθῇ έπακριβώς, άφοῦ εΐναι βέβαιον ότι ο βαθμός μαθήσεως καὶ προόδου των μαθητῶν της τάξεως εξαρτᾶται από πολλούς παράγοντας καὶ ιδίως από την ψυχροσύνησιν εκάστου παιδιοῦ καὶ από την ικανότητα καὶ εργατικότητα τοῦ διδασκάλου.

Εἰδικώτερον εξεταζόμενον τό θέμα της εμφανίσεως των δραστηριοτήτων των παιδιῶν εἰς τό τέλος τοῦ πρώτου εξαμήνου, δύναται εκ παρατηρήσεων νά συναχθῇ ότι εκ των νέων διαφερόντων, τό πλέον έντονόν εΐναι εκείνο της άναγνώσεως.

Ἡ γνώσις τῆς τάσεως αὐτῆς τοῦ μαθητοῦ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, ἡ καλὴ καὶ ἔντεχνος συμβολὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἰδίᾳ εἰς αὐτὴν τὴν χρονικὴν στιγμήν δύναται νὰ φέρῃ θαυμασία ἀποτελέσματα.

Ἀνήκει εἰς τὸν διδάσκαλον τὸ μέγαλον ἔργον, νὰ ἐμφυσῇ εἰς τοὺς μαθητάς, ἀπὸ τὴν Ἀπὸ τὴν ἡδὴ τάξιν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ νὰ παιδαγωγῇ καλῶς αὐτοὺς ὥστε καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτὸν νὰ διακρίνωνται διὰ τὴν αἰσθητικὴν τῶν πνοῇ.

Ἐχει παρατηρηθῇ ὅτι πολὺ πρὶν ἢ τὸ παιδί δυνήθῃ νὰ διαβάξῃ ἐν ἔργον ὁλόκληρον, μίᾳ ἀνάγνωσιν ἀπὸ τὸν ἐνήλικα, ξωντανή, παραστατικὴ, καθαρὰ, πεποικιλμένη αἰχμαλωτίζει τὸν μικρὸν μαθητὴν εἰς τοιοῦτον σημείον ὥστε νὰ ζητᾷ τὴν ἐπανάληψιν τῆς συνεχῶς καὶ μὲ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον.

Μῦθοι, παραμύθια, ποιήματα, διηγήσεις μὲ δρώντα πρόσωπα ἀνάλογα τῶν προσδοκίων τῶν παιδιῶν, τῶν διαφερόντων καὶ τῆς πνευματικῆς τῶν καταστάσεως, ἂν καὶ ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις, ὅμως συνεχῶς εὐρίσκουν τοὺς παῖδας ἐν ἐργηγόρσει, πού τὰ ἀκούουν, ὡς νὰ τὰ ἤκουον διὰ πρώτην φοράν. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι ἀπομνημονεύουν ὠρισμένας σκηνάς, ὀνόματα ζώων ἢ δρώντων προσώπων, τὰ ὅποια τοὺς εἶχον ἐντυπωσιάζει.

Οὕτως ἡ πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον συντελεῖ διὰ τοὺς μικροὺς μαθητάς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γούστου, τῆς καλλιτεχνικῆς εὐαισθησίας καὶ τοῦ διαφέροντος διὰ τὴν ἀνάγνωσιν.

Αὐτὸ τὸ διαφέρον διὰ τὴν ἀνάγνωσιν, τὸ τόσο νέον εἰς τὰ παιδιά, πού παρουσιάζεται εὐκαιρικῶς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σχολικῆς μαθήσεως, μετατρέπεται ὑπὸ τὴν κατάλληλον διεύθυνσιν τοῦ διδασκάλου εἰς διαφέρον ὅλο καὶ περισσότερον σταθερὸν καὶ ἐπεκτείνεται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐξωσχολικῶν βιβλίων.

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς παιδαγωγικῆς ἐργασίας τοῦ διδασκάλου ἐξαρτῶνται εὐθέως τόσον ἡ δύναμις ὅσον καὶ ὁ προσανατολισμός τῶν νέων αὐτῶν διαφερόντων τοῦ μαθητοῦ.

Ὁ διδάσκαλος τῆς πρώτης τάξεως θέτει τὰ θεμέλια διὰ τὴν ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν τῶν νέων μαθητῶν. Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν ὅτι ὅταν ὁ διδάσκαλος δίδῃ τὴν δέουσα προσοχήν, ὅταν καθοδηγῇ καλῶς τὴν τάξιν του, οἱ μαθηταὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ Β' ἐξαμήνου ἀναζητοῦν καὶ νέα βιβλία καὶ εἶναι καλὸν νὰ μανθάνουν νὰ δανείζονται ἐκ τῆς σχολικῆς βιβλιοθήκης, ἢ ἀλλοῦ, νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀγοράσουν δικά τῶν, νὰ τὰ ἀνταλλάξουν μὲ ἄλλα καὶ τέλος νὰ τὰ διαβάσουν εἰς τοὺς γονεῖς τῶν μεγαλοφώνως.

Διδάσκαλοι λοιπὸν καὶ γονεῖς, μὲ κοινὴν συνεργασίαν, ὀφείλουν νὰ βοηθήσουν τὰ παιδιά εἰς τὰ νέα τῶν ἀναγνωστικῶν βήματα. Ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆ τῶν ἐξωσχολικῶν βιβλίων παρέχει, ὡς εἶναι φυσικόν, πληθὺς γνώσεων εἰς τοὺς μαθητάς, συζητήσεις λίαν ἐπωφελεῖς μεταξὺ τῶν, ὑποβολὴν ἐρωτήσεων πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ διδασκάλους, ὅξυνσιν τῆς νοητικῆς καταστάσεως τῶν καὶ τέλος αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταὶ παροτρύνουν τοὺς φίλους τῶν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν αὐτῶν βιβλίων.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ γνώσις εἶναι δύναμις καὶ ἐπομένως ἡ ἐπέκτασις τοῦ γνωστικοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν τὰ μέγιστα συντελεῖ εἰς τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἄλλων δυνατοτήτων καὶ διαφερόντων πού αὐτὰ ὀφείλουν κυρίως τὴν γένεσιν τῶν εἰς τὴν ἐσωσχολικὴν καὶ ἐξωσχολικὴν μάθησιν. Οὕτως ἐμφανίζονται ἐνέργειαι ὡς ἡ διήγησις, ἡ δραματοποίησις, τὸ τραγούδι, τὸ

σχέδιον πού ὅλα μαζί βοηθοῦν τὴν σχολικὴν ἐργασίαν, ἐνδυναμώνουν τὸν μαθητὴν καὶ συμβάλλουν εἰς τὸν συνεχῆ ἐμπλουτισμὸν τῶν γνώσεών του.

Ἐὰν π.χ. τὰ ποιήματα μὲ τὴν προσπάθειαν τοῦ διδασκάλου διὰ τὴν παρούσαν ὁμοθυμίας μαθητοῦ καὶ ποιητοῦ καὶ τὰ παραμύθια μὲ τὴν κατάλληλον ἐκλογὴν, τὴν ζωντανὴν καὶ πεποικιλμένην διήγησιν τῶν ἀνολύωνται καλῶς οἱ μικροὶ μαθηταὶ τὰ μανθάνουν εὐχαρίστως καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ τὰ διηγηθοῦν κατὰ τὰς ἀναπαραστάσεις εἰς τὸ σχολεῖον, ἢ κατὰ τὰς διαφόρους ἐορτάς, ὡς ἡ τῶν Χριστουγέννων. Εἶναι ἴδιον τῆς παιδικῆς ψυχῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν νὰ λατρεύουν τὴν δραματοποίησιν. Τόσος εἶναι ὁ ἐνθουσιασμός τῶν καλῶς ὀδηγουμένων ἀπὸ τὸν διδάσκαλον μικρῶν μαθητῶν, ὥστε τὸ διαφέρον διὰ τὴν δραματοποίησιν αὐξάνει καὶ δυναμώνει ἀρκετὰ γρήγορα εἰς τὸ σχολεῖον. Πολλάκις μικροὶ μαθηταὶ «παίζουν» παραμύθια, ποιήματα, διηγήσεις κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀργίας καὶ προπαρασκευάζονται διὰ τὰς μικρὰς ἐορτάς εἰς τὰς οἰκίας τῶν.

Τὰ παιδιά ἀκούουν νὰ ὁμιλοῦν διὰ πολλὰ πράγματα εἰς τὸ σπίτι, προσέχουν πολλὰς συζητήσεις τῶν ἐνηλίκων, ἀκούουν τὸ ραδιόφωνον, παρακολουθοῦν ποικίλας ταινίας εἰς τὸν κινηματογράφον, βλέπουν τὰς εἰκόνας ἐφημερίδων καὶ καταστημάτων καὶ συσσωρεύουν οὕτω διαφόρους γνώσεις μέσα εἰς τὸν τομέα τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Αὐτὰ τὰ προβλήματα ἀρχίζουν νὰ τὰ ἐνδιαφέρουν καὶ συχνὰ ὁμιλοῦν δι' αὐτὰ μεταξύ τους. Αἱ παρατηρήσεις τῶν συνοδεύονται ἀπὸ ἓνα βαθὺ πατριωτισμὸν καὶ ἀπὸ μία ἀπέραντον πίστιν εἰς τὰς δημιουργικὰς μας δυνατότητας. Πρέπει νὰ καλλιεργήσωμεν καὶ νὰ ἀναπτύξωμεν αὐτὸ τὸ διαφέρον τῶν παιδιῶν διὰ τὰ γεγονότα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, πρέπει νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὴν περιέργειάν τους μέσα εἰς αὐτὸν τὸν τομέα, ὅχι μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν μαθήματος, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν. Εἶναι γνωστὴ ἡ σοβαρότης καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη μὲ τὴν ὅποیان οἱ μικροὶ μαθηταὶ ἀντικρύζουν τὸν διδάσκαλον, δέχονται τὸν λόγον του ὡς διαταγὴν καὶ τὴν γνώμην του ὡς ἀλάνθαστον ἀλήθειαν.

Τὸ ζήτημα τῆς καλῆς συνηθείας ἐν σχέσει μὲ τὸ σχολικὸν ἔργον, εἶναι χαρακτηριστικόν τῆς ποιότητος τῆς παιδαγωγικῆς ἐργασίας καὶ τῆς διδακτικῆς ἱκανότητος τοῦ διδασκάλου. Ἐὰν αὕτῃ ἡ ἐργασία εἶναι ἔργον ὑψηλῆς ποιότητος, θὰ ἐνταχθῇ μέσα εἰς τὸ συναίσθημα ἱκανοποιήσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ τὸ σχολεῖον καὶ τότε ἡ ὅλη σχολικὴ ἐργασία ἐξελλίσσεται κατὰ τρόπον λίαν ἱκανοποιητικόν.

Ἐχουν δίκαιον οἱ γονεῖς ὑποστηρίζοντες ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρέπει ὁ μικρὸς μαθητὴς νὰ ἔχῃ διδάσκαλον ἱκανὸν καὶ ἐργατικόν διὰ νὰ πάρῃ «βάσεις». Ἡ ἔλλειψις ζωντανοῦ διαφέροντος διὰ τὴν σχολικὴν μάθησιν, ἀποτέλεσμα τῆς κακοδαιμονίας τοῦ διδασκάλου, ἀδυνατίζει σθεναρῶς τὴν ποιότητα τῆς ἐνεργείας τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαθημάτων. Ἐνίοτε εἰς αὐτάς τὰς περιπτώσεις, τὸ ὀξυδερκὲς μάτι τοῦ προϊσταμένου δύναται νὰ διαγνώσῃ τὴν κατάστασιν. Οὕτε ἐνθουσιασμός, οὕτε δραστηριότης, ἀλλὰ πολλάκις ἡρεμὸς τάξις, ἀκίνητα παιδιά, ἀπαθη, μαθηταὶ οἱ ὅποιοι δὲν κινῶνται μὲ τὴν κοινὴν σχολικὴν ἐργασίαν, παρὰ τὴν ἐντύπωσιν πού προξενοῦν ὅτι καλῶς ὑπακούουν, παρουσιάζουν εἰς τὸν ἔμπειρον Ἐπιθεωρητὴν εἰκόνα τάξεως νεκρᾶς.

Βέβαια ἐνίοτε, ἐπ' εὐκαιρίᾳ κάποιου πράγματος ἰδιαίτερος ἐνδιαφέροντος, τὸ διαφέρον τῶν παιδῶν ἀφυπνίζεται, ἀλλὰ ἀμέσως μετὰ, λόγω τῆς ἀνικανότητος τοῦ διδασκάλου νὰ τὸ συγκρατῇ ἐξαφανίζεται καὶ παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς μίαν ἀδιάφορον κατάστασιν ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐργασίαν.

Υπάρχουν περιπτώσεις, και τοῦτο ἐμφανίζεται εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀδελφῶν διδασκάλων, ὅπου μαθηταί, οἱ ὅποιοι διὰ πολλοὺς λόγους ἐνδιαφέρονται ἀπὸ κάποιο πρᾶγμα ἀρχίζουν νὰ ἐργάζονται μόνοι τῶν καὶ αὐτορμήτως. Ὑπάρχει πιθανότης ὁ ἀνίκανος διδάσκαλος νὰ ἀφήσῃ νὰ χαθῇ καὶ αὐτὸ τὸ διαφέρον τῶν παιδιῶν ἢ καὶ νὰ τραυματίσῃ βαρὶὰ τὴν ψυχροσύνησιν τῶν ἀνακόπτων μὲ τὴν αὐτὴν του παρέμβασιν τὴν παιδικὴν αὐτὴν τάσιν πρὸς ἐνέργειαν, πρὸς ἐργασίαν.

Τελειώνομεν.

Τὸ παιδί τῆς πρώτης τάξεως ἐρχεται μὲ φόβον, μὲ θαυμασμόν, μὲ γνώσεις καὶ μὲ διαφέροντα εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ διαφέροντος τοῦ παιδιοῦ διὰ τὴν ἐργασίαν τὴν σχολικὴν, εἶναι πρώτιστον θέμα ἐπιδιώξεως ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου. Ἡ γνώσις ἡ ἐπιστημονικὴ περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ διαφέροντος εἰς τὸ παιδί τῆς Α' τάξεως εἶναι ἀνάγκη καὶ καθήκον διὰ τὸν διδάσκαλον. Τὸ διαφέρον ἐξελλίσσεται, ἐδραιοῦται, σταθεροποιεῖται εἰς τὸ παιδί τῇ συμβολῇ πολλῶν παραγόντων καὶ ἰδίᾳ τοῦ διδασκάλου τῆς τάξεως. Κακὴ καθοδήγησις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν σχολικὴν ἐργασίαν, σωρεῖα μεθοδολογικῶν σφαλμάτων, ἑλλειψὶς διδακτικῆς τέχνης, ἀντιπαιδαγωγικὴ καθοδήγησις τῆς τάξεως τῶν μικρῶν μαθητῶν, ἔχουν ἓνα ἀποτέλεσμα, τὴν ἑλλειψιν διαφέροντος διὰ τὴν σχολικὴν ζωὴν, διὰ τὴν σχολικὴν ἐργασίαν, διὰ τὴν καλυτέραν προσαρμογὴν εἰς τὸν σχολικὸν βίον.

Ἡ ἐπιτυχὴς διδασκαλία, ἡ ἐντεχνος παρουσία καὶ καλλιέργεια τοῦ διαφέροντος ἐν τῇ σχολικῇ ζωῇ, ἀποτελεῖ τὸν κύριον παράγοντα τῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ καὶ αὐτὸ ἄς προσεχθῇ ἰδιαίτερώς.

Ε. Ζαμπετάκης

ΓΙΑΤΙ ΑΠΟΡΡΙΠΤΟΝΤΑΙ 75.000 ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥΤΩΝ

Οἱ 62 Ἐκπαιδευτικὲς Περιφέρειες ποὺ ἔγινε ἡ ἔρευνα

ΚΡΗΤΗ: Ἱεράπετρας, Β'. Ρεθύμνης.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ: Καλαμών, Μεσσήνης, Ναυπλίας, Κυνουρίας, Μολάων, Α'. Πατρῶν, Ὀλυμπίας.

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ: Α' Ἀθηνῶν, Β' Ἀθηνῶν, Γ' Ἀθηνῶν, Δ' Ἀθηνῶν, Ε' Ἀθηνῶν, ΣΤ' Ἀθηνῶν, Ἀττικῆς, Α' Πειραιῶς, Β' Πειραιῶς, Γ' Πειραιῶς, Δ' Πειραιῶς, Ἀμφιλοχίας, Α' Ἀγρινίου, Β' Ἀγρινίου, Μεσσηλογίου, Ναυπακτίας, Α' Φθιώτιδος, Θηβῶν.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ: Ἐλασσόνας, Β' Λαρίσης, Α' Μαγνησίας, Μουζακίου, Β' Τρικάλων.

ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ: Χίου, Β' Λέσβου, Σύρου.

ΗΠΕΙΡΟΣ: Α' Ἀρτης, Β' Ἀρτης, Α' Πρεβέζης, Β' Πρεβέζης, Α' Ἰωαννίνων, Β' Ἰωαννίνων, Ζαγορίου Μετσόβου, Ἡγουμενίτσας, Φιλιατῶν, Κονίτσας.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ: Κοζάνης, Βοῶτου, Β' Πιερίας, Α' Βερροίας, Β' Βερροίας, Παιονίας, Σταγείρων, Α' Καβάλας, Νευροκοπίου, Β' Δράμας, Ἀλμωπίας, Α' Ξάνθης, Β' Ξάνθης, Α' Κομοτινῆς, Β' Κομοτινῆς.

ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ: Λευκάδος, Ζακύνθου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε χρόνο στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο μένουν στὴν ἴδια τάξη 75.000 μαθητές. Γιατί ἄραγε νὰ ἀπορρίπτονται; Ποῖα τὰ αἷτια καὶ ποῖα μέτρα πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ νὰ περιοριστῇ στὸ ἐλάχιστο ὁ ἀριθμὸς ποὺ μένουν στὴν ἴδια τάξη; Τοῦτο ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενο μιᾶς ἔρευνας ποὺ κάναμε σὲ 62 ἐκπαιδευτικὲς περιφέρειες, ποὺ καλύπτουν ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς χώρας (Κρήτη, Πελοπόννησος, Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, Θεσσαλία - Ἡπειρος, Δυτικὴ, Κεντρικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Μακεδονία - Θράκη - Νησιὰ τοῦ Αἰγαίου - Νησιὰ Ἰονίου).

Ἐρευνήσαμε συνολικὰ 163 σχολεῖα καὶ ἀπάντησαν 206 διδάσκαλοι καὶ Ἐπιθεωρητὲς καὶ 176 γονεῖς. Τὰ σχολεῖα ἀνήκουν σ' ὅλους τοὺς τύπους, ἀπὸ μονοθέσια ἕως 120έσια. Ἐπίσης ἐξετάσαμε σχολεῖα ποὺ ἔχουν κλιματολογικὲς διαφορὲς (ὄρεινά, πεδινά). Σχολεῖα ἀγροτικά, σχολεῖα ἀστικῶν κέντρων (στὰ ἀστικά κέντρα ἰδιαίτερα προβλήματα παρουσιάζουν τὰ σχολεῖα τῶν ἐργατικῶν συνοικιῶν).

Κατὰ τὴν πορεία τῆς ἔρευνας παρουσιάστηκαν (3) σπουδαῖα ζητήματα. ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀντιμετώπισεως: α) Τὰ 35% τῶν παιδιῶν ποὺ μένουν στὴν ἴδια τάξη ἀνήκουν στὴν πρώτη τάξη (Στατιστικὴ Ὑπουργείου Παιδείας 1960 - 1961), β) πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσουμε μὲ ριζικὰ μέτρα τὸ πρόβλημα τῶν μαθητῶν ποὺ δὲν μποροῦν νὰ παρακολουθήσουν τὰ κοινὰ σχολεῖα (νὰ ἰδρυθοῦν εἰδικὰ σχολεῖα στὶς ἔδρες τῶν Ἐπιθεωρήσεων) καὶ γ) πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν κανονικὴ φοίτηση τῶν μαθητῶν τῶν μετακινουμένων κτηνοτρόφων (μὲ αὐτοὺς δὲν ἀσχολήθηκε κανένας μέχρι σήμερα). Γιὰ νὰ εἶναι θετικώτερα τὰ πορίσματα, ἐξετάσαμε τὴν «ἄλλη πλευρὰ τοῦ λόφου», δηλαδὴ πῶς ἀντιμετωπίζουν οἱ γονεῖς τὴν ἀπόρριψη τοῦ παιδιοῦ τῶν καὶ ποῖα προβλήματα δημιουργεῖ στὴν οἰκογένεια.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Τὸ θέμα τοῦτο δὲν ὑπῆρχε στὴν παλαιὰ Σχολικὴ Παιδαγωγικὴ. Γι' αὐτὸ ὁ μαθητὴς ποὺ ἔμεινε στὴν ἴδια τάξη ἦταν «ὁ ἀδιόρθωτος», «ὁ κακὸς μαθητὴς», καμμιά ἐξήγησις δὲν γίνονταν πέραν αὐτοῦ, ἀλλὰ οὔτε καὶ συζήτηση δὲν χωροῦσε γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα αὐτό.

Συνεπῶς γιὰ τὸ παλαιὸ σχολεῖο ἦταν θέμα ἀνύπαρκτο. Σήμερα ὅμως ἡ γνώμη αὐτὴ εἶναι σφαλερὴ, διότι «ὁ κακὸς μαθητὴς» ἔχει τίς ἀφορμὲς καὶ τίς αἰτίες ποὺ εἶναι τέτοιοι. Καὶ ἂν γίνῃ ἄρση τῶν αἰτίων αὐτῶν «ὁ ἀδιόρθωτος μαθητὴς» μπορεῖ νὰ γίνῃ καλός. Τὸ ἐπίτευγμα τοῦτο ὀφείλεται στὴν πρόοδο ποὺ ἐσημείωσε ἡ Νέα Ἀγωγή. Τὸ θέμα τῆς ἀπόρριψης τῶν μαθητῶν τὸ ἐξετάζουμε μόνο στὴ βαθμίδα τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσως. Δὲν παύει ὅμως νὰ ὑφίσταται σὰν πρόβλημα καὶ στὶς ἄλλες βαθμίδες τῆς σχολικῆς ἐκπαίδευσως. Μάλιστα δὲ στὴ Μέση Παιδεία ὑπάρχει τὸ ἴδιο πρόβλημα σὲ ὀξύτερη μορφή.

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

α) Ἡ δύσκολη πλευρὰ τοῦ σχολείου.

Στὸ τέλος τῆς διδακτικῆς χρονιάς, σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἀντιμετωπίζουν ἓνα πολὺ σοβαρὸ καὶ ἄχαρο ζήτημα «ποιοὺς μαθητὰς θ' ἀφήσουν στὴν ἴδια τάξη». Συμβαίνει καὶ τοῦτο τὸ παράξενο στὶς συνεδριάσεις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἀκούονται «γιὰ τὸν ἴδιο μαθητὴ» ἀντίθετες γνώμες, καὶ τοῦτο διότι δὲν χρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια μέτρα καὶ σταθμὰ (π.χ.

αύστηρά ή έπιεική κριτήρια - ή διαγωγή, ό χαρακτήρας - συναισθηματικοί - κοινωνικοί λόγοι κλπ.). Συμπέρασμα: κατά την απόρριψη τοῦ μαθητή δέν έπικρατοῦν «άντικειμενικά κριτήρια». Γι' αυτό καθίσταται ανάγκη νά υπάρ- χουν «άντικειμενικά καί έπιστημονικά κριτήρια».

β) 'Η δύσκολη πλευρά τής οικογενείας.

Τό ζήτημά μας δέν έπεκτείνεται μόνο στη σφα:ρα τοῦ σχολείου, αλλά εισέρχεται καί στην «ίδια τήν οικογένεια». Σ' αὐτή «ή απόρριψη τοῦ παι- διοῦ τής» δέν είναι ένα γεγονός πού περνάει άπαρατήρητο. 'Αλλά πρόκει- ται γιά ένα ζήτημα πού τήν άναστατώνει καί τήν έμβάλλει σέ άνησυχίες γιά τήν «έν γένει» πρόοδο τοῦ παιδιοῦ. 'Υπάρχουν περιπτώσεις πού οί γο- νεῖς θεωροῦν σάν μόνο υπεύθυνο γιά τήν απόρριψη τό δάσκαλο. Καί έτσι διαταράσσονται οί σχέσεις σχολείου καί οικογενείας, μάλιστα δέ πολλές φορές διακόπτονται. Γιά τίς άπορες οικογένειες ύφίσταται θέμα οίκοноми- κό. Καί άλλες έπιπτώσεις έχει ή απόρριψη τοῦ μαθητοῦ στην οικογένεια.

γ) 'Η δύσκολη πλευρά τοῦ ίδιου τοῦ μαθητοῦ.

Δυσμενείς έπιδράσεις έχει καί γιά τό ίδιο τό παιδί, διότι τοῦ μειώ- νει τόν έγωϊσμό καί τό τραυματίζει έσωτερικά. Μάλιστα άν τύχη τό παι- δι νά είναι ένας ευαίσθητος χαρακτήρας, τότε τό γεγονός αὐτό προκαλεῖ άκόμη περισσότερη ζημιά. 'Αποκτᾶ συναισθήματα μειονεξίας. Μπορεῖ άκό- μη νά μισήσει τό δάσκαλο πού τόν άφησε στην ίδια τάξη καί στο πρόσω- πο αὐτοῦ μπορεῖ νά μισήσει μετέπειτα όλους τοῦς δασκάλους. 'Επίσης τόν ψυχικό κόσμο τοῦ τραυματίζουν καί οί συμμοθητές του. 'Ολες αὐτές οί περιπτώσεις έπιδροῦν δυσμενῶς στο χαρακτήρα του καί είναι ένδεχόμενο νά δημιουργηθῇ ένα «άντικοινωνικό άτομο». Τοῦτο είναι ένδεχόμενο νά τοῦ στοιχίση καί στην μετέπειτα επαγγελματική του σταδιοδρομία.

δ) 'Η κοινωνική πλευρά τοῦ ζητήματος.

Όταν σέ κάθε σχολεῖο υπάρχουν άρκετοί μαθητές πού μένουν στην ίδια τάξη τοῦτο θά έχη αντίκτυπο καί στην ίδια τήν κοινωνία. 'Υπάρχουν περιπτώσεις σχολείων στο παρελθόν πού έπιλαμβάνονταν ό ίδιος ό τύπος. Γι' αὐτό άκούονται καί γράφονται σχόλια δυσμενή γιά τά σχολεῖα. Τοῦτο όμως έγγράφεται «στο παθητικό τοῦ Σχολείου».

καί ε) 'Η οικονομική πλευρά τοῦ θέματος.

Τό θέμα μας έχει καί τίς έπιπτώσεις στην οικονομία. Πρώτα - πρώτα γιά τήν ίδια τήν οικογένεια, γιά τό ίδιο τό άτομο καί γιά τήν πολιτεία. Στην 'Εθνική μας Οικονομία κατά τοῦς πλέον μετριοτέρους ύπολογισμούς ή απόρριψη τών 75.000 μαθητῶν κάθε χρόνο στοιχίζει άνω τών δύο δισε- κατομμυρίων (2.000.000) δραχμῶν.

ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1) 'Η έρευνα 163 σχολείων καί οί γνώμες τών διευθυντῶν καί τοῦ προσωπικοῦ γιά ποιές αίτίες άφησαν τοῦς μαθητές στην ίδια τάξη. Ταυτό- χρονα διατύπωσαν τήν γνώμην τών, ποιά μέτρα πρέπει νά ληφθοῦν γιά νά περιορισθῇ στο έλάχιστο ό αριθμός τών μαθητῶν αὐτῶν.

2) 'Η έρευνα πολλῶν σχολείων «έπί συνεχῇ σχολικά έτη» γιά νά ἰδοῦμε πού όφειλεται ή αύξομείωση τών παιδιῶν πού μένουν στην ίδια τάξη.

3) Οί γνώμες πολλῶν έπιθεωρητῶν.

4) Οί γνώμες τών γονέων πού τά παιδιά τους έμειναν στην ίδια τάξη.

5) Τά στατιστικά στοιχεία τών Δημοτικῶν Σχολείων.

6) » » τών 'Εκπαιδευτικῶν περιφερειῶν.

7) Τά έπίσημα στατιστικά στοιχεία τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας (άπό τά σχολικά έτη 1953-1954 έως τό 1961-1962.

Τά Στοιχεῖα τής Στατιστιστικής 'Υπηρεσίας 'Υπουργείου Παιδείας κατά τό σχολικόν έτος 1961-1962 έχουν ως έξης:

Σχολικόν έτος 1961-1962

Σύνολον πληθυσμοῦ τής χώρας (άπογραφή 1961)	8.388.553
ἄρρενες	4.021.894
θήλεις	4.296.659

Στατιστική μαθητῶν Στοιχειώδους εκπαιδύσεως.

Α'. ΕΓΓΡΑΦΕΝΤΕΣ

Σύνολον έγγραφέντων μαθητῶν	843.825	ποσοστό επί τοῦ πληθ.	χωρ.	10,05%
»	»	ἄρρένων	439.120	» » » » 10,73%
»	»	θηλέων	404.705	» » » » 9,41%

Β' ΦΟΙΤΗΣΑΝΤΕΣ

Συνολικά μαθητές	833.584
» ἄρρενες	434.198
» θήλεις	399.386

Γ'. ΠΡΟΑΧΘΕΝΤΕΣ

Συνολικά μαθητές	769.118
» ἄρρενες	336.403
» θήλεις	373.785

Δ'. ΑΠΟΡΡΙΦΘΕΝΤΕΣ - ΔΙΑΚΟΨΑΝΤΕΣ

Συνολικά μαθητές	74.639
» ἄρρενες	42.717
» θήλεις	31.922

Σέ 843.825 έγγραφέντες μαθητές άπερρίφθησαν καί διέκοψαν 74.639 ποσοστόν 8,84%. 'Από τή σύγκριση τοῦ πληθυσμοῦ τής χώρας καί τών έγγραφέντων μαθητῶν προκύπτουν τά έξης:

*'Αρρ. πληθυσμός χώρας 4.021.894 άναλογοῦν μαθητές 439.120 ήτοι 10,75%
 θηλ. » » 4.296.659 » » 404.705 » 9,41%

Τό μέν ποσοστόν τών ἄρρένων μαθητῶν φυσιολογικό. 'Ενῶ γιά τά κορίτσια συμβαίνει τό αντίθετο. 'Αφοῦ οί γυναῖκες είναι περισσότερες άπό τοῦς άνδρες στο Δημοτικό Σχολεῖο έγγράφονται λιγότερα κορίτσια φυσικά ένα ποσοστό άπό τά κορίτσια διαρρέει (γιατί άραγε νά διαρρέει).

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

'Η έρευνα αὐτή πού διήρκεσε (2) χρόνια καταλήγει στα έξης συμπε- ράσματα.

1) 'Από τίς στατιστικές τών σχολείων, τών εκπαιδευτικῶν περιφερειῶν

καί τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας προκύπτει ὅτι τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ μαθητῶν ποὺ ἔμειναν στὴν ἴδια τάξη βρίσκεται στὴν πρώτη τάξη. Μάλιστα σὲ πολλὰ σχολεῖα καλύπτει τὰ 50% τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἀπορριφθέντων μαθητῶν.

2) Ἀπ' ὅλους τοὺς τύπους τῶν σχολείων τὰ ὀλιγοθέσια σχολεῖα ἔχουν τοὺς περισσότερους ἀπορριφθέντας, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ μονοθέσιον σχολεῖον.

3) Ἀπὸ γεωγραφικῆς πλευρᾶς τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ ἀπορριφθέντων βρέθηκε στὰ πεδινὰ σχολεῖα καὶ λιγότεροι στὰ ὄρεινὰ καὶ ἡμιορεινὰ.

4) Στὰ σχολεῖα τῶν Ἀστικῶν κέντρων τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ βρέθηκε στὰ σχολεῖα τῶν ἐργατικῶν συνοικιῶν.

5) Τὰ παιδιὰ τῶν μετακινουμένων κτηνοτρόφων ἀποτελοῦν σοβαρὸ πρόβλημα. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μαθητὲς αὐτοὺς δὲν μποροῦν νὰ προσδεύσουν νόγῳ τῆς μακρινῆς διαμονῆς τῶν ἀπὸ τὸ σχολεῖο (4.5 χιλόμετρα). Συνεπῶς τὰ σχολεῖα ματαιοπονοῦν ὡς πρὸς τὴν ἐκπαίδευση τῶν μαθητῶν αὐτῶν.

Α'. ΑΙΤΙΑ

Τὸ παιδί ποὺ δὲν ἀποδίδει στὸ σχολεῖο εἶναι «ἓνα σύνθετο πρόβλημα» καὶ σὰν τέτοιο τὸ ἀντιμετωπίζουμε στὴν ἔρευνά μας.

α) Κυρίως τὰ αἷτια τὰ διαχωρίζουμε στὴν ἔρευνά μας.

Κυρίως τὰ αἷτια τὰ διαχωρίζουμε σὲ ἐνδογενῆ καὶ ἐξωγενῆ.

Α) ΕΝΔΟΓΕΝΗ ΑΙΤΙΑ: (κληρονομικὲς ἐπιβαρύνσεις).

1) Ὁ Μαθητὴς.

Πρωταρχικὴ καὶ βασικὴ ἀρχὴ γιὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸ εἶναι νὰ γνωρίσῃ τὸ μαθητὴ. Δυστυχῶς ἡ ἀρχὴ αὕτῃ ἀθετεῖται ἀπ' ὅλα τὰ σχολεῖα. Ἐδῶ στὸ θέμα τῆς ἔρευνας ἡ ἀρχὴ αὕτῃ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ξεκίνημά μας καὶ ἐπ' αὐτῇ θὰ στηριχθοῦμε γιὰ νὰ ἐξαγάγουμε τὰ συμπεράσματα μας. Γνωριμία μὲ τὸν μαθητὴ σημαίνει νὰ ἀνατρέξουμε στὸ ἱστορικὸ τοῦ παιδιοῦ. Θὰ ἐρευνήσουμε κυρίως.

α) Τὴν Σωματικὴ κατάσταση (ὕπολανθάνουσες ἀσθένειες - ὑποσιτισμένο παιδί - κακὴ λειτουργία τῶν αἰσθήσεων - σωματικὴ ἀναπηρία κλπ).

β) Τὴν ψυχοπνευματικὴ κατάσταση (πνευματικὴ καθυστέρησις, πνευματικὴ ἀναπηρία - χαρακτηριστικὲς ἀνωμαλίες κλπ.) οἱ ἀρρώστιες τοῦ παιδιοῦ ὀκνηρία, ἀμέλεια κλπ. ἔχουν τίς αἰτίες τους. Γιὰ τίς κακὲς αὐτὲς ἐπιβαρύνσεις δὲν φταίει τὸ παιδί, ἀλλὰ πολλὲς ἀφορμὲς οὔτε καὶ οἱ γονεῖς, διότι ἡ ἀγωγή τοῦ ἀνθρώπου - κατὰ τὸν Μ. Ναπολέοντα - ἀρχίζει ἀπὸ πολὺ ἄλλὰ χρόνια πρὶν γεννηθῇ ὁ ἄνθρωπος.

Πιὸ περισσότερο θὰ ἐξετάσουμε α) τὴν «ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ» τοῦ μαθητῆ καὶ β) «τὸν ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ του».

Β'. ΕΞΩΓΕΝΗ (οἱ βλαβερὲς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος).

Μετὰ ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς κληρονομικότητος τοῦ μαθητῆ πρέπει νὰ στραφοῦμε πρὸς τὴν ἔρευνα τοῦ περιβάλλοντος:

1) Ἡ οἰκογένεια.

α) Ἡ ἀνωμαλία τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς (διαπληκτισμοὶ - φιλονεικίες κλπ.) β) Τὰ οἰκογενειακὰ δράματα (διαζύγια - ἐγκαταλελειμένα ἀπὸ τὸν ἓνα ἢ καὶ τοὺς δύο γονεῖς ὀρφανὰ κλπ.). γ) Ἡ φτώχεια καὶ ἡ ἀθλιότης τῆς οἰκογενείας (ἀπασχόληση τοῦ παιδιοῦ στὸ σπίτι καὶ μὲ διάφορες ἄλλες ἐργασίες ἀνθυγιεινοὶ ὅροι κατοικίας, ἀθλιεῖς συνθήκες διαβιώσεως. δ) Ἡ ἀδιαφορία τῶν γονέων γιὰ τὴν ἐπίβλεψη τῶν παιδιῶν τῶν. ε) Ἡ ἑλλειψὶς συνερ-

γασίας σχολείου - οἰκογενείας, στ) Δὲν προετοιμάζονται οἱ γονεῖς γιὰ ν' ἀναλάβουν τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Γι' αὐτὰ ἔχουν ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις γιὰ τὸ παιδί (π.χ. τοῦ ἱκανοποιοῦν ὅλες τίς ἐπιθυμίες, τοῦ δίνουν ἀπόλυτὴ ἐλευθερία κλπ.), ζ) τὸ χαμηλὸ βιωτικὸ καὶ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῆς οἰκογενείας, η) ἡ ἐξοδος τῆς μητέρας ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ ἐργασία, θ) οἱ πολυτεκνὲς οἰκογένειες, ι) ἡ οἰκογένεια στὴν ὁποία δὲν ὁμιλεῖται μόνον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ια) Ἡ μὴ πορακολούθηση τῆς σχολικῆς ἐργασίας ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας.

2) Ἡ ἑλλειψὶς προσχολικῆς ἀγωγῆς.

Παρ' ὅτι τονίζεται σήμερα ἡ μεγάλη σημασία τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς ἐν τούτοις στὴ χώρα μας δὲν ὑπάρχει ὁργανωμένη προσχολικὴ ἀγωγή ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ μερικές περιπτώσεις. Καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι παραδεκτὸν ὅτι στὰ 5 πρῶτα χρόνια θεμελιώνεται ὁ χαρακτήρας τοῦ παιδιοῦ, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ στηρίξουμε τὴ σχολικὴ ἀγωγή σὲ ἀνύπαρκτα θεμέλια; Σήμερα ἡ προσχολικὴ ἀγωγή εἶναι ἀκόμη ἀναγκαιοτέρα διότι ἡ μητέρα βγῆκε ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἀκόμη πιὸ περισσότερο γιὰ τὰ ξενόγλωσσα μέρη. Τὴν ἀνοργάνωτὴ προσχολικὴ ἡλικία τὴ συμπληρώνει καὶ ἡ ἀπουσία τῶν Κέντρων Παιδικῆς χαρᾶς.

3) Τὸ σχολεῖο.

α) Τὸ σημερινὸ σχολεῖο δὲν γνωρίζει τὸν μαθητὴ τοῦ (κληρονομικὲς καταβολές - τὴν οἰκογένειά του - τὴν προσχολικὴ ἡλικία κλπ.).

β) Τὸ παιδί ποὺ περνᾷ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ στὸ σχολεῖο.

γ) Τὸ παιδί ποὺ ζῇ κάτω ἀπὸ ἀθλιεῖς βιοτικὲς συνθήκες δὲν ἀποδίδει στὸ σχολεῖο.

δ) Ἡ κακὴ προσαρμογὴ τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολεῖο (ἐδῶ μπορεῖ νὰ φταίῃ καὶ ἡ οἰκογένεια ἀλλὰ τὸ σχολεῖο δὲν εἶναι ἀνεύθυνο.

ε) Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς μαθητῶν ποὺ ἀντιστοιχεῖ σὲ κάθε δάσκαλο (πολυπληθεῖς τάξεις).

στ) Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ Δ)λου κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ διδακτικοῦ ἔτους (μιά τάξη σ' ἓνα σχολεῖο ὀνομάστηκε «ἀμαρτωλὴ τάξη» διότι ἄλλαξε 6 δασκάλους σὲ μιὰ χρονιά καὶ ὁμοῦ κάποιος ἔπρεπε νὰ ὀνομαστῇ ἀμαρτωλός.

ζ) Οἱ ἄδειες τοῦ προσωπικοῦ κατὰ τὴν διάρκεια τῶν μαθημάτων.

η) Ὁ μαθητὴς δὲν ἔχει τὰ μέσα ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ νὰ παρακολουθῇ τὴ σχολικὴ ἐργασία (βοηθητικὰ βιβλία - σχολικὰ εἶδη, τετράδια κλπ).

θ) Ἡ γύμνια τοῦ σχολείου ἀπὸ ἐποπτικὰ μέσα.

ι) Ὁ τύπος τοῦ σχολείου (π.χ. τὰ ὀλιγοθέσια σχολεῖα δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν τὴν ἀπόδοση ποὺ ἔχουν τὰ πολυθέσια. Ἄν δὲν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ περισσότερα σχολεῖα μας εἶναι ὀλιγοθέσια.

ια) Τὰ ἀκατάλληλα διδακτήρια, ιβ) ἡ ἑλλειψὶς μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν ἀναγνωστηρίων κλπ. ιγ) Ἡ ἑλλειψὶς σχολικῶν ἐργαστηρίων, ιδ) ἡ ἑλλειψὶς ἀθλητικῶν χώρων, ιε) ἡ ἑλλειψὶς καλῶν βιβλίων ποὺ νὰ βοηθοῦν καὶ νὰ προάγουν τὴν αὐτενέργεια καὶ τὴν φιλαναγνωσία τοῦ μαθητῆ. ιστ) Τὸ ἐπικρατοῦν ἀντιπαιδαγωγικὸ σύστημα τῶν ἐξετάσεων, ιζ) οἱ μαθητὲς δὲν καταρτίζονται καλὰ στὶς μικρότερες τάξεις τοῦ σχολείου. ιη) Ἡ μὴ ἐφαρμογὴ τοῦ αὐτοῦ κύκλου μαθημάτων σ' ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ σχολείου. ιθ) Τὸ ἀπαρχαιομένο ἐπίσημο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα. κ) Δὲν ὑπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια διὰ τὴν ἀπόρριψη τοῦ μαθητῆ. Οὔτε πάλι ὁ ἐκπαιδευτικός μπορεῖ νὰ μετρήσῃ τὴ σχολικὴ ἐπίδοση κάθε μαθητῆ, κα) Φταίει τὸ σχολεῖο διότι δὲν βοηθεῖ νὰ φανοῦν οἱ ἀληθινὲς δυνατότητες τοῦ παιδιοῦ. Γι' αὐτὸ ὑπάρχει ἑλλειψὶς ἐπαφῆς μεταξὺ μαθητοῦ - Δασκάλου κβ) ἡ κακὴ

οργάνωση του σημερινού σχολείου. γ) Το άπαρχαιομένο πνεύμα της εκπαίδευσως που επικρατεί στα σχολεία και κάνει την εργασία του Δασκάλου «ρουτίνα» χωρίς να τὸ θέλη. Καί ἔτσι ἡ ρουτίνα σκοτώνει τὸ πνεύμα τῆς παιδείας ὅπως σκοτώνει ἡ ἀπιστία τὸ πνεύμα τῆς Θρησκείας.

Σπουδαῖοι ἀκόμη παράγοντες γιὰ τὴν ἀπόρριψη μαθητῆ εἶναι:

1) Ὁ δάσκαλος τοῦ μαθητῆ: (Ἡ μέθοδος, τὸ σύστημα, ἡ ἡλικία, ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ του μόρφωση· ἡ παιδαγωγικὴ κατάρτιση καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ὁ χαρακτήρας του).

2) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ σχολείου: Τοῦ ζητήματος τούτου ἔπρεπε νὰ ἐπιλαμβάνωνται καὶ οἱ διευθυντὲς τῶν σχολείων. Ἀλλὰ σήμερα ὁμῶς λόγῳ φόρτου ἐργασίας καὶ εὐθυνῶν δὲν μποροῦν νὰ ἀσχοληθοῦν συστηματικὰ μὲ ἄλλα θέματα.

3) Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων: Ὅπως γίνονται οἱ ἐπιθεωρήσεις τοῦ σχολείου δὲν ἐπιτυγχάνεται ὁ πλήρης ἔλεγχος τῆς ἐργασίας τοῦ σχολείου. Στὶς ἐτήσιες ἐκθέσεις γιὰ τὴ λειτουργία τῶν σχολείων τῆς περιφέρειας τῶν πού στέλνουν στὸ Ὑπουργεῖο προσπαθοῦν νὰ δικαιολογήσουν τὸ ποσοστὸ τῶν ἀποριφθέντων καὶ συνιστοῦν ἀνάλογα μέτρα. Πλὴν ὁμῶς, ὅπως φαίνεται, δὲν τοὺς ἀπασχόλησε σοβαρὰ τὸ ὑπὸ ἐξέταση θέμα.

Ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων: Τὸ θέμα δὲν ἀπασχόλησε καθόλου τοὺς γενικοὺς ἐπιθεωρητὲς. Καμμὴν ὑπόδειξη δὲν ἔκαμαν πρὸς τοὺς οἰκείους Ἐπιθεωρητὲς καὶ Διδασκάλους τῶν περιφερειῶν τῶν πῶς νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ πρόβλημα τῶν μαθητῶν, πού μένουν στὴν ἴδια τάξη.

Τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο: Τὸ ὑπὸ ἐξέταση θέμα ἔπρεπε νὰ ἀπασχολήσῃ ἰδιαίτερα τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο, διότι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού συγκέντρωνε παρατηροῦσε ὅτι ἑκατοντάδες χιλιάδες μαθητὲς ἔμειναν κάθε χρόνο στὴν ἴδια τάξη. Καί ὁμῶς ἀπὸ τὴν ἴδρυση μέχρι καὶ τὴν κατάργηση τοῦ καθόλου δὲν ἀπασχολήθηκε μὲ τὸ θέμα αὐτό.

4) Ἡ πολιτεία: Μὲ τὴν ἀδιαφορία τοῦ Κράτους γιὰ νὰ ὁργανώσει τὰ μαθητικά συστήματα μὲ τὴν ἀδιαφορία τοῦ Κράτους νὰ ἀνεγείρῃ σύγχρονα διδαστήρια κλπ. καὶ τοῦτο διότι α) ἡ πολιτεία διέθεσε ἀπὸ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμό τίς πιδ ἱσχνὲς δαπάνες γιὰ τὸν τομέα τῆς παιδείας. β) Δίνει στοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς τοὺς πλέον μικροτέρους μισθοὺς. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ἄριστο δυναμικὸ πού τελειώνει τὸ Γυμνάσιο νὰ τρέπεται πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα καὶ ἔτσι ἀντὶ νὰ δημιουργεῖται μιὰ ἔλξη πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ δημιουργεῖται μιὰ ἀντιπάθεια γιὰ τοῦτο.

5) Ἡ κοινωνία: α) Τὸ κατώτερο βιοτικὸ καὶ ἐν γένει πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ἑλληνικοῦ χωριοῦ. β) Τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιπαιδείας πού ὑπάρχει στὸ τόπο μας.

Κατὰ συνέπεια ἡ ἀπόρριψη τοῦ μαθητοῦ εἶναι ἡ συνισταμένη πολλῶν παραγόντων: (Μαθητὴς ὕγεια· νοημοσύνη· χαρακτήρας· οἰκογένεια· προσχολικὴ ἡλικία· Σχολικὲς συνθήκες· Δάσκαλος καὶ Ἐπιθεωρητὴς· Πολιτεία· Κοινωνία.

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΡΙΜΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΑΠΟΡΡΙΦΘΕΝΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Τὰ πρῶτα μέτρα πού πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ τὸν περιορισμὸ τῶν μαθητῶν πού μένουν στὴν ἴδια τάξη, νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ σχολεῖο. α'. Τὸ σχολεῖο.

1) Νὰ γίνῃ ἄρση τῶν δυσχερειῶν, πού παρεμβάλλονται ὡς ἐμπόδια κατὰ τὴν λειτουργία τοῦ σχολείου ἤτοι:

α) Κατάργηση τῶν πολυπληθῶν τάξεων. (Ὁ συντελεστὴς τῶν μαθητῶν κατὰ δάσκαλο νὰ κατέβῃ ἀπὸ 40 μαθητὲς σὲ 20-25 μαθητὲς).

β) Ἀνέγερση νέων διδαστηρίων.

γ) Ἐμπλουτισμὸς τῶν σχολείων μὲ ἐποπτικὰ μέσα.

δ) Ἀντιμετώπιση τῆς ἑλλείψεως τῶν ἐπίπλων τοῦ σχολείου (θρανία, ὁργανοθήκες, ἐπιπλα βιβλιοθηκῶν, μουσείων κλπ).

ε) Συμπλήρωση ἀμέσως τῶν κενῶν τοῦ προσωπικοῦ πού δημιουργοῦν οἱ ἄδειες, οἱ ἀπολύσεις, οἱ μεταθέσεις κλπ.). Ὅλες οἱ μεταβολὲς τοῦ προσωπικοῦ νὰ γίνωνται πρὸ τῆς ἐκπνοῆς τοῦ διδασκτικοῦ ἔτους.

στ) Κατάργηση ἀποσπάσεων προσωπικοῦ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ διδασκτικοῦ ἔτους.

ι) Νέο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα.

η) Κατάργηση τῆς ἀπογευματινῆς διδασκαλίας.

θ) Ἀντικατάσταση τῶν ἀναγνωστικῶν καὶ βοηθητικῶν βιβλίων.

2) Δημιουργία καταλλήλου σχολικοῦ περιβάλλοντος.

α) Δημιουργία σχολικῆς ζωῆς.

β) Λειτουργία Μαθητικῆς βιβλιοθήκης.

γ) Λειτουργία σχολικοῦ ἐργαστηρίου, δ) Λειτουργία ἀθλητικοῦ γηπέδων ε) Συγκρότηση σχολικῶν μουσίων, στ) Συγκρότηση σχολικῶν ἐκθέσεων

ζ) Ἐμπλουτισμὸς τοῦ σχολείου μὲ τὰ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα (ραδιόφωνα, σχολικὸς κινηματογράφος, ἐπιδασκόπια κλπ.).

η) Συγκρότηση δισκοθήκης γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς Μουσικῆς θ) ἐκτέλεση σχολικῶν γιορτῶν, ι) ἐλεύθερα ἀπογεύματα. ια) ἐφαρμογὴ τῶν παιδονομικῶν μέσων γιὰ μιὰ πειθαρχημένη ἐλευθερία.

3) Ὁρθολογιστικὴ ὁργάνωση τοῦ σημερινοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

4) Γνωριμία τοῦ μαθητῆ:

Νὰ γνωρίσουμε α) τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ διαφέροντα - κλίσεις - δεξιότητες, τὴν ἑσωτερικὴ του μοίρα, β) τὴν οἰκογενειακὴ κατάσταση γ) τὴν προσχολικὴ ἡλικία, δ) τὴν προηγούμενη σχολικὴ ἡλικία. Ἰδιαίτερα νὰ γνωρίσουμε τὸ μεταπολεμικὸ παιδί (ἐφαρμογὴ τοῦ δελτίου ἀτομικότητας).

5) Ἐφαρμογὴ τῆς ἀτομικευμένης διδασκαλίας.

Τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ ἐφαρμόζῃ ὅλες τίς σύγχρονες διδασκτικὰς (π.χ. ἡ ἀρχὴ τῆς ἀτομικῆς δραστηριότητος, τῆς αὐτενεργείας, τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς, τῆς ἐργασίας, τῆς συνεργασίας, τῆς ἐποπτείας κλπ.) Στὴν προκειμένη περίπτωσιν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀτομικευμένης διδασκαλίας ἔχει τὴν πιδ ἔμπρακτη ἐφαρμογὴ διότι οἱ μαθητὲς αὐτοὶ πού καθυστεροῦν στὰ μαθήματα ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἀτομικῆς βοηθείας.

6) Οἱ μικρότερες τάξεις καὶ προπάντων ἡ πρώτη νὰ ἔχῃ τὸν καλύτερο καλύτερο δάσκαλο.

7) Αὐστηρὸς ἔλεγχος τῶν ἀπουσιῶν τοῦ μαθητοῦ.

8) Ἐφαρμογὴ ὁρθῶν καὶ συγκεκριμένων κριτηρίων προαγωγῆς γιὰ ὅλες τίς τάξεις.

9) Κατὰ τὴν προαγωγὴ ἡ ἀπόρριψη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ χαρακτήρας τοῦ παιδιοῦ.

10) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ σχολείου καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐπιστημονικὴ καθοδήγηση τοῦ προσωπικοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ ἔτους γιὰ τὴν παρακολούθηση καὶ μελέτη τῶν μαθητῶν πού χαρακτηρίζονται «ὡς ἀδύνατοι».

11) Συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας γιὰ τὴν καλύτερη γνώση τοῦ παιδιοῦ.

12) 'Επιμόρφωση του συνόλου των εκπαιδευτικών για να μπορούν να παρακολουθούν την πρόοδο των παιδαγωγικών έπιστημών.

β'. Βελτίωση της οικογενείας.

Μετά από την βελτίωση των σχολικών συνθηκών για να έχουμε έξασφαλισμένη την πρόοδο του παιδιού μας είναι ανάγκη να βελτιώσουμε τις οικογενειακές συνθήκες τότε μόνο θα επιτύχουμε παράγοντες εύνοϊκούς για μάθηση και για προκοπή.

Η βελτίωση όμως της οικογενείας είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων (έκκλησίας, πολιτείας, ιδιωτικής πρωτοβουλίας, σχολείου κλπ). Από τα αναγκαιότερα μέσα βελτιώσεως είναι α) 'Αγωγή των γονέων και παντός διαπαιδαγώγησης της μητέρας, διότι αυτή είναι το μόνο ένδεδειγμένο πρόσωπο για να δημιουργήσει στερεή «γνωσεολογική υποδοχή» του παιδιού. Και αντίθετα ή έλλειψη της μητρικής στοργής έχει σαν αποτέλεσμα την πνευματική καθυστέρηση, β) Σχολεία για τους γονείς, γ) Μαθήματα από ραδιοφώνου, δ) Ίδρυση συμβουλευτικών Σταθμών κλπ.

γ'. 'Οργάνωση προσχολικής ηλικίας.

Μιά οργανωμένη παιδεία σ' ένα κράτος προϋποθέτει κατά κύριον λόγον την οργάνωση της προσχολικής ηλικίας διότι αυτή αποτελεί το θεμέλιο της Σχολικής 'Εκπαιδεύσεως. Γι' αυτό είναι πρώτη ανάγκη και στην πατρίδα μας να οργανωθεί ή προσχολική ηλικία.

Και στην προσχολική ηλικία τον πρωτεύοντα ρόλον στην αγωγή του παιδιού θα έχει ή οικογένεια και τότε μόνο να ιδρυθούν Νηπιотροφεία-παιδικοί σταθμοί όταν θα άδυνατη ή οίκογένεια ν' αναλάβη την ανατροφή του παιδιού της.

'Αναγκαϊον καθίσταται ή Ίδρυση Νηπιαγωγείων ιδιαίτερα στην ύπαιθρο (όπου είναι χαμηλό το πολιτιστικό επίπεδο) και στις έργατικές συνοικίες των άστικών κέντρων.

Ο θεσμός του Νηπιαγωγείου πρέπει να γενικευθ ή το ταχύτερο και στη χώρα μας.

δ'. Πολιτεία - Κοινωνία

1) Λειτουργία Μαθητικών Συσσιτίων. Στην εκπαιδευτ. περιφέρεια Α' που λειτούργησαν προ έξαιτίας πλήρη μεσημβρινά Συσσίτια κατήλθε ό δείκτης της άπορρίψεως των μαθητών από 13% σε 6,84% (στατιστικά στοιχεία της εκπαιδευτ. περιφέρειας των έτών 1955 1959 μέχρι 1963-1964) Στην ίδια περιφέρεια ό δείκτης της άτάκτου φοιτήσεως κατήλθε στο ΜΗΔΕΝ. Να τα αποτελέσματα της λειτουργίας των μαθητικών Συσσιτίων!

2) Βιβλιάρια ύγείας των μαθητών (όπως τα έθέσπισε το 'Υπουργείο 'Υγιεινής).

3) Σχολική Ιατρική περίθαλψη.

4) Ειδικά σχολεία για τα παιδιά εκείνα, που δεν μπορούν να παρακολουθήσουν κοινά σχολεία.

5) Ειδική μέριμνα για τα όρφανά και τα έγκατελειμένα παιδιά.

6) Παροχή σχολικών ειδών και βιβλίων στα άπορα παιδιά.

7) Αύστηρότεροι Νόμοι για την υποχρεωτική φοίτηση των μαθητών.

8) Όλα τα σχολεία να εφαρμόζουν τον ίδιο κύκλο μαθημάτων.

9) Οίκοτροφεία για τα παιδιά του μετακινουμένων κτηνοτρόφων.

10) 'Οργάνωση του έξωσχολικού χρόνου των παιδιών.

11) 'Οργάνωση των θερινών διακοπών (λειτουργία παιδικών έξοχών γι' όλα τα παιδιά και καθ' όλη την διάρκεια των θερινών διακοπών).

12) 'Οργάνωση και εκπαίδευση των καθυστεριμένων παιδιών, διότι τότε μόνο εφαρμόζεται πλήρως ή Δημοκρατική άρχή «παιδεία γι' όλους» (ό πιθανός αριθμός των παιδιών που ύστερουν πνευματικά κυμαίνεται γύρω στις 50.000 έπίσημες στατιστικές δεν ύπάρχουν).

13) 'Η άνοδος του βιοτικού και πνευματικού επιπέδου του λαού θα συντελέση πολύ στην ελάττωση των μαθητών που μένουν στην ίδια τάξη. ε'. Το παιδί.

Η βελτίωση του παιδιού είναι αντικείμενο έρεύνης της εύγονικής. Στην πατρίδα μας ύπάρχει ή 'Ελληνική έταιρεία Εύγονικής που μελετά τα ζητήματα αυτά. Μία από τις προσπάθειες είναι ή Ίδρυση συμβουλευτικών κέντρων, μελλονύμφων και έγγάμων (θα δίνονται έτσι συμβουλές π.χ. για τα σημερινά άγχη των γονέων - κληρονομικές ασθένειες του παρελθόντος και των δύο - άφροδίσια, τροπικοί νόσοι - φυματίωση κλπ. προθυμία των νεαρών ζευγαριών ν' ακούσουν κάθε χρήσιμη πληροφορία για την μελλοντική τους ζωή).

'Ακολουθώντας στις συμβουλές της εύγονικής οι μελλοννυμφοι πολλά θα ώφεληθούν και θα έχουν ως αποτέλεσμα την ποιοτική βελτίωση του παιδιού.

Το παιδί είναι ή άσπίδα της φυλής και του έθνους - είναι οι αύρια-νοί συνεχιστές της σημερινής κοινωνίας. Άξίζει λοιπόν να μελετήσουμε το ζήτημα με μεγαλύτερη προσοχή, με περισσότερο διαφέρον - προπάντων όμως με περισσότερη αγάπη.

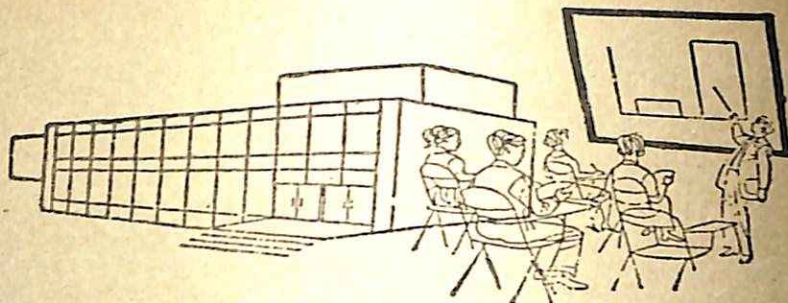
Ιωάννου Δ. 'Αγγελή

ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ

Όσοι εκ των κ.κ. συνδρομητών καθυστερούν τας συνδρομάς των παρακαλούνται θερμώς, όπως φροντίσουν δια την άποστολήν των. Η έκδοσις του περιοδικού μας στηρίζεται κυρίως εις τας συνδρομάς των άναγνωστών του.

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ: ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

«Πολλές φορές, σκέπτομαι πόσο μελαγχολικός
θά ήταν ο κόσμος, χωρίς παιδιά και πόσο άπαν-
θρωπος, χωρίς γέροντες.»

(Β. ΟΥΓΚΩ)

Από πολλά χρόνια τώρα, σοβαρώτατα απασχολεί όλους τους παι-
δαγωγούς του κόσμου το ΠΑΙΔΙ, με τα πολλά και ποικίλα προβλήματά
του κι ασφαλώς θ' απασχολή στο μέλλον. Υπάρχει το παιδί, για να υπάρχει
Δάσκαλος και να δημιουργηθεί Παιδαγωγική Έπιστήμη πού, με τις συστη-
ματικές έρευνές της, προσπαθεί να μελετήσει και να εξερευνήσει την πολύ-
μορφη παιδική ψυχή.

Στην Τέχνη το ξύλο, το μάρμαρο κλπ. είναι το αντικείμενο.

Στην Παιδαγωγική Έπιστήμη το παιδί είναι το αντικείμενο.

Στην Τέχνη, για το αντικείμενο, έπινοήθηκαν έργαλεία κατάλληλα.

Στην Παιδαγωγική Έπιστήμη έπινοήθηκαν μέθοδοι κατάλληλες.

Στην Τέχνη τα έργαλεία χρησιμοποιεί ο μαραγκός, ο χτίστης κ.λ.π.

Στην Παιδαγωγική Έπιστήμη τη μέθοδο χρησιμοποιεί ο Δάσκαλος.

Ωστε: αν πάρουμε στην Τέχνη ένα αντικείμενο, π.χ. το ξύλο, έχο-
με: το ξύλο, για το ξύλο ανάλογα έργαλεία και για τα έργαλεία το μα-
ραγκό. Αντίστοιχα, στην Παιδαγωγική Έπιστήμη, έχουμε: το παιδί, για το
παιδί κατάλληλη μέθοδο και για τη μέθοδο το Δάσκαλο. Ο Rousseau το-
νίζει: «Σπουδάστε τα παιδιά. Τόν παιδικό κόσμο δεν μπορούμε εύκολα
να τον γνωρίσουμε.» Κι όχι μονάχα ο Rousseau, μά κι άλλοι παιδαγωγοί,
όπως ο Κομμένιος κι ο Φενελόν πρίν, ζητούσαν να εξετάζεται ή παιδική
ψυχή, με μεγάλη προσοχή και σοβαρότητα. Η Παιδική Ψυχολογία, πού
άρχισε τις έρευνές της και τη συστηματική σπουδή της παιδικής ψυχής αργό-
τερα, αποδεικνύει, ότι το παιδί αποτελεί ιδιαίτερη ψυχική κατάσταση, με
δικά του ξεχωριστά γνωρίσματα, Η σύγχρονη Έπιστήμη της Αγωγής, με
το πλούσιο φως της, εξετάζει την παιδική ψυχική ιδιομορφία κι όρθώνει
τις απολυτρωτικές, για τόν παιδικό κόσμο, ανακαλύψεις.

Ένας ιδιαίτερος ζωντανός οργανισμός είναι το παιδί, γεμάτος παλ-
μό και δύναμη, με δικές του ανάγκες και δική του λειτουργική αρμονία,
με δική του υπόσταση και δικό του προορισμό. Άνεκτίμητη και τεράστια
σημασία έχει ή παιδική ηλικία. Είναι ή σημαντική περίοδος της ανθρώπι-

νης ζωής, πού παρατηρείται ραγδαία ανάπτυξη όλων τών δυνάμεων κι
ικανοτήτων, έσωτερικών κι έξωτερικών, σωματικών, διανοητικών και ψυχι-
κών. Είναι ή εύλογημένη εύκαιρία, πού δεν ξανάρχεται. Είναι ο ωραιότε-
ρος σταθμός της ανθρώπινης ζωής, πού θεμελιώνεται ή καλύτερη χαραυγή
της νέας γενιάς και παίρνει, συστηματικό, μεγάλο μέρος ή Σχολική Αγω-
γή. Όσο πιό φυσικά και ταιριαστά περάσει το παιδί την παιδική ηλικία
του, τόσο, πιό πλούσια κι αρμονικά, θ' ανάπτυξη τόν ψυχικό κόσμο του
και τόσο πιό ώριμος κι άρτιος ένήλικος θά γίνη. Η φύση έχει προικίσει
το παιδί μ' ένστικτα κι όρμες και του έχει δώσει τη δυνατότητα ν' απο-
κτήση τις κατάλληλες δεξιότητες κι ικανότητες, τις αρμονικές με το σκοπό
τους ψυχικές λειτουργίες, άρκει μονάχα να μη παραβιάσουμε έμεις, οι
ένήλικοι, με την άστοχη κι άπρόσεκτη, πολλές φορές, επέμβασή μας, τούς
νόμους και το ρυθμό της σωματικής και ψυχικής εξέλιξής του.

Το παιδί, κάθε παιδί, μεγαλώνει κι εξέλισσεται από έσωτερική ανάγκη
κι όχι από έξωτερική πίεση. Με την ένεργητικότητα, το μεγάλο, δυνατό
και μοναδικό όπλο του, θά βαδίση το δρόμο της δικής του ζωής, για να
έπιτελέση τόν ώρατο προορισμό του και να γίνη άρτιος και πάνοπλος, για
τόν άγωνα της ζωής, ένήλικος. Κάθε παιδική ένέργεια και πράξη άντανα-
κλά σέ κάποια ψυχική λειτουργία και κάποια έσωτερική ανάγκη. Η παι-
δική ηλικία έχει τούς δικούς της τρόπους να βλέπη, να σκέφτεται και να
συναισθάνεται. Οι ψυχικές ιδιότητες του παιδιού είναι, σύμφωνα με τα
πορίσματα της Έπιστήμης, διάφορες, ποσοτικά και ποιοτικά. Και τα διδυ-
μα, ακόμη, άτομα και του ίδιου γένους, παρουσιάζουν διαφορές, πού είναι
χρήσιμες. Είναι ή σύνθεση της Κοινωνίας τέτοις, ώστε να υπάρχει τερά-
στια ποικιλία. Άνεξάντλητη είναι ή ποικιλία τών ψυχών και δεν χωρεί σέ
διατάξεις και σέ νόμους γενικού κύρους.

Έπάνω σ' αυτή την ψυχή του παιδιού, την ιδιόμορφη και πολύμορφη
τη δύσκολη στή γνώση της και, διαρκώς μεταβαλλόμενη, πρέπει να σκύ-
ψη εύλαβικά, πιστά και στοργικά ο Δάσκαλος. Η Αγωγή είναι σκόπιμη
έξυπηρετική λειτουργία για το ίδιο το παιδί, για την ικανοποίηση τών πολ-
λών αναγκών του. Τα προγράμματα κι οι μέθοδοι, ή διδακτική ύλη κι ή
όλη όργάνωση της σχολικής ζωής υποτάσσονται στο παιδί, το παιδί και
τις έσωτερικές ανάγκες του πρέπει να ύπηρετούν, για να προχωρήση κα-
νονικά ή πνευματική εξέλιξή του και να μεστώσουν οι δημιουργικές δυνά-
μεις του.

Έπάνω σ' αυτόν τόν παιδικό κόσμο, πού είναι άγνωστος, σέ πολ-
λές ακόμη πτυχές, παρά την πρόοδο της Παιδαγωγικής Έπιστήμης, ο Δά-
σκαλος, πιστός ύπηρετής του Παιδικού Ναού, όφείλει ν' άφοσιωθεί, μ' όλη
τη δύναμη της ψυχής του. Υπάρχει, για να έξυπηρετήσει, σάν άληθινός
πηδαλιόδοχος, στην όμαλή εξέλιξή του, το παιδί. Η Αγωγή πρέπει να
όπλιση το παιδί με ιδανικά, οι γνώσεις, δηλαδή, κι οι δεξιότητες να ύπη-
ρετούν τις μεγάλες Αξίες της Ζωής.

Έπάνω σ' αυτό το διαρκές θαύμα στον αναπτυσσόμενο παιδικό όργα-
νισμό καλείται ο Δάσκαλος να προσέξη και να μελετήσει, με λεπτότητα,
με τέχνη και ύπομονή, ώστε καρποφόρο να είναι το πολύμορφο, μά ώρατο
κι εύγενικό έργο του. Η άληθινή άγάπη του πρός το παιδί κι ή βαθύτατη
συναίσθηση της ευθύνης του τόν βοηθούν να ρυθμίζει έτσι την εργασία του
ώστε, απ' το σημερινό Λαϊκό Σχολείο, να δημιουργηθούν οι αύριανές κοι-
νωνικές προσωπικότητες, με την όλόψυχη άφοσίωσή τους στα εύγενικά
ιδανικά της Ζωής.

Το παράγγελμα του Rousseau πρέπει έναυλα ν' άντηχή σ' αυτά κά-

θε Δασκάλου, πού, με πίστη και μόχθο, καλλιεργεί την παιδική ψυχή και την ανυψώνει σε υπεύθυνη συνειδητότητα. Ο σημερινός λειτουργός του Λαϊκού Σχολείου παρορμάται ο ίδιος σε νέες σκέψεις για την εύρεση διδακτικού και παιδαγωγικού τρόπου, που καλύτερα προσαρμόζεται στην ιδιαίτερη φυσιογνωμία του παιδικού ψυχικού κόσμου και στην όλοένα, μεταβαλλόμενη κατάστασή του. Στηρίζει το ωραίο κι ύψηλο έργο του επάνω στη συνειδητή γνώση για την ψυχική παιδική εξέλιξη. Μέσα στο Λαϊκό Σχολείο απολυτρώνεται κι απολυτρώνει, ανυψώνεται κι ανυψώνει, δημιουργείται και δημιουργεί... Παιδαγωγός γιατρός για διάγνωση της πολύμορφης παιδικής ψυχής, ποτέ, όμως, παιδαγωγός φαρμακοποιός για έκτέλεση παιδαγωγικών συνταγών, πατέρας και βοηθός, συνεργάτης και συμπαραστάτης του παιδιού, εργάζεται έντατικά για τη δημιουργία ενός καλύτερου μέλλοντος.

Βαθεία απήχηση βρίσκουν πάντα στην ψυχή του τα στοχαστικά λόγια του Γιάννη Αποστολάκη:

«... "Αν η ψυχή σου μοιάζει κάπως με την ψυχή της Μάννας, πού κι όταν το γεννήση το παιδί, ξεακολουθεί, με την αδιάκοπη τρεμούλα και λαχτάρα, όλοένα να το δημιουργή και να το φτιάχνει, τότε να είσαι βέβαιος, πως δεν θα γκρεμισθής απ' τα ύψη, πού ανέβασες τον εαυτό σου, με την απόφασή σου να γίνης Δάσκαλος και τη ζωή σου θα περάσης ανθρωπινά... Σάν την ψυχή της Μάννας πρέπει κι η δική σου ψυχή να είναι από αδιάκοπη λαχτάρα φλογισμένη..."»

Δημ. Κ. Κουτσουλέος

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Ζω σ' ένα χωριό σ' εκείνο, πού υπηρετώ χρόνια τώρα. Και νοσταλγώ τα πρώτα μου υπηρεσιακά χρόνια — όχι για τη νιότη μου, πού έφυγε, μα για τα παιδικά μάτια, πού αντίκρυζα. Πληθος απ' αυτά πλημμύριζε την αίθουσα. "Έτσι νάκαναν να ξεθυμάνουν, να τραγουδήσουν λιγάκι δυνατά, έννοιωθες το φόβο να φωλιάζει μέσα σου μήπως γκρεμίσουν το διδακτήριο και τινάξουν τη σκεπή του στον άέρα. "Ένοιωθες ζωντάνια να σε περιβάλλει και τη ζωή να γεμίζει το κάθε τι γύρω σου!

Πού εκείνα τα χρόνια! Τώρα ψάχνεις με το φανάρι του μακαρίτη του Διογένη να βρης παιδί! Οι γειτονιές νέκρωσαν. Και το διάλειμμα του σχολείου ούτε κατά διάνοια δε γίνεται ρολόγι-τό μοναδικό άλλοτε! για το χωριό. Οι φωνές των παιδιών, αδύνατες και λιγοστές καθώς είναι, δυσκολεύονται τόσο να ξεπεράσουν το προαύλιο του σχολείου! Μοιάζουν μ' επιθανάτιους ψελλισμούς και τελευταίες υποθήκες. Μοιάζουν σά γυναίκες φιλοκουβέντες γύρω από το κρεβάτι του έτοιμοθάνατου, του χωριού! Πού παιγνίδια; Με ποιόν να παίξουν; με ποιόν να κάνουν τη «ζαβολιά». Με ποιόν να χειροδικήσουν και με ποιόν να παίζουν σάν παιδιά;

Οι σκέψεις αυτές δεν είναι σκέψεις κανενός απαισιόδοξου ανθρώπου. Είναι απλά σκέψεις ενός δασκάλου, πού είδε σε μια δεκαετία τους μαθητές του από έβδομήντα να κατρακυλούν στους δεκάξι. Είναι ενός δασκάλου, πού βλέπει το χωριό του — όλα τα χωριά καλύτερα να έρημώνουν από παιδιά, να ρημάζουν κυριολεκτικά και νάχουν σά σπάνιο φαινόμενο το μέ-

χρι χθές συνηθισμένο κι' ενοχλητικό φαινόμενο του γειτονικού παιδομαζώματος και της απαραίτητης φασσρίας!

Κι' οι σκέψεις αυτές — μαδρες, όπως φαίνονται! — δε βάφτηκαν έτσι από το μέλλον μόνον των χωριών, πού στο κάτω-κάτω της γραφής είναι φαινόμενο κοινωνικό-οικονομικό, πού δεν ξέρει κανένας πέρα από το νοσταλγικό τομέα, αν είναι σίγουρα κακό ή κακό. Αφορούν τα παιδιά μας και το χαρακτήρα τους. Καθένας ψυχολογικά μορφωμένος νοιώθει παρευθές τα προβλήματα, πού γεννιούνται γι' αυτά από την έλλειψη συμπαικτών. Και καταλαβαίνει τα δυσεπίλυτα προβλήματα, πού όρθώνονται σε κάθε περίπτωση. Είναι άπειρα, δσες κι οι περιπτώσεις. Γιατί καθένα μέσα στο γεινικό του πλαίσιο, έχει τη δική του απόχρωση. Και θέλει το δικό του κλειδί για να λυθί. Πόσοι εύσυνειδητοι και έπιστημονικά όπλισμένοι δάσκαλοι δεν αντιμετώπιζουν τέτοια. Πόσο εύρυ δεν ξανοίγεται το πεδίο δράσεώς τους από κάτι παρόμοια! Και πόσα παιδικά δράματα δεν ξανοίγονται μπροστά στα μάτια τους!

Δράματα — και χωρίς καμιά δόση υπερβολής επαναλαμβάνομε. Το ένα παιδί παραπονιάρικα άπευθύνεται στον πατέρα του «γιατί να μην έχω κι εγώ ένα αδερφάκι; με ποιόν θα παίξω τώρα;» Το άλλο μαραζώνει στην άκρη του σπιτιού του κάτω από τη δικτατορική — έδω δεν ήρθε ακόμη ή δημοκρατία! — επίβλεψη της νευρωτικής μάνας του ή άλλου μεγάλου. Κι οι έξωτερικεύσεις αυτές τόσο συχνά και τόσο εύκολονόητα κρύβουν χίλια δυο προβλήματα. Τα παράπονα αυτά είναι παράπονα, σεισμικές προειδοποιητικές δονήσεις για ό,τι κρύβεται και θα ξεσπάσει μεθαύριο.

Δεν το κρύβω, πως ώρες — ώρες ανθρωπιέμαι μήπως ή επιτυχία των παιδιών των πολυτέκνων, πού κανένας δεν άρνιέται, όφείλεται στην παρουσία τόσων συμπαικτών άρμονικά και ψυχικά ένωμένων, ή όποια με τη σειρά της οδηγεί στην επιτυχία, την πρόοδο και την — αν είναι δυνατό — άπροβλημάτιστη άγωγή. Ένω τα άλλα ή δεν παίζουν με παιδιά καθόλου — βουτυρομασημένα καθώς είναι! ή παίζουν με παιδιά ήλικίας πολύ μικρότερης ή πολύ μεγαλύτερης — και το ένα κακό και το άλλο χειρότερο.

Μα μήπως είναι μόνο ή έλλειψη συμπαικτών έλάττωμα της σημερινής κοινωνίας και της ζωής; Χρόνια και χρόνια, γενιές ζούσαμε κάτω από τον ίσκιο της γιαγιάς με τα παραμύθια και το παπού με τα κατορθώματα. "Η πρώτη κάθε βράδυ πλάι στο παραγώνι γνέθοντας τη ρόκα της κι έχοντας για μουσική υπόκρουση της γάτας το νιάρ-νιάρ κι άχώριστη και παιγνιδιάρη τη φλόγα της φωτιάς, πού έρωτιάρα δεν άφηνε τη φλόγα του λυχναριού στιγμή να φαντάση, ακούραστα ξετύλιγε του παραμυθιού την ιστορία. Και τυλίγοντας το γνέμα, πλούτιζε το είναι μας με δυο πράγματα και μας ώδηγούσε σε κόσμους παραμυθένιους άβυσσους. Πόσοι από μας δε δακρύζουν στη θύμηση μιας τέτοιας εικόνας. Μορφωτικά πιστεύω άπόλυτα, πως πλάι στο κρυφό σχολειό της σκλαβιάς, ένας νέος Γύζης πρέπει να ζωγραφίση τη γιαγιά του παραμυθιού. Τόσο φρονημάτισε γενιές όλόκληρες και τόσα πρόσφερε στο "Έθνος και την Πατρίδα. Συμπλήρωμα άπόλυτα ταιριαστό ό παπούς με τ' άρματα και τις παλληκαριές του, άποκοιές, θάλεγε ό Βλαχογιάννης. Πόσο δε μας ροφούσαν την παιδική μας περιέργεια και οι δικές του ιστορίες. Πόσο δε μας έκαναν να καμαρώνωμε και να νοιώθωμε με μιαν, πως ψηλώνωμε και φτάνωμε στον ούρανό. Και πόσο δε μας παρακινούσαν, χωρίς έμβαθύνσεις, εκφράσεις και τα ρέστα, στο δικό του δρόμο, στην Πόλη και την Κόκκινη Μηλιά ή έστω στο ζώσιμο της κουμπούρας και του γιαταγανιού! Γιατί ή ιστορία του — καθαρά πολιτική! — ήταν τόσο ταιριαστή στα μέτρα μας!

Και τώρα ρωτάω: Σήμερα ξέρετε πολλούς παπούληδες και πολλές γιαγιάδες σαν κείνους και κείνες; Προσωπικά ούτε για δείγμα. Οι πόλεμοι δεν ευνουούν την προσωπική παλληκαριά κι οι μηχανές αφάνισαν έδω τον άνθρωπο. Οι γιαγιάδες πάλι δεν καταδέχονται να ποونه παραμύθια. "Αλλωστε κάθε τέτοια εξιστόρηση θέλει και το ακροατήριο. Και τέτοιο δεν είναι βέβαια το ένα παιδί. Το παραγώνι πάλι παραχώρησε τη θέση του στη σόμπα κι αυτή στο καλοριφέρ. "Αφήνω δα που ή τράπουλα έγινε απαραίτητο έφόδιο κάθε σπιτιού κι ή έφημερίδα ίσως από αντιζηλία ξεπέρασε το παραμύθι της γιαγιάς στο ψέμα γκρεμίζει συθέμελα κάθε απόπειρα φρονηματισμού του παιδιού με τις σεξουαλικές και κάθε λογής βρώμικες ιστορίες της.

Πόσα προβλήματα πάλι δέ γεννιούνται με τούτα—δω! το ράδιο, που θα μπορούσε κάπως ν' αναπληρώσει τη σχετική έλλειψη δεν άδειάζει απ' τις παραγγελίες των ρεμπέτικων και των δημοτικών τραγουδιών, που μόνο το όνομα διατηρούν κι όχι το περιεχόμενο. Συγχρονίστηκε κι αυτό κι έγινε ρεμπέτικο στα λόγια και τότε—πότε πουζούκι... Πόσο θα ίκανοποιούσε τη σχετική ανάγκη ένας ραδιοφωνικός σταθμός για τα παιδιά με έκπομπές ανάλογες για κάθε ηλικία και στίς κατάλληλες ώρες! Με παραμύθια! Με παιδικά τραγουδάκια! Με ιστορίες σαν «τά μεγάλα χρόνια» του Βλαχογιάννη. Με παιδικά γραμμένες βιογραφίες έφευρετών κι έξερευνητών. Προβληματοποιημένες κι' ήρωποιημένες ανέκδοτα λογικές!

Κοντά στον παπού, που λείπει, έρχεται ή συγκοινωνία κι ή έφημερίδα και μπάζει το παιδί απ' εύθείας στο κοσμοπολικό πνεύμα. Δε στεκόμαστε, σαν άνθρωπος, αντίθετος. Δεν το χαρακτηρίζουμε ούτε κακό, ούτε καλό. Δεν παίρνουμε θέση, αν κι όταν ό έχθρός σου δεν πετάη το όπλο του θδ-ναι άνοησία να πετάξης συ το δικό σου. Θα σε καταπιή με μιας! Και θδ-σαι κι υπεύθυνος, γιατί του άνοιξης την όρεξη με τον άφοπλισμό σου!

"Όμως σα δάσκαλος; Δε μου φαίνεται και τόσο γερό το θεμέλιο της κοσμοπολιτικής ιδέας και κοσμοθεωρίας, άμα δεν έρχεται σα διεύρυνση της αγάπης για την πατρίδα. Δε στέκει—πιστεύομε—να χτίσωμε το δεύτερο πάτωμα στην παιδική ψυχή, χωρίς ν' αποπερατώσωμε το πρώτο, χωρίς να του βάλωμε τον όπλισμό, που θα του χάριση την άντοχή, που είναι ανάγκη.

Λίγα προβλήματα γεννιούνται και με τούτη την πρόωρη σύγκρουση; Λίγες οι άπορίες του παιδιού, που μπορεί να μην τις έκδηλώνη έντονα ή και φλύαρα, μα που ή ψυχή του φλυαρότερη σκορπάει στα παιδικά του μάτια; Ποιός δάσκαλος σε κάθε του βήμα δε συναντάει τέτοια;

"Αλλη σειρά προβλημάτων—ή τελευταία, που θα μάς άπασχολήση σήμερα—προέρχεται από τις αύξημένες άπαιτήσεις της προσχολικής ήλικίας πάνω στο γνωστικό τομέα Σήμερα ή ζωή έχει περισσότερες άπαιτήσεις, κοινωνικές και γνωστικές. Οι πρώτες, μπορεί να πη κανένας, είναι εύκολότερες στη μάθηση. "Αναφέρονται στη ζωή και στίς καθημερινές έφαρμογές της. Και είναι βέβαια γεγονός, πως περισσότερο οι σημερινές κοινωνικές άπαιτήσεις αναφέρονται στους τύπους και όχι στην ούσία, που όχι σπάνια είναι αντίθετη προς τους πρώτους. Και είναι άκόμα ίσως βέβαιο, πως έχουν κι αυτές στους μεγάλους μηχανοποιηθ ή άπειλούν να κάνουν το παιδί μας ρομπότ. "Όμως δεν παύουν να είναι πάντα ζωή, που τραβάει το παιδί. "Όμως οι γνώσεις; Οι χίλιες δυο νέες άπαιτήσεις; Προφύλαξη από την άπροσεξία των γονιών πάνω στα γεωργικά φάρμακα, από το πλήθος τα ήλεκτρικά είδη κι απ' τις πολυποίκιλες μηχανές! Και χίλιες δυο άλλες άπορίες ένωμένες με καθαρά γνωστικό περιεχόμενο!

Που θα τα μάθη όλα αυτά; Που θα του όπλίσουν τη ζωή; Ποιοι είναι οι αρμόδιοι για τούτο; Οι γονείς; ή εργάζονται ή διεκδικούν μόνο δικαιώματα και ξεχνούν τα καθήκοντα στα παιδιά τους. Κι ύστερα το γνωστικό και ψυχολογικό τους έπίπεδο είναι χαμηλό, οι κοινωνικές τους ύποχρεώσεις έπικίνδυνα τυπικά διογκωμένες κάθε τι αντίθετο στην άπαιτηση τούτη! "Αποτελέσματα; τα συχνά παιδικά δυστυχήματα, που γίνονται συχνότερα σα συγκριθούν στατιστικά με τον αριθμό των παιδιών. Το παιδί δε ζή σήμερα σαν παιδί άμέριμνο. Νωρίς σοβαρεύεται, μεγαλοσκέπτεται και γερνάει. Σαν κατόρθωμα αναφέρουν οι γονείς κανένα τόσο συχνό άλλοτε παιδικό παραλογισμό. Κι αυτό όταν δε μαλώνουν το παιδί τους, που σκέπτεται... παιδικά!

Που πάμε; και τί θα γίνη; Μία για μάς ή ιδανική λύση, το νηπιαγωγείο. Το όπλισμένο με τα κατάλληλα όργανα. Το πραγματικό νηπιαγωγείο. Πού δε θα έπιδιώκη ή νηπιαγωγός να μάθη τα παιδάκια πιό πολλά «πραγματάκια, μα που θα φιλοδοξή να τ' άφήση να ζήσουν σαν παιδιά. Νηπιαγωγός, που θα μηδενίζη τον έαυτό της κάθε φορά, που το γέλιο θα χάνεται απ' τα νηπιακά χείλια!

"Εχομε τέτοια; Μπορεί! Μα τόσο λίγα. Και τα πιό πολλά στα ιδιωτικά για κράχτες των άλλων σχολείων της έπιχείρησης. Τα λίγα δημόσια στα άκριτικά μέρη και σε τίποτε άστικά κέντρα. Στ' άλλα; τα χωριά και τις κωμοπόλεις; Δε βλέπομε φώς πέρα από τη δημιουργία στίς τελευταίες παιδικών κήπων και τη λειτουργία παιδικού ραδιοφωνικού σταθμού.

"Εμείς στο χωριό μας ένα φιλοδοξούμε: όδηγοί των γονιών να προφυλάμε, όσο γίνεται, τα παιδιά από άνιάτα ψυχικά τραύματα και να τους καθοδηγούμε στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους!

Ιωάννου Κ. Θάνου

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ*

1. Έλκτική δύναμη:

Είναι σ' όλους γνωστή ή δύναμη με την όποια το παραμύθι προσελκύει το παιδί. Είναι από εκείνα τα λαϊκά δημιουργήματα, που βρίσκουν τη μεγαλύτερη δυνατή άπήχηση στον παιδικό κόσμο. Αυτό το έπιβεβαιώνει ή άπλή παρατήρηση και δεν χρειάζεται ιδιαίτερη άνασκόπηση. Σημειώνουμε μόνον, πως τα παιδιά δεν βρίσκουν άλλη εύχαρίστηση και δεν στρέφουν περισσότερο την προσοχή τους και το διαφέρον τους παρά στο παραμύθι. Στη συνέχεια θα έξετάσουμε, που όφείλεται ή πανθομολογούμενη και τόσο μεγάλη αυτή δύναμη του παραμυθιού:

"Ενα από τα κύρια χαρακτηριστικά του παραμυθιού είναι ή μαγεία, που το διακρίνει. Αυτή άκριβώς άποτελεί το ούσιαστικό και είναι εκείνη που προσελκύει. «"Η άτμόσφαιρα ενός κόσμου, στον όποιο όλα έχουν ανθρώπινη συνείδηση, όλα είναι δυνατά και όλα τελούνται αυτοδύναμα, ανεξάρτητα από το έγώ»¹. "Υπάρχουν βέβαια και οι περιπέτειες, που άγγί-

* "Αποτελεί άπόσπασμα από μεγαλύτερη μελέτη.

1. Λ. Πλατή: "Η ψυχική άλήθεια του παραμυθιού.

ζουν συναισθηματικά την παιδικότητα, συγκινούν την ψυχικότητα του παιδιού. Έτσι αντικειμενικεύεται και δικαιώνεται η μαγεία. "Ομως σ' αυτές δεν διαφαίνεται βουλητική ενέργεια. Είναι ωσαν όνειρο συμπληρωμένο με συνειδησιακά στοιχεία. Άλλα και ο έξωτισμός, ή φαντασμαγορία και ο πανανθρωπισμός συντελούν στη γοητεία.

"Επειτα είναι ή έσωτερική τάση της φυγής. Ο άνθρωπος πάντοτε έπιζητεί τη λύτρωση από τη σκληρή πραγματικότητα, από τις ανάγκες, που μέρα με τη μέρα και πολλαπλασιάζονται. Θέλει ν' αφήσει το νοῦ του ελεύθερο από φροντίδες, να πετάξει έξω από την πεζότητα της ζωής, να ζήσει σ' ένα ιδεατό κι' όνειρώδη κόσμο. Αισθάνεται τόν πόθο για μιὰ απόδραση «από την πεζότητα της σκληρής πραγματικότητας». Αναζητεί εκείνο που τοῦ άρνείται αυτή, την απαλλαγή από το άγχος της ζωής. Ακριβώς δὲ αυτή τη λύτρωση την άνευρίσκει στο παραμύθι. Είτε άκροώμενος είτε διηγούμενος τών θαυμασιών έφευρέσεων τοῦ παραμυθιοῦ απαλλάσσεται από τούς περιορισμούς και τὰ μέτρα της λογικότητας και ζει σὲ ήρεμία. Η Σοφία Γεδεών σημειώνει, ότι το λαϊκό παραμύθι διαπνέεται από αίσιοδοξία για τη ζωή, πίστη στον άνθρωπο, στις άγαθές δυνάμεις του και το πνεύμα. Άλλα πίσω από αυτά προβάλλει ή πλευρά της «λυτρώσεως», μιὰς ιδιότυπης λυτρώσεως, που το παραμύθι δίνει στο παιδί, όπως την έδωσε και δίνει «σε κάθε πρωτόγονη κι απλή ψυχή. Και όπως την έδωσε το άρχαίο δράμα στην έξελιγμένη ευαισθησία τοῦ κλασσικοῦ ανθρώπου». Το μικρό παιδί βλέπει την άδυναμία του για κατάκτηση και κατασφάλιση «με κάποια σχετική εὐζωία και με δικαιοσύνη» και αισθάνεται την ανάγκη της λυτρώσεως. Την ικανοποίηση αυτής της ανάγκης προσφέρει ή «κάθαρση», που έπακολουθεί πολλές φορές στη λογική και ή «κατίσχυση» τοῦ αγαθοῦ και τοῦ ανθρώπου επάνω στα φυσικά και υπερφυσικά στοιχεία.

Άλλα και ή ταύτιση τοῦ παιδιοῦ, όταν άκούει ή διηγείται παραμύθια, με τόν αγαθό ήρωα τοῦ παραμυθιοῦ και ή προβολή του στο φανταστικό κόσμο της μαγείας και τών θαυμασιών είναι άλλο στοιχείο της έλκτικής δυνάμεως τοῦ παραμυθιοῦ. Όσο δὲ περισσότερο ο μικρός άκροατής αισθάνεται, πώς βρίσκεται ψυχικά κοντά στον ήρωα, τόσο αυξάνεται ή έλκτική δύναμη. Διότι με την προβολή αυτή και τὰ αντιπροσωπευτικά βιώματα «προσφέρονται συναισθηματικά διέξοδοι, ικανοποιείται ή λαχτάρα για άτομική κατίσχυση και δημιουργείται έτσι κάποια υποκατάστατη λύτρωση. Διότι έχει τη δυνατότητα νὰ προσαρμόζει τὰ πάντα σύμφωνα με τις έπιθυμίες και τούς πόθους του. Ικανοποιεί τη φυσική του τάση νὰ θεωρεί όλα τὰ πράγματα έμψυχα, νὰ δίνη ζωή σ' όλα τὰ αντικείμενα, σὰ νὰ διέρχεται διά της βαθμίδος τοῦ animismus τών πρωτογόνων. Έτσι ή δηληλοκή και οίκονομία τοῦ παραμυθιοῦ (αίφνιδες μεταμορφώσεις, απότομες μεταβολές, σύγχυση έμψυχου και άψυχου κτλ.) ανταποκρίνεται στην ψυχική του κατάσταση, της οποίας κυριαρχεί ή φαντασία.

Οί έρευνες περί της ψυχικής καταστάσεως τοῦ παιδιοῦ κατέδειξαν, ότι από το τρίτο έτος της ήλικίας και επί ικανά έτη βραδύτερα σ' όλο τόν ψυχικό βίο κυριαρχεί ή φαντασία. Η νόηση κατ' αυτήν την περίοδο ύπνώττει και ή φαντασία παραμένει άδέσμευτη και κατὰ κάποιο τρόπο όρίζει την «άντίληψιν, την μόρφωσιν τών παραστάσεων, τούς συνειρμούς και την ανάπτυσιν αὐτών, τὰ παίγνια και τὰς άλλας ασχολίας, μέχρι τινός δὲ και αυτήν την διάνοιαν»¹. Έτσι έρμηνεύεται ή ευχαρίστηση και το πάθος με το όποιο τὰ παιδιά άκούουν φανταστικές διηγήσεις. «Ζώσιν ευ-

δαίμονες έν τῷ τεχνητῷ κόσμῳ, τόν όποϊον εϊκονίζουσι τὰ παραμύθια, άδιαφοροῦντες περί τοῦ άληθοῦς ή μη τών διηγήσεων, μηδαμῶς προσέχοντες άν λογικός εϊρμός διέπει αὐτάς. Καί τοῦτο τὸ πάθος πρὸς τὸ άνύπαρκτον, τὸ υπερφυσικόν, προέρχεται έκ της κυριαρχούσης λειτουργίας της παιδικής φαντασίας. Καί οὐ μόνον άκροαται ὁ παῖς τοιούτων ευχαρίστη-σιν διηγήσεων ύπ' άλλων λεγομένων, αλλά και ἴσιν συναισθάνεται ευχαρίστη-σιν έπινοών και αὐτὸς άλλας. Έχει δὲ μεγάλην δεξιότητα έν τούτῳ και κατέχεται υπό ζωηρὰς τάσεως πρὸς έκδήλωσιν τών έν αὐτῷ άνακυκλου-μένων παραστάσεων. Καί έν άρχή μὲν επαναλαμβάνει ὅσα άκούει, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ πλάττει ἴδια διηγήματα, ἅτινα κοσμεῖ διά της φαντασίας, συν-δυάζων, μεταπλάττων, έπινοών. Η εργασία αὕτη παρέχει εις αὐτόν μεγί-στην ικανοποίησιν, πληροῖ αὐτόν ζωηρὰς χαρὰς, διά τοῦτο δὲ οὐδέποτε άποκάμει έν αὐτῇ».

2. Η θέση τοῦ παραμυθιοῦ στην άγωγή:

Ός πρὸς τη θέση, που πρέπει νὰ έχει το παραμύθι στα μέσα της άγωγης, δὲν υπάρχει όμοφωνία άπόψεων. Άλλοι το θεωροῦν ένα είδος βλαβε-ρό και ξεπερασμένο. μη δυνάμενο νὰ έχει θέση μεταξύ τών μορφωτικῶν αγαθών και άλλοι δέχονται και νομίζουν την άξία τοῦ παραμυθιοῦ σάν μορφωτικοῦ στοιχείου. Θα εξετάσουμε με συντομία τις διϊστάμενες αὐτές άπόψεις:

α) Άρνητική άποψη: Κατὰ την άποψη αὕτη το παραμύθι θεωρεῖται ὡς άκατάλληλο για τη μόρφωση τοῦ παιδιοῦ και ιδιαίτερα κατὰ τόν 18ον αἰῶνα ὅλοι σχεδόν το άποκηρύττουν. Η θετικιστική έποχή έπισημαίνει την άνάγκη της απαλλαγής από τὰ «λείψανα», το όποια παρουσιάζονται ὡς σύγχρονες προϊστορικές συνθήκες, Ένῳ επιδιώκουμε την απαλλαγή από το πλήθος τών δεισιδαιμονιῶν και προλήψεων και τών πολυμόρφων φοβιῶν τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, παράλληλα αφήνουμε νὰ ζει το παραμύθι.

"Επειτα το παιδί παραμένει έξω από την πραγματικότητα της ζωής στον κόσμο τοῦ ονείρου, της φαντασίας, της οὐτοπίας, γιατί αὐτὸς καθ' έαυτόν ο κόσμος τοῦ παραμυθιοῦ είναι ξένος πρὸς την πραγματική ζωή. Καί έπομένως το παραμύθι δρά κατασταλτικά και δὲν υποβοηθεῖ την εἰ-σαγωγή στον κόσμο της πραγματικότητας. Καί άκόμη με το περιεχόμενο του επιδρά πολύ στη φαντασία και δι' αὕτης στο νευρικό σύστημα σὲ έπο-χή μάλιστα που ή νευρικότητα είναι έκδηλη, κλονίζον έτσι, κατὰ τόν Κο-μένιον, την ψυχική υγεία.

Οὔτε και στη μόρφωση ήθικῶν αξιῶν μπορεί νὰ συντελέσει. Το «πε-ριεχόμενόν είναι ήθικῶς έπιλήψιμον» γιατί είναι προηθικόν, «ταυτίζεται το ὡραῖον με το αγαθόν, το άσχημον με το κακόν»¹. Έπειτα παρουσιάζει τούς θεούς, τούς βασιλεῖς, τούς άρχοντες και γενικά τούς υπερασπιστές της τάξεως και της ήθικης με πάθη και κακίας κοινῶν ανθρώπων.

β) Θετική άποψη: Σήμερα οί λόγοι, που αναφέρονται παραπάνω, έχουν ξεπεραστεί και το παραμύθι σάν μορφωτικό αγαθὸ κατέχει έξαιρε-τική θέση.

Τὸ ελληνικό παραμύθι έχει επενδυθεῖ με στοιχεία τοῦ λαοῦ και εκ-φράζει το ἴδιο λαϊκό πνεῦμα και τη λαϊκή ψυχολογία. Σάν τέτοιο δὲ δὲν μπορεί, παρὰ ν' άσκει ευεργετική επίδραση στην άγωγή.

Άναφέρεται βέβαια το παραμύθι σὲ πλάσματα της φαντασίας, ξένα

1. Η. Έξαρχόπουλος: Ψυχολογία τοῦ παιδός.

1. Γ. Μέγα: Συστηματική Λαογραφία (σημειώσεις).

θώς σημειώσαμε, παράλληλα με την τέρψη και υποβλητικά άσκειται επίδραση στην ψυχική ζωή των παιδιών και στη διαμόρφωση του χαρακτήρα. Η επίδραση αυτή καθορίζεται κυρίως από το περιεχόμενο και τη μορφή των παραμυθιών και από τον τρόπο και το χρόνο της προσφοράς. Και δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, κατά τις οποίες έχουμε αποτελέσματα αντίθετα. Παραμύθια π.χ. με περιεχόμενο μη ήθικο καλλιεργούν την τάση για έκτροπη και παράβαση των ήθικων κανόνων και αξιών. Παραμύθια με τρομακτικές σκηνές γεννούν στις ψυχές των παιδιών το φόβο.

"Άλλοτε πάλι συντελούν στην ανάπτυξη συναισθήματος μειονεξίας και κατωτερότητας ή υποδαυλίζουν τα πάθη και τα ελαττώματα. Γιαυτό ο Πλάτων και ο Άριστοτέλης απαιτούσαν αυστηρό έλεγχο και επίλογη των έργων των μυθοποιών. «Επιστατέον τοις μυθοποιούσι και ὃν μὲν καλὸν ποιήσωσιν ἐγκριτέον, ὃν δ' ἂν μὴ ἀποκριτέον, τοὺς δὲ ἐγκριθέντας πείσομεν τὰς τροφούς τε καὶ μητέρας λέγειν τοῖς παισὶ καὶ πλάττειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν τοῖς μύθοις πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ σώματα ταῖς χερσίν»¹.

"Επειτα το κάθε παραμύθι δεν είναι κατάλληλο για όλες τις ηλικίες, γιατί άλλα είναι τα εκάστοτε διαφέροντα. Στην πρώτη σχολική ηλικία τα παιδιά διακρίνονται για την κυριαρχούσα φαντασία και την εύκολοπιστία, ενώ αργότερα ενδιαφέρονται και «διά το διατή των πραγμάτων και των φαινομένων». Και οι επιδιωκόμενοι ειδικοί σκοποί ποικίλουν. "Άλλοτε επιζητείται η ικανοποίηση και ανακούφιση κατόπιν εργασίας, άλλοτε η ωθησι για παρατήρηση, άλλοτε η προβληματοποίηση και άλλοτε άλλοι σκοποί.

"Επίσης το κάθε παραμύθι δεν είναι κατάλληλο και για όλα τα παιδιά της ίδιας ηλικίας. Η ψυχολογία των ατομικών διαφορών διδάσκει ότι κάθε παιδί έχει ίδια ψυχική κατάσταση, διαφορετική από τους δημόσιους του. "Ετσι συναντούμε περιπτώσεις ανεπτυγμένης παιδικής μυθοπλασίας, που τείνει ν' απολήξει σε μυθομανία. Οι περιπτώσεις δε αυτές πρέπει να προσελκύουν την προσοχή μας.

"Επομένως κατά την προσφορά παραμυθιών στα παιδιά προαπαιτείται αποκάθαρση. Πρέπει το πνευματικό υλικό να ελέγχεται και να συστηματοποιείται και ν' ανταποκρίνεται σ' ορισμένους παράγοντες. Τέτοιοι παράγοντες είναι η προσαρμογή στο γλωσσικό και γνωσιολογικό πλοῦτο των παιδιών, γιατί σ' ένα παραμύθι και γενικότερα σ' ένα παιδικό λογοτέχνημα οι πολλές γλωσσικές δυσκολίες κουράζουν κι απομακρύνουν από το λογοτέχνημα και γιατί πράγματα και καταστάσεις έξω από τις εμπειρίες του παιδιού το αφήνουν αδιάφορο. Μετά η ικανοποίηση της ανάγκης για κίνηση, που επιτυγχάνεται με την κίνηση και τη δράση των ήρώων. "Οπως έχουμε είπει τα παιδιά, και οι ώριμοι, κάποτε ταυτίζουν τον έαυτό τους με τους ήρωες του παραμυθιού και γίνεται μια «υποκατάσταση», μια «αισθητική συμπάθεια», μια «προβολή». Προβάλλεται στους ήρωες ο ίδιος ο έαυτός τους διοχετεύεται κι η δική τους δραστηριότητα. "Επειτα η ικανοποίηση της ανάγκης για χαρά και η αποφυγή ισχυρών συγκλονιστικών συγκινήσεων. Η ταύτιση ή ψυχική του παιδιού με τον ήρωα το κάνει να υποφέρει πραγματικά με τα παθήματά του. "Αλλ' αυτό, ένα θλιβερό και τραγικό τέλος είναι επικίνδυνο στην ψυχική υγεία. Γιαυτό το λόγο οι αρχαίοι μετά τις τραγικές τριλογίες παρουσίαζαν και μια κωμωδία και γιαυτό πρέπει και το παραμύθι να καταλήγει στην κατάλληλη λύση και ν' αποφεύγονται οι συγκλονιστικές σκηνές που προκαλούν αναστάτωση ψυχική και τσακίζουν και εξουθενώνουν το παιδί. "Αλλά και οι άλλες αρχές της παιδα-

γωγικής και της διδακτικής πρέπει να διέπουν την προσφορά των παραμυθιών. Η απλότητα, η παραστατικότητα, η εποπτεία, η παρόρμηση για ανώτερες πράξεις, η καλλιέργεια ευγενικών αισθημάτων είναι μερικές από αυτές.

3. Στοιχεία με τα οποία το παραμύθι επιδρά.

"Η επίδραση του παραμυθιού στην άωρη πρώτη παιδική ηλικία προέρχεται κυρίως έξ αυτού του ίδιου. Η οικονομία του και τα εύρηματά του και η ιδιοτυπία του είναι έσωτερικά στοιχεία, με τα οποία υποβάλλει την ήθικη κρίση και αξιολόγηση. Η αντίθεση και η υπερβολή υποβοηθούν το παιδί για γά φθάσει στις «πρώτες ήθικες σταθμίσεις και αξιολογήσεις». Το περιεχόμενο των παραμυθιών εκτυλίσσεται μεταξύ δυο αντιθέτων πόλων. "Από το ένα μέρος η καλοσύνη, η γενναιότητα, το θάρρος, κι από το άλλο η κακία, η πανουργία, η τεμπελιά. Θετικός ο πρώτος και έπιστεγάζεται με την άμοιβη και την επιτυχία, αρνητικός ο δεύτερος και ακολου- ζεται με την άμοιβη και την άποτυχία. Οι δυο πόλοι προβάλλονται σε μεγέθυνση και το ανώριμο παιδί διακρίνει τα χαρακτηριστικά των ήρώων. Καθώς δε ζει σαν δικό του βίωμα τα περιστατικά στρέφεται αμόθυμα προς το θετικό πόλο, γιατί εκεί βρίσκει την ικανοποίηση της όρμης του για κατίσχυση, δικαίωση και επικράτηση.

"Επειτα η υποβλητική επανάληψη, η περιπέτεια με τα εναλλασσόμενα περιστατικά, η έπίταση, η κορύφωση, η λύση, ο συμβολισμός είναι έπίσης έσωτερικά του παραμυθιού στοιχεία, με τα οποία κορυφώνεται η γεμάτη αγωνία προσμονή, τρέφεται η έπιθυμία για δικαιοσύνη και ένισχύε- η πίστη στον άνθρωπο,

"Ετσι με τα έσωτερικά αυτά στοιχεία το παραμύθι επιδρά και δημιουργεί στον «ψυχικό χώρο», όταν ακόμα η διάνοηση υπνώττει, το κατάλληλο υπόβαθρο πάνω στο οποίο το παιδί θα στηρίξει «την αντίληψή του για τη ζωή και τον άνθρωπο, την ήθικη του συνείδηση, τα αξιολογικά του κριτήρια».

"Αλλά και άλλα έξωτερικά στοιχεία υποβοηθούν στην επιτυχία του σκοπού του παραμυθιού. Είναι στοιχεία παρασκευής και τεχνικής της αφήγησης.

"Η κατά κάποιο τρόπο παρασκευή των παιδιών, η δημιουργία κατάλληλης ατμόσφαιρας και διαθέσεως και προσδοκιών για την υποδοχή του παραμυθιού και την υποβολή του πνεύματός του είναι καλή προέπιθεση. Η σύνδεση εκάστοτε με βιώματα είναι συντελεστική στην παραπρόετοιμασία. "Επειτα το παραμύθι λέγεται και ακούγεται, δεν διαβά-ζεται. Η απλότητα, η φυσικότητα, η κάποια δραματοποίηση και η υποβλη-τικότητα της φωνής κατά την διήγηση είναι αξίες λόγου, όπως και οι μικρές παύσεις, που ανανεώνουν το διαφέρον και κορυφώνουν την προσμονή.

Νικ. Κ. Παπανικολάου

1. Πλάτωνος Πολιτεία, 377, Β'.

ΣΧΟΛΕΙΟ & ΟΙΚΟ- ΓΕΝΕΙΑ

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑ

Μετά τόν β' παγκόσμιο πόλεμο καί τή δημοσίευση τοῦ νέου Ἰαπωνικοῦ συντάγματος ἐγίναν μεγάλες μεταβολές στήν οἰκογένεια. Στό παρελθόν, ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας ἦταν ὁ πατέρας, ποῦ ἐξασκοῦσε ἀπόλυτη κυριαρχία στά ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας. Τό πρωτόαγόρι διαδεχόταν τήν ἐξουσία τοῦ πατέρα, ἀπό γενεά σέ γενεά. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ πρωτότοκος κληρονομοῦσε τὰ δικαιώματα τοῦ πατέρα του, ἐνῶ οἱ ἀδελφοί του περιορίζονταν νά δέχωνται τίς φροντίδες τοῦ πατέρα ὡς τήν ὥριμη ἡλικία. Τὰ κορίτσια ζοῦσαν μιά ταπεινὴ καί πειθαρχημένη ζωὴ ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογένειας, τοῦ πατέρα ἢ τοῦ πάππου, κι ἂν ἀκόμη εἶχαν γεννηθῇ πρὶν ἀπὸ τὸ πρῶτο ἀγόρι. Ὁ ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας συγκέντρωνε ὅλες τίς εὐθύνες γιὰ ὁλόκληρη τήν οἰκογένεια.

Τό πατριαρχικὸ σύστημα παράμενε ἀμετάβλητο καί σ' αὐτὲς τίς φτωχὲς οἰκογένειες, ἀλλὰ τὸ κύρος του δὲν πρόσφερε στὸν πρωτότοκο τίποτε παρὰ μόνο μεγαλύτερη μιζέρια. Ἐπρεπε μὲ τὴν ἐργασία του νά συντηρῇ τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφοὺς καί τίς ἀδελφές του.

Τό νέο σύνταγμα καθιέρωσε τὴν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων στὴ διαδοχὴ μεταξὺ τῶν παιδιῶν χωρὶς διάκριση προτεραιότητος γεννήσεως καί διαφορᾶς τοῦ φύλου. Στὴν καθημερινὴ ζωὴ ἐπίσης τὸ σύνταγμα ἀναγνώρισε τὸ δικαίωμα τῶν ἀτόμων. Τό κύρος δὲν εἶναι πιά ἀπόλυτο. Ἀπεναντίας παραμερίζεται σὲ πολλὲς οἰκογένειες.

Τό σύστημα αὐτὸ ἐν τούτοις προκαλεῖ ἀρκετὲς κριτικές: Ἐνῶ ἡ Ἰαπωνικὴ οἰκογένεια μεταμορφώθηκε μὲ τὴν ἀναγνώριση τῶν προσωπικῶν δικαιωμάτων, ὁ ὑπερβολικὸς τόνος ποῦ δόθηκε στά ἄτομα κατάστρεψε πολὺ ἢ λίγο αὐτὸ ποῦ χορηγεῖ τὴν ἐστία. Πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, κάθε ἐστία εἶχε τὴ δική της μορφὴ καί ὑπόσταση: ἢ μιά ἦταν γνωστὴ γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ παράδοση τῆς γονιμότητος ἢ ἄλλη γιὰ παραδόσεις ἐντιμότητος. Ἡ ἐξαφάνιση τῆς κεντρικῆς μορφῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογένειας ἐξαφάνισε ἐπίσης αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς οἰκογενειακῆς παραδόσεως, αὐτὸ τὸ κοινὸ συναίσθημα σὲ ὅλα τὰ μέλη. Ἡ ἐστία μπορεῖ στὸ ἐξῆς νά χαρακτηρίζεται πρὶν ὅσον ὡς τόπος συλλογικῆς καί ἀτομικῆς ζωῆς καί λιγότερο τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς.

Ἡ θέσις τῆς γυναίκας καί τῆς μητέρας

Ἡ γυναίκα καί πρὶν, ἀλλὰ καί μετὰ τὸν πόλεμο, ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ νοικοκυριοῦ. Ἡ θέσις τῆς γυναίκας τοῦ ἀρχηγοῦ καί τῆς γυναίκας τῶν ἀγοριῶν ἦταν ἐξαιρετικὰ χαμηλὴ στήν παλαιὰ Ἰαπωνικὴ οἰκογένεια. Σὲ πολλὰς περιοχὰς τῆς χώρας, ὁ ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας καί ὁ πρωτότοκος γιὸς ἔτρωγαν τὸ φαγητὸ τοὺς σὲ εἰδικὸ δωμάτιο, σὲ μιά γωνιά τῆς ὑποδοχῆς, ἐνῶ οἱ γυναῖκες ἔτρωγαν μὲ τίς ὑπηρέτριες σὲ χωριστὸ δωμάτιο. Καί ὅμως, ἡ γυναίκα τοῦ ἀρχηγοῦ ἦταν ὑπεύθυνη γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ νοικοκυριοῦ.

Στὴ μεταπολεμικὴ Ἰαπωνία, εὐρύτατα δημοκρατικὴ, δὲν ὑπάρχουν πιά τέτοιες διακρίσεις. Ἀλλὰ μόλις στὸ 20% τῶν Ἰαπωνικῶν ἐστιῶν, ἡ γυναίκα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογένειας τρῶει τὸ ἴδιο φαγητὸ μὲ τὰ ἄλλα μέλη. Ἀπὸ τὴν πολὺχρονη συνήθεια τοῦ δουλικοῦ παρελθόντος, οἱ Ἰαπωνίδες γυναῖκες εἶναι τόσο πολὺ ἐμποτισμένες ἀπὸ τὸ δουρικὸ πνεῦμα, ὥστε ἔχουν ἓνα συναίσθημα ἐνοχῆς γιὰ ὅ,τι δὴποτε κάνουν καί γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἀκόμη. Θεωρεῖται ἐπίσης ἐξαιρετικὰ ἠθικὸ τὸ νά θυσιάζωνται οἱ γυναῖκες, σύζυγοι ἢ μητέρες, γιὰ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας. Ἡ νοικοκυρὰ ὀφείλει νά ἐξοικονομῇ τὰ πράγματα ἔτσι, ὥστε νά καλύπτῃ ὅλα τὰ βάρη μὲ τὰ χρήματα ποῦ τῆς δίνει ὁ σύζυγός της, ἀδιάφορο ἂν αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ ἢ ὄχι. Ἄν αὐτὴ θέλῃ νά εἶναι καλοντυμένος ὁ σύζυγός της καί τὰ παιδιὰ της καλαναθρεμμένα, δὲν ἔχει παρὰ νά περιορίσῃ τὰ δικά της ἐξοδα. Ἀλλοτε, ἡ γυναίκα ἐκάλυπτε τὸ οἰκονομικὸ ἔλλειμμα τοῦ νοικοκυριοῦ πουλώνοντας τὰ ὑπάρχοντά της, ζητώντας τὴ βοήθεια τῶν γονέων τῆς κερδίζοντας μερικὰ χρήματα ἀπὸ μιά ἐξωσπιτικὴ ἐργασία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, δοκιμάζουν κάποια ἱκανοποίηση, γιὰτὶ μέσα στήν κοινωνικὴ αὐτὴ ζωὴ ἀποκτοῦν περισσότερες ἐξωτερικὲς πληροφορίες καί ἓνα συναίσθημα προσωπικῆς ἀξίας. Ἡ δουλειὰ ὅμως αὐτὴ προσκρούει σὲ μερικὲς δυσκολίες. Οἱ γυναῖκες π.χ. ποῦ ἐργάζονται ἐξωσπιτικά, δὲν ἔχουν πῶς νά ἐξασφαλίσουν τὴ φύλαξη τῶν παιδιῶν τους.

Ποιὸς κατέχει τὴν ἐξουσία;

Στὴν οἰκογενειακὴ ἀγωγή, τὸ κύρος μεταβιβάστηκε ἀπὸ τὸν πατέρα στὴ μητέρα καί ἡ θέσις τοῦ πατέρα ἄλλαξε. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἡ γυναίκα ἀπόκτησε μὲ τὸ νέο σύνταγμα ἴσα δικαιώματα μὲ τὸν σύζυγό της, ἀπόκτησε σιγὰ σιγὰ τὴ συνήθεια νά ἐκφράζῃ τὴν προσωπικὴ τῆς γνώμη στὰ προβλήματα τοῦ σπιτιοῦ, καί νά τὴν ὑποστηρίξῃ, ἐνῶ ἄλλοτε εἶχε τυφλὴ ὑπακοὴ στὸν σύζυγο.

Τὸ δημόσιο πνεῦμα ἐξοικειώθηκε μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου στὴ νέα αὐτὴ ἀντίληψη τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας, ποῦ μοιράζει τὴν ἐξουσία μεταξὺ τοῦ ἀντρα καί τῆς γυναίκας. Ἡ γνώμη τῆς μητέρας ἔχει ἰδιαίτερη ἐπίδραση στήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Ἐνας στενότερος σύνδεσμος σφύρηλα-τήθηκε μεταξὺ τῆς μητέρας καί τῶν παιδιῶν της, ποῦ βρίσκονται σὲ ἀδιάκοπη ἐπαφή, ἐνῶ ὁ πατέρας σὲ πολλὰς περιπτώσεις δὲν ἐπιστρέφει στὸ σπίτι παρὰ μόνο γιὰ νά κοιμηθῇ, ἀφοῦ ἐργάζεται ὅλη τὴν ἡμέρα γιὰ νά ζήσει τὴν οἰκογένειά του. Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς νέους πατέρες μοιράζονται μὲ τὴ γυναίκα τοὺς τίς φροντίδες γιὰ τὰ παιδιά. Οἱ πολὺ ἡλικιωμένοι πατέρες, ἐπειδὴ κατέχουν διευθύνουσα θέσις στὰ ἐπάγγελματά τους, ἀπασχολοῦνται πολὺ καί ὅταν ἐπιστρέφουν στὸ σπίτι, καί ἀφίνουν τὴν ἀγωγή στὰ χέρια τῶν γυναικῶν τους. Στὴ σημερινὴ Ἰαπωνικὴ οἰκονομία, ὁ μισθὸς τοῦ πατέρα δὲν εἶναι, κατὰ μέσον ὁρο ἀρκετὸς γιὰ νά καλύψῃ τίς ἀνάγ-

κες του σπιτιού· αυτό παρατηρείται πιο πολύ ακόμη στις οικογένειες. που επιδιώκουν κάποια κοινωνική προαγωγή των παιδιών τους. Λένε συχνά ότι ο πατέρας υποβιβάστηκε από αρχηγός της οικογένειας σε σιτιστή, και δεν είναι πια παρά ένας φιλοξενούμενος ξένος.

Αυτή η κατάσταση έχει απήχηση και στους πατέρες που ήταν διαφορετικά μαθημένοι, και στα παιδιά, που παραπονούνται συχνά για την απουσία του πατέρα. "Αλλά παιδιά ζητούν από τους πατέρες των να μην πίνουν πολύ. Αυτές οι εύχες όμως εκφράζουν τον βαθύ σεβασμό για τον πατέρα, κοντά στον οποίο το παιδί επιθυμεί να βρή την τελειότητα.

Εδώ γεννᾶται το ἑρώτημα: Είναι η μητέρα μορφωμένη για να εξασκήση την οικογενειακή αυτή αγωγή; Σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι ακόμη έτοιμη. "Ενας σοβαρός λόγος της ακαταλληλότητός της είναι, ότι η τωρινή αγωγή είναι έντελως διαφορετική από εκείνη που ἔλαβε ή ἴδια. "Όταν το παιδί της ἀπαντᾷ: «Βρίσκεσαι ακόμη με τις αντιλήψεις της παλιάς εποχής», εκείνη δεν είναι αρκετά βεβαία για να ἀπαντήσει. Και ἐπειδή της λείπει η ἐμπιστοσύνη στον ἑαυτό της, ἔχει την τάση να ἀπευθύνεται πιο πολύ στη σχολική αγωγή, για να πειθαρχήσει τα παιδιά και να ἀναλάβει η ἴδια την εὐθύνη. "Η μεταπολεμική όμως σχολική αγωγή στην Ἰαπωνία παρουσιάζει βαθύτατες ἀλλαγές στις μεθόδους και στο περιεχόμενο με την ἐπίδραση των Ἡνωμένων Πολιτειῶν και, ὅπως είναι φυσικό, ἡ συμπεριφορά των δασκάλων ἀπέναντι των μαθητῶν ἄλλαξε ἐπίσης ριζικά.

Οἱ γονεῖς καὶ τὸ σχολεῖο

Τὰ προγράμματα ἀφιερώνουν λίγες ὥρες για την ἠθική αγωγή· ὁ περισσότερος χρόνος ἑοδεύεται στη διδασκαλία τῶν διαφόρων γνώσεων καὶ οἱ δασκάλοι φρονοῦν ὅτι ἡ πειθαρχία πρέπει νὰ μαθαίνεται πιο πολύ στο σπίτι παρά στο σχολεῖο. Για τὴ συνεργασία γονέων καὶ δασκάλων πολὺ λίγοι ἐνδιαφέρονται. Πολλοὶ δασκάλοι ἔχουν στραβὴ ἀντίληψη μιᾶς δημοκρατικῆς αγωγῆς καὶ ἀφήνουν τὰ παιδιά ἐλεύθερα στὸν ἑαυτό τους. Οἱ γονεῖς πάλι ἀπὸ τὴ δική τους πλευρά, λησμονοῦν τὴ σπουδαιότητα τῆς πειθαρχίας καὶ δὲν σκέπτονται παρά τὴ διδασκαλία ποὺ θὰ ἐπιτρέψει στὰ παιδιά νὰ φοιτήσουν σὲ σχολεῖα ἀνωτέρου βαθμοῦ.

Στὴν Ἰαπωνία ἡ προαγωγή τῶν θέσεων καὶ τῶν μισθῶν ἐξαρτᾶται πιο πολύ ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση τοῦ καθενὸς καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας. Δύσκολα μπορεῖ νὰ φθάσει σὲ ὑψηλὴ θέση χωρὶς νὰ ἔχη πανεπιστημιακοὺς τίτλους, καὶ ἂν ἀκόμη παρουσιάζει προσωπικὲς ἱκανότητες. Ἀπαιτεῖται τὸ ἀπολυτῆριο ὀρισμένων Σχολῶν γιὰ τὴ θέση τοῦ Διευθυντοῦ στὴ Διοίκηση, τὴ Βιομηχανία, στὴν Τράπεζα. "Όταν εἰσχωρήσει κανεὶς σὲ μιὰ διοικητικὴ θέση, ἐξασφαλίζει πια μιὰ ζωὴ ἀνετη γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ. Καὶ δυστυχῶς πολλοὶ γονεῖς σκέπτονται ὅτι ἡ εἴσοδος στὶς ὀρισμένες αὐτὲς σχολὲς θὰ ἐξασφαλίσῃ στὰ παιδιά τους τὴν πιο εὐτυχισμένη ζωὴ. Οἱ μητέρες φαντάζονται ὅτι ἔχουν χρέος νὰ ἐξωθοῦν κάθε μέρα τὰ παιδιά τους στὶς σπουδὲς τους, γιὰ νὰ φθάσουν σ' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα.

Τὰ ἐλαττώματα τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ἀντιλήψεως περὶ τῶν φημισμένων σχολῶν καὶ τῆς ὁργανώσεώς των, ἔχουν ἀντιληφθῇ σήμερα πολὺ μεγάλοι οἰκονομολόγοι με προοδευτικὸ πνεῦμα, ἀλλὰ αὐτοὶ ἀποτελοῦν ἀκόμη τὴν ἐξαίρεση.

Ἡ σχολικὴ αὐτὴ ὁργάνωση ἔχει τὸ συμπληρωματικὸ ἐλάττωμα ὅτι

χωρίζει σὲ πολλὰς περιπτώσεις τὶς οἰκογένειες. "Όταν ὁ πατέρας εἶναι ὑποχρεωμένος ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἐργασίας του νὰ ὑπηρετῇ σὲ μακρινὸ μέρος, ζῇ συνήθως μόνος του, γιὰ νὰ μποροῦν τὰ παιδιά νὰ διατηρήσουν τὴ θέση, ποὺ με τὴν τὴν δυσκολία πέτυχαν σ' ἓνα ἀπὸ τὰ «καλὰ σχολεῖα». "Ο χωρισμὸς αὐτὸς ἔχει βαρεῖες συνέπειες γιὰ τὶς οἰκογένειες, γιὰ τὴν ψυχικὴ ὑγεία τοῦ πατέρα, τῆς μητέρας καὶ τῶν παιδιῶν. Μερικὲς μητέρες δοκιμάζουν νὰ μοιραστοῦν μεταξὺ συζύγου καὶ παιδιῶν, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλο. Κανένα περιθώριο δὲν μένει γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ χαρακτήρα μέσα στὸ σημερινὸ ἀμάλγμα τῶν Ἰαπωνικῶν καὶ ἀμερικανικῶν ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων.

Ἐξαφανισμὸς τῆς πειθαρχίας: γιὰ ποιούς λόγους;

Ἡ Ἰαπωνία ἦταν πάντοτε ἡ χώρα τῆς αὐστηρῆς πειθαρχίας. Στὴν παλιὰ ἐποχὴ ἡ ὑπόληψη βασιζόταν πρὸ πάντων ἐπάνω στὴν τιμὴ. Γιὰ ποῖο λόγο ὁ παραδοσιακὸς σεβασμὸς τοῦ Ἰαπωνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν πειθαρχία ἔσβησε μετὰ τὸν πόλεμο; "Ενας ἀπὸ τοὺς κύριους λόγους εἶναι ἀσφαλῶς ἡ μερικὴ μεταρρύθμιση τοῦ σχολικοῦ συστήματος τῆς αγωγῆς, ποὺ ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸ πρότυπο.

Στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖς ἡ οἰκογενειακὴ πειθαρχία στηρίζεται ἀπὸ τὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία σὲ μιὰ σταθερὴ θρησκευτικὴ πίστη. Τὰ μικρὰ παιδιά παιδισκιοῦνται ἔτσι, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ συγκεντρώνουν γρήγορα μερικὲς εὐθύνες. Πολλὲς ἀμερικανικὲς οἰκογένειες ἐφαρμόζουν αὐστηρὴ πειθαρχία. Τὸ σχολεῖο ἐπομένως δέχεται τὰ παιδιά πειθαρχημένα ἤδη ἀπὸ τὸ σπίτι. Τὰ παιδιά ἐκεῖ ἔχουν συνηθίσει νὰ ἀποκτοῦν τὶς ἐμπειρίες τους, νὰ κρίνουν μόνον τους, χωρὶς νὰ κατευθύνωνται ἀδιάκοπα ἀπὸ τοὺς ἐνηλίκους.

Στὶς Ἰαπωνικὲς οἰκογένειες οἱ ἐνήλικοι φέρονται στὰ παιδιά τῆς προσχολικῆς ἡλικίας σὰν σὲ «προσκαλεσμένους», με πολλὴ ἐπιφύλαξη καὶ στοργή. Ἡ ὑπερπροστατευτικὴ αὐτὴ τάση πρὸς τὰ ἀσθενικὰ καὶ καχεκτικὰ παιδιά ἐπιτείνεται ἀκόμη ἀπὸ τὴν Ἰαπωνικὴ συνήθεια νὰ θεωρῇ τὸ παιδί ὡς πολὺτιμο ἀγαθὸ, ποὺ πρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ διαδοχὴ τῆς οἰκογένειας.

Ἡ συνήθεια αὐτὴ ἐπέζησε καὶ μετὰ τὸν πόλεμο. Σ' αὐτὴ προστίθεται ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἀποστέρηση μπορεῖ νὰ παραγάγῃ διαταραχὰς τοῦ χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ στὸν ἐκτροχιασμὸ, τὰ παιδιά γίνονται ἐγωκεντρικά, χωρὶς νὰ ἔχουν ἐφοδιασθῇ προκαταβολικὰ με καθωρισμένα κριτήρια γιὰ νὰ κρίνουν τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ. Δὲν τὰ συνηθίζουν στὸν ἔλεγχον τοῦ ἑαυτοῦ τους.

Τὰ Ἰαπωνικὰ παιδιά, ποὺ πέρασαν ἔτσι τὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ οἰκογένεια, μπαίνουν στὸ βασικὸ σχολεῖο ἀμερικανικοῦ τύπου, ὅπου ἡ αγωγή στηρίζεται στὴν προσωπικὴ πείρα τῶν παιδιῶν. Στὴ σημερινὴ λοιπὸν Ἰαπωνία δὲν ὑπάρχει πια περίοδος, ὅπου τὸ παιδί μορφώνεται σὲ μιὰ αὐστηρὴ πειθαρχία.

Πρὸς μιὰ νέα ἐξέλιξη.

Μὲ τὴν αὔξηση τῶν διεθνῶν ἀλλαγῶν, εἶναι ἀναπόφευκτο σήμερα γιὰ τὸ Ἰαπωνικὸ ἔθνος νὰ συμμορφωθῇ με τὸ διεθνὲς πνεῦμα. Εἴκοσι χρόνια μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, τὸ συμβούλιο τῆς Ἐκπαιδεύσεως μελετᾷ σήμερα τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς νέας αγωγῆς γιὰ νὰ μὴ ῥέσῃ νὰ ἀνανεώσῃ τὶς κύριες γραμμές.

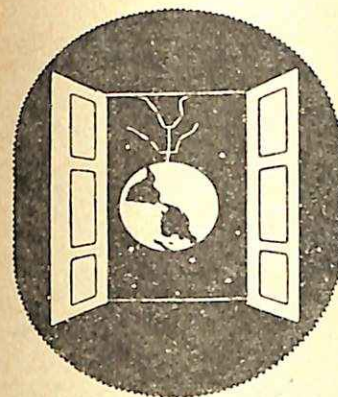
Ἡ νέα ἀγωγή κατέστησε τὰ παιδιά δραστήρια καὶ ἱκανὰ νὰ σκέπτονται μόνον. Τὰ ἐφώτισε μὲ τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκφράζονται μὲ κοινωνικὸ πνεῦμα. Μὲ βάση ὅλα αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικά, ξεκινήσαμε τὴν ἐργασία γιὰ νὰ παρουσιάσωμε στὴ νεολαία τὴν εἰκόνα τοῦ «ἀνθρώπου τοῦ καλοῦ».

Οἱ νέοι παρουσιάζουν ἰσχυρὴν ἀπόκλιση ἀπὸ τὶς παραδόσεις. Τὰ παιδιά δὲν διδάσκονται οὔτε περὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ χάρτη τῆς ἀγωγῆς, ποὺ ἀποτελοῦσε τὴν βάση τῆς προπολεμικῆς ἀγωγῆς, οὔτε γιὰ τὴν ἱστορία τῆς χώρας των. Οἱ νέοι ἀπόκτησαν τὴ συνήθεια νὰ καταφρονοῦν ὅλες τὶς παραδόσεις. Αὐτό, εἶναι ἀλήθεια, ἔχει μιὰ θετικὴ ἀξία καὶ προσωπικὰ νομίζω ὅτι εἶναι καλὸ γιὰ τὴν Ἰαπωνία. Ἀλλὰ ὀφείλω νὰ ἀναγνωρίσω ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει παραγίνει μὲ τὴν ἰσχυρὴ τάση τῶν νέων νὰ ἀρνοῦνται κάθε ἀξία στὰ πράγματα, ἀπλῶς καὶ μόνο γιατί προέρχονται ἀπὸ τὴν παράδοση.

Τώρα τελευταία ὅμως, μερικὲς ἰαπωνικὲς ἀξίες καὶ παραδόσεις, ἡ ἀπλότητα π.χ. τῆς ζωῆς, ποὺ ἐκτιμοῦν οἱ ξένοι ἐπισκέπτες, ξανάδωσαν κάποιαν αἴγλη στὶς καλὲς πλευρὲς τῆς ἰαπωνικῆς ζωῆς. Αὐτὸ ἐκφράζεται πρὸ πάντων στὰ ἔργα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐνδυμασίας καὶ πῶς πολὺ στὶς παραδοσιακὲς ἀσχολίες. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οἱ νέοι δὲν ἔχουν πιά συνείδηση τῶν οἰκογενειακῶν τους εὐθυνῶν. Εἶναι βέβαια πολὺ καλὸ, ὅτι τὸ ἄτομο ἀπόκτησε τὴν αὐτονομία του. Εἶναι κανεὶς εὐτυχέστερος, ὅταν δὲν εἶναι πολὺ στενὰ δεμένος μὲ τὴν οἰκογένεια. Ἀλλὰ ἡ διάρρηξη τῶν δεσμῶν μὲ τὴν παραδοσιακὴ οἰκογένεια φαίνεται ὅτι δημιούργησε πολλὰς νέες ἐστίες στὴ σημερινὴ Ἰαπωνία, ποὺ δὲν ἔχουν πιά τὴν παλιὰ μορφή παρὰ μόνον κατ' ὄνομα. Τὰ παιδιά δὲν εὐγνωμονοῦν πολὺ τοὺς γονεῖς, γιατί τοὺς θεωροῦν ὅτι ἐνεργοῦν ἀπὸ καθῆκον, ἐπειδὴ συναισθάνονται ὅτι εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴ γέννησή τους.

Στὶς πόλεις, οἱ γυναῖκες, θεωροῦν ὅτι τὰ παιδιά ὀφείλουν νὰ ἀσχολοῦνται γιὰ τὴ σχολικὴ τους ἐργασία. Τὰ παιδιά δὲν ἐξαναγκάζονται σὲ καμιὰ πειθαρχία ὡς μέλη τῆς οἰκογένειας καὶ μεγαλώνουν χωρὶς συνείδηση τοῦ τί εἶναι μιὰ οἰκογένεια. Οἱ νέες μητέρες φαίνονται ὅτι δὲν καταλαβαίνουν τὶς συνέπειες αὐτοῦ τοῦ ζητήματος. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, θεωρεῖται πολὺ καλὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γυναίκα δὲν ἔχει πιά τὴ δουλικὴ θέση ἀπέναντι τῆς πενθερᾶς τῆς, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ τὸ νέο ζεῦγος δημιούργησε τὴ δική του ἐστία. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀπονέμεται κανένας σεβασμὸς στὴν πενθερά. Ἄν στὴν ἐπαρχία ἡ πενθερά φαίνεται ὅτι διατηρεῖ ἐξουσία ἀνώτερη ἀπὸ τὴ νύμφη τῆς, στὶς μεγαλοπόλεις πιστεύουν ὅτι ἡ νύμφη κατέχει ἤδη κυρίαρχη θέση συγκριτικὰ μὲ τὴν πενθερά τῆς.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνόρθωση τῆς Ἰαπωνίας μετὰ τὸν πόλεμο λένε ὅτι ἔκανε κατάπληξη στὸν κόσμον. Ἡ τόσο ραγδαία αὐτὴ ἀνάπτυξη εἶχε μεγάλην ἐπίδραση στὴν οἰκογενειακὴ ζωή. Ἡ ζωὴ ἔγινε πολὺ ἄνετη ἀλλὰ μόνο γιὰ κείνους ποὺ ἔχουν χρήματα. Λίγες ἐστίες μποροῦν νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ μόνο τὰ ἔσοδα τοῦ συζύγου. Οἱ μητέρες ζητοῦν ἐργασία ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι κατὰ τὴν ἀπουσία τῶν γονέων, πηγαίνουν στὸ σχολεῖο καὶ φέρνουν μαζί τους τὸ κλειδί. Καὶ αὐτὸ γίνεται ὄχι μόνο στὶς πόλεις. Καὶ σ' αὐτὰς τὶς ἀγροτικὰς περιοχὰς πολλοὶ καλλιεργητὲς προσελκύονται ἀπὸ τὴν εὐτυχία τῶν ἐργαστασίων. Αὐτὸ σημαίνει μεγάλη ἔλλειψη τῶν ἐργατικῶν χερῶν καὶ οἱ μητέρες ἀναγκάζονται νὰ ἐργάζονται στοὺς ἀγροὺς ὅλη τὴν ἡμέρα ὥπως οἱ ἄντρες. Τὰ παιδιά μένουν μόνο στὸ σπίτι καὶ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη μιὰ ὑπηρεσία γιὰ νὰ τὰ φροντίζη. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρὰ προβλήματα τῆς τωρινῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Σχέδιον ἀναδιοργανώσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος

Κατὰ τὰ ἔτη τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, συνετελέσθη εἰς μεγάλην κλίμακα ἡ σοσιαλιστικὴ βιομηχανοποίησις τῆς χώρας καὶ ἐδημιουργήθη ἡ ἐγγχωρία βαρεῖα βιομηχανία. Ἐπραγματοποιήθη ἡ σοσιαλιστικὴ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Σημαντικῶς ἀνῆλθε τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ἐργαζομένων. Συντελεῖται ἐπιτυχῶς ἡ σοσιαλιστικὴ ἐκπολιτιστικὴ ἐπανάστασις. Ἡ Βουλγαρία εἰσέρχεται εἰς νέαν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς τῆς ἀναπτύξεως. Εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν μεγαλώνει ἀκόμη περισσότερο ὁ ρόλος τῶν σχολείων καὶ τῶν ἀνωτάτων λαϊκῶν ἰδρυμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκπαιδεύονται καὶ δημιουργοῦνται τὰ στελέχη τῆς σοσιαλιστικῆς οἰκοδομήσεως.

Μετὰ τὸ 1944 συνετελέσθη πράγματι εἰς τὴν Βουλγαρίαν πλήρης δημοκρατικοποίησις τῆς λαϊκῆς παιδείας. Τὰ παιδιά τῶν ἐργαζομένων ἔχουν τώρα πλήρη δυνατότητα νὰ ἐκπαιδεύωνται, νὰ ἀναπτύσσουν τὰς ἱκανότητάς καὶ τὰ ταλέντα των. Ἡδη ἐξησφαλίσθη ἡ ἐκπαίδευσις ὅλων τῶν παιδιῶν ἕως 15 ἐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν γυμνασίων καὶ τῶν μέσων εἰδικῶν σχολῶν ἡυξήθη μετὰ τὸ 1944 ἀπὸ 196 εἰς 541. Εἰς τὰ διάφορα εἶδη μέσων σχολῶν ἐκπαιδεύονται ἐφέτος 232.000 περίπου νέοι ἢ δύο φορές περισσό-

Ἐπαύεσις τῆς ἐγκληματικότητος τῶν νέων.

Στὴ σημερινὴ ἀστικὴ ζωὴ περιβάλλεται κανεὶς ἀπὸ πολυάριθμα ἀντικείμενα, ποὺ θέλει νὰ ἀποκτήσῃ. Ἡ νεολαία, ποὺ δὲν διδάχτηκε ἀπὸ τὴν παιδικὴν αἰῶνα τὴν πειθαρχίαν καὶ τὸν αὐτοέλεγχον, δὲν ἔχει οὔτε ἀρκετὸ χρῆμα νὰ ἀγοράσῃ, οὔτε ἰσχυρὸ χαρακτήρα γιὰ νὰ ἀντισταθῇ στὴν ἐπιθυμίᾳ τῆς κτήσεως. Ἀπ' αὐτὸ προέρχεται κάποια αὐξήσις τῆς παρεκτροπῆς τῶν νέων. Ἀντίθετα ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ἐνίσχυσε τὶς θρησκευτικὰς δυνατότητας. Τὰ παιδιά ἔχουν ἀποκτήσει στὸν τομέα αὐτὸν μιὰ θαυμάσια φυσικὴ ἐξέλιξη καὶ ἡ σεξουαλικὴ τους ἀνάπτυξη παρουσιάζει μιὰ γοργὴ ἐπιτάχυνση.

Mme Isoko Hatano
Academie des Mères Hahaojagakuen, Tokyo

τεροι ἐν συγκρίσει μὲ τὸ 1939. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων ἀπὸ 5 μέχρι τὸ 1944 ἠυξήθη εἰς 20 καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ἀντιστοίχως ἀπὸ 10.000 εἰς 40.550 φοιτητὰς. Εἰς τὴν λαϊκὴν οἰκονομίαν καὶ εἰς τὸν ἐκπολιτιστικὸν τομέα ἐργάζονται τῶρα πλέον τῶν 99.000 ἐιδικῶν μὲ ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν, ἐκ τῶν ὁποίων 68.700 κατηρτίσθησαν μετὰ τὸ 1944. Ἐκτὸς τούτων μετὰ τὸ 1944 κατηρτίσθησαν 124.000 ὡς μέσα τεχνικὰ στελέχη. Εἰς τὰ διάφορα εἶδη σχολείων ἐκπαιδεύονται τῶρα πλέον τῶν 1.300.000 παιδιῶν καὶ νέων, δηλαδὴ ἓνας πολίτης εἰς τοὺς ἑξ. Ἐξ ἄλλου, μέγα μέρος τῶν ἐργαζομένων τελειοποιεῖ τὴν εἰδικότητά του καὶ τὴν πολιτιστικὴν του ἀνάπτυξιν εἰς τὰ διάφορα τμήματα καὶ φροντιστήρια, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, τὰ ἱδρύματα καὶ τὰς κοινωνικὰς ὁργανώσεις.

Παρά τὰς ἐπιτυχίας εἰς τὸν τομέα τῆς παιδείας, αὐτὴ καθυστερεῖ ἐν σχέσει μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς καὶ τὴν σοσιαλιστικὴν οἰκοδόμησιν. Ἡ ἐκπαίδευσις δὲν συνδέεται μὲ τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν κοινωνίαν εἶναι κύριος ὁρος διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν, διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν, διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν μὲ τεχνικὰς γνώσεις διὰ τὰς ἐργατικὰς τῶν ἱκανότητας καὶ διὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν γενικὴν παραγωγὴν μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκπαιδεύσεώς των.

Ἀκόμη δὲν ἐξηλείφθη ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ἀντίθεσις πού ὑφίστανται μετὰ τῶν κοινῶν κλασικῶν καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὰς βασικὰς αἰτίας διὰ τὸν ἀπότομον διαχωρισμὸν καὶ τὴν ἀντίθεσιν μετὰ τῆς διανοητικῆς καὶ σωματικῆς ἐργασίας εἰς τὸν καπιταλισμὸν.

Ἡ κυρία ἀνεπάρκεια εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων εἶναι ὁ μὴ ἱκανοποιητικὸς σύνδεσμός των μὲ τὴν παραγωγὴν. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν φοιτητῶν εἶναι εἰς μεγάλον βαθμὸν θεωρητικὴ ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν πρᾶξιν. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν ὕλικόν ἔχει πολλὰς καὶ περιττὰς λεπτομερείας καὶ διάφορα πεπαλαιωμένα σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχασαν πλέον τὴν ἀξίαν των. Βασικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ νέοι κλάδοι τῆς ἐπιστήμης δὲν διδάσκονται εἰς τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχουν μεγίστην σημασίαν διὰ τὸ μέλλον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν καταρτιζομένων πολιτικῶν μηχανικῶν καὶ τεχνικῶν δὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὰς συνεχῶς αὐξανόμενας ἀνάγκας τῆς λαϊκῆς οἰκονομίας.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τ' ἀνωτέρω, τὸ Κ. Κ. τῆς Βουλγαρίας καὶ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τῆς Λ. Δ. τῆς Βουλγαρίας προτείνουν παλλαϊκὴν συζήτησιν διὰ τ' ἀκόλουθα βασικὰ σημεῖα διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ διὰ τὸν στενότερον σύνδεσμον τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεολαίας μὲ τὴν ἐργασίαν.

1. Διὰ τὴν μέσων ἐργατικὴν πολυτεχνικὴν ἐκπαίδευσιν

Νὰ γίνῃ βασικὴ ἀναδιοργάνωσις τοῦ μέχρι τοῦδε σχολείου καὶ νὰ δημιουργηθῇ νέος τύπος σχολείου διαρκείας 12 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον νὰ ἐνώνῃ τὰς θετικὰς πλευρὰς τῶν κοινῶν κλασικῶν καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν ἐπὶ τῆς πολυτεχνικῆς παραγωγικῆς βάσεως. Τὸ νέον σχολεῖον θὰ εἶναι τὸ μέσον σχολεῖον κοινῆς κλασικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐργατικοπολυτεχνικὸν σχολεῖον παραγωγικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐκτὸς τούτου, τὸ σχολεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ δίδῃ τὸν ἀπαραίτητον γενικὸν καταρτισμὸν διὰ τὴν ἐργασίαν εἰς τὸν τομέα τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ νέον μέσον σχολεῖον πρέπει νὰ ἐξασφαλίζῃ εἰς τοὺς νέους καὶ τὰς νεάνιδας ὁλοκληρωμένην ἀνάπτυξιν: εὐ-

ρεῖαν γενικὴν μόρφωσιν, πολυτεχνικὸν καὶ ἐπαγγελματικὸν καταρτισμὸν, ἐργατικὴν, φυσικὴν, αἰσθητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀγωγὴν.

Ἡ μέση ἐργατικὴ πολυτεχνικὴ ἐκπαίδευσις θὰ ἔχῃ δύο βαθμοὺς: τὴν βασικὴν ἐκπαίδευσιν (δηλαδὴ τὴν ὅχι πλήρη μέσων ἐκπαίδευσιν) καὶ τὴν μέσων ἐκπαίδευσιν. Ἡ βασικὴ ἐκπαίδευσις θὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὴν πρώτην τάξιν καὶ θὰ τελειωσῇ εἰς τὴν 8ην ἢ εἰς τὴν 9ην τάξιν.

Πρέπει νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα ἐστὶ, ὥστε τὸ ὕλικόν τῶν προγραμμάτων νὰ κατανεμηθῇ ὀρθῶς, νὰ γίνῃ βασικὴ γενικὴ πολυτεχνικὴ κατάρτισις τῶν νέων καὶ νὰ καλλιεργηθοῦν ἐπίσης εἰς αὐτοὺς συνήθειαι διὰ νὰ δύνανται νὰ συνεχίσουν τὴν ἐκπαίδευσιν των εἰς τὰ μέσα ἐργατικὰ· πολυτεχνικὰ. ἐιδικὰ καὶ ἐπαγγελματικὰ· τεχνικὰ σχολεῖα ἢ νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν παραγωγὴν.

Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν βασικὴν σχολὴν πρέπει νὰ συνδέεται μὲ τὴν πρακτικὴν ἐργασίαν εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ ἐρευνητικὰ πεδία. Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ συμμετάσχουν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς κοινωνικῶς χρησίμου ἐργασίας.

Ἡ ἐργατικὴ ἀγωγή τῶν νεανίδων πρέπει νὰ συνδέεται μὲ τὴν ιδιότητά των ὡς γυναικῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ Ἐκπολιτισμοῦ πρέπει νὰ λαμβάνῃ μέτρα διὰ τὴν πλήρη πραγματοποίησιν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἑπτατάξιου φοιτήσεως καὶ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον καὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς ὀκτατάξιου ἢ ἔννεατάξιου φοιτήσεως.

Ὁ δεύτερος βαθμὸς τοῦ μέσου ἐργατικοῦ· πολυτεχνικοῦ σχολείου θὰ ἔχῃ τρεῖς ἢ τέσσερις τάξεις ἀπὸ τὴν 8ην (9ην) ἕως τὴν 12ην τάξιν.

Εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τοῦ μέσου σχολείου θὰ διδάσκωνται αἱ βάσεις τῶν ἐπιστημῶν διὰ νὰ ἐπεκταθῇ ὁ πολυτεχνικὸς ὀρίζων τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὰς ἀπαραίτητους τεχνικὰς γνώσεις. Ταυτοχρόνως μέσῳ τῆς παραγωγικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς συστηματικῆς παραγωγικῆς ἐργασίας θὰ ἐξασφαλισθῇ δυνατότης, ὥστε κάθε μαθητὴς μετὰ τὸ πέρας τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως νὰ μπορῇ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του εἰς τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν παραγωγικὴν εἰδικότητα μαζικῆς ἐφαρμογῆς.

Ἀναλόγως μὲ τὸν οἰκονομικὸν χαρακτῆρα τῆς περιοχῆς καὶ τὰς σημερινὰς καὶ μελλοντικὰς ἀνάγκας, τὰ μέσα σχολεῖα πρέπει νὰ ἔχουν διάφορον χαρακτῆρα: βιομηχανικά, ἀγροτικά, οἰκοδομικά κ.ά.

Ἡ παραγωγικὴ ἐκπαίδευσις τῶν μαθητῶν νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὴν 10ην τάξιν. Ἡ ἐργασίμος ἡμέρα εἰς τὴν παραγωγικὴν ἐκπαίδευσιν νὰ εἶναι π.χ. τέσσερις ὥρες σωματικῆς ἐργασίας, εἰς τὴν 11ην τάξιν πέντε ὥρες καὶ εἰς τὴν 12ην τάξιν ἑξ ὥρες. Διὰ τὴν σταθεροποίησιν τῶν παραγωγικῶν ἱκανότητων καὶ συνηθειῶν, εἰς τὸ τέλος κάθε σχολικοῦ ἔτους νὰ ὑπάρχῃ συνεχὴς παραγωγικὴ ἐργασία.

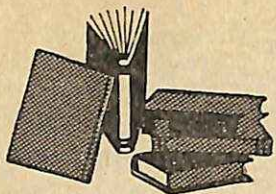
Ἡ παραγωγικὴ ἐργασία τῶν μαθητῶν νὰ διεξάγεται εἰς ἐκπαιδευτικὰ καὶ παραγωγικὰ τμήματα τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς τοὺς ἐργατικὸς ἀγροτικούς συνεταιρισμούς, εἰς τὰ κρατικὰ ἀγροκτῆματα, εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ νοικοκυριά καὶ εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν σχολείων.

Ἡ μετάβασις πρὸς τὸν νέον τύπον μέσου σχολείου ἀρχίσῃ ἤδη ἀπὸ τὸ σχολικὸν ἔτος 1960—1961 καὶ τελειῶναι μετὰ 4·5 ἔτη. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1959—60 διὰ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τὴν 9ην ἕως τὴν 11ην τάξιν εἰσῆχθη, ἤδη, μία ἐργασίμος ἡμέρα καθ' ἑβδομάδα.

Ἐβελτιώθη ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἀγωγή εἰς τὰ σχολεῖα καλῶν τεχνῶν. Εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων αὐτῶν ἐξασφαλίσθη εἰδικὴ κατάρτισις ἐπὶ τοῦ ἀντιστοίχου εἵδους καλῆς τέχνης, ἐργατικῆ καὶ κομμουνιστικῆς ἀγωγῆς.

Συνεχίζεται

Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κ. Κ. Βουλγαρίας καὶ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τῆς Λ. Δ. τῆς Βουλγαρίας.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τριανταφύλλου Παπαθεοδώρου: 'Επιτίμου Γενικού 'Επιθεωρητοῦ Στοιχειώδους 'Εκ-
παιδύσεως «Οἱ τιμωρίες τῶν Παιδιῶν».

Μέσα εἰς τὸ πλατύτερον θέμα «'Αγωγή» τῶν παιδιῶν περιλαμβάνεται καὶ εἶ-
ναι συντηρημένον μετ' αὐτὴν καὶ τὸ παιδονομικὸν μέτρον τῆς ἐπιβολῆς ποινῶν.

Τὸ μέτρον δὲ τοῦτο ἢ δὲν ἀπασχόλησεν ἐπαρκῶς τοὺς ἀρμοδίους ἢ τουλάχιστον δὲν ἡρευνήθη ὅσον ἐπεβάλλετο καὶ δὲν ἐδόθη εἰς αὐτό ἡ προσήκουσα σημα-
σία διὰ τὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα ἴσως δημιουργεῖ διὰ μίαν ὁμαλήν καὶ φυσιολογικὴν
ἐξέλιξιν τῆς προσωπικότητος τῶν παιδιῶν.

Ὁ πεπειραμένος καὶ βαθυστόχαστος τέως Γενικὸς 'Επιθεωρητὴς κ. Τριαν. Πα-
παθεοδώρου μετ' τὸ ἐσχάτως κυκλοφορήσαν περιποῦδάστον καὶ ἀξιωματικὸν βιβλίον
«Οἱ τιμωρίες τῶν παιδιῶν» ἔρχεται νὰ προσφέρῃ μίαν λίαν σημαντικὴν προσφορὰν
δι' ὅλους ὅσους ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν εἴτε γονεῖς εἴτε Διδά-
σκαλοι καὶ παιδαγωγοὶ εἶναι οὗτοι.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τυπώθηκε εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ Οἴκου
Π. Ζαχαροπούλου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 167 σελίδας καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη.

Ὁ Συγγραφεὺς, γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἐκδόσεις ἄλλων ἀξιολόγων καὶ χρησίων βι-
βλίων, ἀναλύει τὸ θέμα εἰς ὅλας τὰς πτυχὰς καὶ λεπτομερείας καὶ μετ' ὁδηγὸν
τὴν μακρὰν παιδαγωγικὴν ἐμπειρίαν του, τὴν λεπτολόγον διευρεύνει τῶν προβλη-
μάτων τῆς ζωῆς καὶ τὸ φῶς τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης παραδίδει, μετ' ὅσον σαφῆ
καὶ εὐχάριστον, εἰς τὸ πλατὺ κοινὸν τῆς 'Ελληνικῆς Κοινωνίας μίαν ἐργασίαν, ἢ
ὁποῖα μεγάλην θὰ ἀποφέρῃ βοήθειαν εἰς ὅσους ἀσχολοῦνται μετ' ὁ ἔργον τῆς ἀγω-
γῆς τῶν παιδιῶν καὶ ἰδίως εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς Διδάσκαλους.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος περιγράφει παραστατικῶτα τὰ εἴδη τῶν τιμωριῶν, ἅτινα
ἐπεβάλλοντο καὶ ἐπιβάλλονται εἰς τὰ παιδιά εἰς τὴν 'Ελλάδα, τὴν Οὐκρανίαν, τὴν
Τουρκίαν, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Πολωνίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν καὶ ἐπισημαίνει κατὰ τρῶ-
πον ἐπιστημονικῶς τεκμηριωμένον τὰς πιθανὰς ἀντιδράσεις τῶν παιδιῶν καὶ τὰ θλι-
βερά ἐπακόλουθα τῶν τιμωριῶν καὶ ὑποδεικνύει μέτρα ἀντιμετωπίσεως τούτων ψυ-
χολογημένα καὶ πρακτικῶς χρήσιμα καὶ ἀποδοτικά.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου παρουσιάζει τὴν πορείαν τῆς ψυχοσωματι-
κῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου, μετ' φιλοσοφικὴν χροιάν καὶ ἐπισημαίνει τὰ σφάλματα
εἰς τὰ ὁποῖα περιπίπτουν τὰ παιδιά καὶ τὴν διὰ ἐπανόρθωσιν τούτων ἐπιβολὴν ἀντιπα-
δαγωγικῶν καὶ ἀψυχολογητῶν ποινῶν.

Τέλος δίδει μίαν ἀδρὰν εἰκόνα τῆς πάλης τῶν παιδιῶν πρὸς αὐτοανάπτυξιν
καὶ συνιστᾷ τὴν χρησιμοποίησιν φυσικῶν τιμωριῶν διὰ τὰ σφαλόμενα παιδιά καὶ τὴν
τήρησιν σταθερῶν καὶ ψυχολογικῶν μέτρων διὰ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀποδοτικὴν ἀσκήσιν
τοῦ ἔργου τῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ τῶν παιδιῶν.

Διὰ τὰς ἠθικὰς τιμωρίας ὑπείσχεται εἰς συγκεκριμένας περιπτώσεις καὶ δίδει
ῥωμένους ὁδηγίους διὰ τὴν μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ λεπτότητος χρησιμοποίησιν
αὐτῶν, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ ἐπέρχεται βελτίωσις τοῦ παιδιοῦ καὶ οὐχὶ κατάθλιψις καὶ
ἐξουθενώσις αὐτοῦ.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐκ τῆς μελέτης τοῦ βιβλίου αὐτοῦ πολλὰς ἀμφιβολίας μας
διεσκεδάσαμεν καὶ ἔχομεν ἐν ὧσι ἕνα κώδικα σφαλμάτων καὶ τιμωριῶν τῶν παιδιῶν
τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ συμβουλευώμεθα ὁσάκις μᾶς παρουσιάζονται δύσκολοι πε-
ριπτώσεις πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐπωφελῶς προβλημάτων ἀταξιῶν τῶν παιδιῶν.

Μετ' ἐπικριτικὰ ἐπιστημονικὰ κριτήρια ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἐξῆλο δὲν βγήκε ἀπὸ
τὸν παράδεισον, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὴν κόλασιν, διότι δι' αὐτοῦ ὅχι μόνον δὲν ἐπέρχε-
ται βελτίωσις ἀλλὰ καθιστῶμεν τὰ παιδιά δυστυχῆ σὲ ὅλην τὴν ζωὴν.

Νομίζομεν ὅτι ὁ σεβαστὸς κ. Τ. Παπαθεοδώρου προσέφερε μετ' τὸ βιβλίον του
αὐτὸ μίαν πολύτιμον ὑπηρεσίαν εἰς τὴν 'Ελληνικὴν Κοινωνίαν καὶ ἕνα ἄριστον βοή-
θημα εἰς γονεῖς καὶ Διδάσκαλους, οἱ ὅποιοι φιλοδοξοῦν νὰ ἐκτελέσουν τὸ ἔργον τῆς δια-
παιδαγωγήσεως τῶν παιδιῶν κατὰ τρόπον σύμφωνον μετ' ὁ σημερινὰ δεδομένα τῆς
ἐπιστήμης καὶ νὰ δημιουργήσουν τὸν τύπον «τοῦ ἡρώϊκου ἀνθρωπισμοῦ» ὡς λίαν
ἐπιθυμητὸν ἀποφάνεται ὁ Συγγραφεὺς.

Ὁμολογῶν τὴν βίαν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς δυνάμεως τῶν μεγάλων ἀτό-
μων εἰς τὴν δημιουργίαν δουλικῆς πειθαρχίας εἰς τὰ παιδιά καὶ ἀποκαλεῖ ἐγκλη-
ματικὴν τὴν ἐκπαίδευσιν κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παιδιῶν μετ' ὁ παράλογα
ἀποκαταγωγικά παιδονομικά μέτρα.

Θεόδ. Δούκας
'Επιθ)τῆς δημοτ. σχολείων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἔλαβμε τὰ παρακάτω βιβλία:

1. Κουλούκη Γιώργου: 'Η ἀγωγή τῆς ἀ-
πλότητος.
2. Ρούσκα 'Ιωάννη: Αἱ περὶ παιδαγωγι-
κῆς ἀντιλήψεις τοῦ 'Ισοκράτους.
3. Thoidis Dimitrios: Grunderziehung
und Erwachsenenbildung in Griechen-
land.
4. Κόλλια Σήφη: 'Η ψυχολογικὴ θεώρη-
ση τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος
καὶ χριστιανικὴ ἀγωγή, σελ. 65, 'Αθή-
ναι, 1966.
5. Κόλλια Σήφη: 'Η παιδαγωγοῦσα πα-
ρουσία τῶν γονέων, σελ. 53, 'Αθήναι,
1966.
6. Κόλλια Σήφη: Τὸ ἀθλητικὸ ἦθος καὶ

τὰ ἑλληνικὰ νειάτα, σελ. 32, 'Αθήναι,
1966.

Περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες:

1. Βιβλιοθήκη γονέων, 'Ιανουάριος, ἀριθ.
βιβλίου 142.
2. 'Επιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου,
Νοέμβριος — Δεκέμβριος 1965.
3. 'Ερευνα, πολιτικὴ - οἰκονομικὴ, Δεκέμ-
βριος 1965, ἀριθ. τεύχους 108.
4. Μόρφωσις, παγκύριον ἐκπαιδευτικὸν
περιοδικόν, ἀριθ. 246 - 247.
5. Δελτίον 'Ομοσπονδίας λειτουργῶν Μέ-
σης 'Εκπαιδύσεως (ΟΛΜΕ), ἀριθ. 263.
6. Διδασκαλικὸν Βῆμα, ἀριθ. φύλ. 585.
7. 'Η φωνὴ τοῦ Βυζαντίου, Νοέμβριος -
Δεκέμβριος 1965.
8. Μαθητικὴ Πρόοδος, ἐφημ. τοῦ 5ου Δημ.
Σχολείου Α' 'Εκπαιδευτ. Περιφερείας
Τρικάλων.
9. Μαθητικὴ 'Εφημερίδα τοῦ 12]θεοῦ δη-
μοτικοῦ σχολείου Βελβενδοῦ.
10. Δελτίον 'Ελληνικῆς Βιβλιογραφίας, 'Υ-
πουργείου Προεδρ. Κυβερνήσεως, ἀρ. 11.

Νέες ἐκδόσεις τοῦ περιοδικοῦ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ 'Ακαδημίας 57 'Αθήναι 143

Μόλις ἐκυκλοφόρησε τὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΚΑΙ
BENZINEΣ. Εἶναι ἕνα πρωτότυπο βιβλιαράκι, ποὺ ἐνθουσιάζει μι-
κροὺς καὶ μεγάλους μετ' ὁ ἀπλὸ καὶ ψυχαγωγικὸ του περιεχόμενον.

Ὁ ἀναγνώστης εἰσάγεται ἀβίαστα καὶ εὐχάριστα στὰ μυστικά
τῆς ἐξαγωγῆς καὶ μεταφορᾶς τῶν πετρελαίων, ποὺ μαζί με τὸν ἡλεκ-
τρισμὸ ἀποτελοῦν τὴν τεράστια κινήτηρια καὶ ἐκπολιτιστικὴ δύναμη
τῆς σημερινῆς ἐποχῆς στὸν πλανήτη μας.

Στὴν ἀξία τοῦ ἀναγνώσματος προσθέτει ἰδιαίτερο θέλημα τὸ
πλούσια καλαίσθητη καὶ πολυχρῶμη εἰκονογράφηση.

Τὰ παιδιά τῆς Δ'. - Ε'. καὶ ΣΤ'. τάξεως τῶν δημοτικῶν μας scho-
λείων, γιὰ τὸ ὁποῖο προορίζεται, θὰ δοκιμάσουν ἐξαιρετικὴν χαρὰ
κι' ἐνθουσιασμό, ὅταν τὸ διαβάσουν.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα δρχ. 15. - καὶ εἰς τὰ γραφεῖα
τοῦ περιοδικοῦ μας ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ 'Ακαδημίας 57 Α'. ὁδὸς
τηλ. 633.461.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔ. ΒΙΒΛΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ Σχολ. Βιβλίων
Πληροφορία Δημ. Τσιώρον
Ἀριθ. Πρωτ. 127786

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21-11-1963

Πρὸς
τοὺς κ.κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς Μ.Ε.
καὶ Ἐπιθιτὰς Στοιχειώδους

Θέμα : Περὶ συστάσεως βιβλίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή
τοῦ Πολίτου» τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κειμένας διατάξεις περὶ διδακτικῶν βιβλίων κλπ. τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ Ν. 6911/1933 καὶ τὴν πρότασιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἐκπαιδευτικοῦ Προγράμματος τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 42/5-11-1963 πρᾶξιν αὐτοῦ, ἣν ἀποδεχόμεθα. Συνιστῶμεν τὴν προαιρετικὴν προμήθειαν τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγωγή τοῦ Πολίτου» βιβλίου τοῦ Γεωργίου Ζομπανάκη ὑπὸ τῶν Σχολικῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν διδασκόντων εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων Δημοτικῶν Σχολείων, συμφώνως πρὸς τὴν ὡς ἄνω πρᾶξιν τοῦ Α.Σ.Ε.Π.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Κοινοποιήσις :
Δ/σιν Διδ. Βιβλίων
Γραφεῖον κ. Γεν. Γραμματέως
κ. Γεωργ. Ζομπανάκη
Βασ. Σοφίας 8 — Ν. Σμύρνην

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον
Ὁ Διευθυντὴς
Κ. ΣΒΟΡΩΝΟΣ